

Univerza v Mariboru
Filozofska fakulteta
Oddelek za sociologijo

Urška Javornik

ANALIZA ANTIDELOŽACIJSKEGA PROGRAMA DRUŠTVA
KRALJI ULICE V MARIBORU

MAGISTRSKO DELO

Maribor, avgust 2018

Univerza v Mariboru
Filozofska fakulteta
Oddelek za sociologijo

Urška Javornik

ANALIZA ANTIDELOŽACIJSKEGA PROGRAMA DRUŠTVA
KRALJI ULICE V MARIBORU

MAGISTRSKO DELO

Mentor: doc. dr. Andrej Naterer

Maribor, avgust 2018

Lektor: Iztok Mikulan, prof. slovenščine

Prevajalec: dr. Janez Steble

ZAHVALA IN POSVETILO

*Zahvaljujem se mentorju docentu dr. Andreju Natererju za vse nasvete,
strokovno pomoč in spodbudo pri izdelavi magistrskega dela.*

*Zahvaljujem se vsem, ki ste mi stali ob strani in me spodbujali v težkih trenutkih.
Še posebej se zahvaljujem mojemu fantu Borutu, ki je potrpežljivo prenašal mojo
odsotnost.*

*Posebno posvetilo gre vsem tistim, ki so omogočili, da je ta naloga nastala, in
vsem, ki delujejo znotraj društva Kralji ulice.*

IZJAVA O AVTORSTVU IN ISTOVETNOSTI TISKANE IN ELEKTRONSKE OBLIKE ZAKLJUČNEGA DELA

UNIVERZA V MARIBORU

Filozofska fakulteta

(ime članice UM)

IZJAVA O AVTORSTVU IN ISTOVETNOSTI TISKANE IN ELEKTRONSKE OBLIKE ZAKLJUČNEGA DELA

Ime in priimek študent-a/-ke: Urška Javornik

Študijski program: SOCIOLOGIJA

Naslov zaključnega dela: Analiza antideložacijskega programa društva Kralji ulice v Mariboru

Mentor: doc. dr. Andrej Naterer

Somentor: _____

Podpisan-i/-a študent/-ka Urška Javornik

- izjavljam, da je zaključno delo rezultat mojega samostojnega dela, ki sem ga izdelal/-a ob pomoči mentor-ja/-ice oz. somentor-ja/-ice;
- izjavljam, da sem pridobil/-a vsa potrebna soglasja za uporabo podatkov in avtorskih del v zaključnem delu in jih v zaključnem delu jasno in ustrezno označil/-a;
- na Univerzo v Mariboru neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico ponuditi zaključno delo javnosti na svetovnem spletu preko DKUM; sem seznanjen/-a, da bodo dela deponirana/objavljena v DKUM dostopna široki javnosti pod pogoji licence Creative Commons BY-NC-ND, kar vključuje tudi avtomatizirano indeksiranje preko spleta in obdelavo besedil za potrebe tekstovnega in podatkovnega rudarjenja in ekstrakcije znanja iz vsebin; uporabnikom se dovoli reproduciranje brez predelave avtorskega dela, distribuiranje, dajanje v najem in priobčitev javnosti samega izvirnega avtorskega dela, in sicer pod pogojem, da navedejo avtorja in da ne gre za komercialno uporabo;
- dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v zaključnem delu in tej izjavi, skupaj z objavo zaključnega dela;
- izjavljam, da je tiskana oblika zaključnega dela istovetna elektronski obliki zaključnega dela, ki sem jo oddal/-a za objavo v DKUM.

Uveljavljam permissivnejšo obliko licence Creative Commons: _____ (navedite obliko)

Začasna nedostopnost:

Zaključno delo zaradi zagotavljanja konkurenčne prednosti, zaščite poslovnih skrivnosti, varnosti ljudi in narave, varstva industrijske lastnine ali tajnosti podatkov naročnika:

_____ (naziv in naslov
naročnika/institucije) ne sme biti javno dostopno do _____ (datum odloga
javne objave ne sme biti daljši kot 3 leta od zagovora dela). To se nanaša na tiskano in elektronsko obliko zaključnega dela.

Temporary unavailability:

To ensure competition priority, protection of trade secrets, safety of people and nature, protection of industrial property or secrecy of customer's information, the thesis (institution/company name and address) must not be accessible to the public till _____ (delay date of thesis availability to the public must not exceed the period of 3 years after thesis defense). This applies to printed and electronic thesis forms.

Datum in kraj: Maribor, 29.08.2018

Podpis študent-a/-ke:

Podpis mentor-ja/-ice: _____
(samo v primeru, če delo ne sme biti javno dostopno)

Ime in priimek ter podpis odgovorne osebe naročnika in žig:

(samo v primeru, če delo ne sme biti javno dostopno)

POVZETEK

Število ljudi, ki se znajde v stanovanjsko tvegani situaciji in deložaciji, se v Evropi vsako leto povečuje, pri čemer Slovenija ni izjema. Nekatere države so razvile učinkovite ukrepe za reševanje te problematike, v Sloveniji pa je zaslediti veliko pomanjkanje ukrepov na tem področju. Država je neuspešna pri uresničevanju zadanih ciljev stanovanjske politike. Občutno primanjkuje cenovno ugodnih najemnih stanovanj, saj Slovenija še vedno ostaja na samem vrhu držav z najvišjim deležem lastniških stanovanj. Prav tako je opaziti primanjkljaj neprofitnih stanovanj in bivalnih enot. Kakovost samih stanovanj je zelo slaba, še vedno pa so tudi prenaseljena. Posledica vsega tega je, da se vse več ljudi znajde v stanovanjsko tvegani situaciji. Skladno s tem se povečuje tudi število deložacij. Za reševanje tega problema so na voljo predvsem začasni ukrepi, ki pa tudi niso popolnoma učinkoviti.

V magistrski nalogi smo raziskali antideložacijski program društva Kralji ulice, da bi preučili, kako program prispeva k reševanju te problematike, in s tem ponudili primer morebitne dobre prakse. Sama naloga temelji na kvalitativnem pristopu. Podatki so bili pridobljeni preko štirih metod raziskovanja, in sicer: metode opazovanja z udeležbo, pol-strukturiranih intervjujev, fokusnih skupin in analize dokumentov. Podatke, pridobljene preko teh izbranih metod, smo obdelali in naredili kvalitativno analizo vsebine. Na podlagi analize je bilo ugotovljeno, da lahko način delovanja programa uvrstimo med sekundarne preventivne ukrepe, saj se le-ti fokusirajo na ljudi, kjer obstaja visoka stopnja tveganja za deložacije. Ugotovljeno je bilo, da program vključuje veliko učinkovitih sekundarnih ukrepov in deluje po modelu krepitve moči, ki se danes vse bolj uveljavlja. Na podlagi rezultatov raziskave lahko zaključimo, da program ponuja primer dobre prakse preventivnega delovanja na tem področju.

UDK:

KLJUČNE BESEDE: ranljive skupine, stanovanjska ranljivost, deložacije, Kralji ulice, antideložacijski program

ABSTRACT

In Europe, there has been a yearly increase in housing problems and in the number of evictions; Slovenia is no exception to this trend. Some states have developed efficient measures to solve this problem; unfortunately, Slovenia is not one of them. The state is unsuccessful in realizing the set goals of the housing policy. There is a severe lack of affordable rental apartments, and – compared to other countries in the EU – Slovenia has one of the highest numbers of proprietorial apartments. Scarcity of non-profit apartments and housing units is also noticeable. Apartments are usually of low quality and are overcrowded. All of this results in more and more people situated in a precarious position regarding housing; the issue is exacerbated by the increase in evictions. The solutions to the housing problem are mostly provisional and inefficient.

The thesis is focused on the anti-eviction programme of the society Kralji ulice (Kings of the Street) in order to explore the programme's contribution to solving the problem both in theory and practice. Qualitative research is at the forefront of the dissertation. Data collection was conducted through four research methods: participant observation, semi-structured interview, focus group, and documentary analysis. After processing the collected data, a qualitative analysis of content was made. Based on the analysis, it was discovered that the operation of the programme can be classified as a secondary preventive measure – these measures focus on people at risk of eviction. The society's programme includes numerous efficient secondary measures and operates according to the method of empowerment, which is generally on the rise in recent years. Therefore, we can conclude that the programme offers an example of efficient preventive measure concerning the housing problem.

UDK:

KEY WORDS: groups at risk, housing vulnerability, evictions, Kralji ulice (Kings of the Street), anti-eviction programme

Kazalo

1	UVOD	1
2	OPREDELITEV POJMOV, PREGLED STANOVANJSKIH RAZMER V SLOVENIJI, PROBLEMATIKE DELOŽACIJ IN UKREPOV NA PODROČJU DELOŽACIJ, TER PREDSTAVITEV DRUŠTVA KRALJI ULICE.....	4
2.1	RANLJIVE SKUPINE	4
2.2	STANOVANJE.....	5
2.2.1	Pravica do stanovanja	6
2.3	STANOVANJSKA RANLJIVOST	9
2.3.1	Nevidnost težav in ranljivosti	13
2.3.2	Krepitev moči	15
2.4	STANOVANJSKA POLITIKA.....	17
2.5	STANOVANJSKO PODROČJE V SLOVENIJI.....	19
2.5.1	Stanovanjska politika v Sloveniji	20
2.5.2	Stanovanjska ranljivost v Sloveniji	21
2.5.2.1	Ukrepi za reševanje stanovanjske ranljivosti	27
2.5.2.1.1	Trajna nastanitev	28
2.5.2.1.2	Finančni instrumenti	28
2.5.2.1.3	Začasna nastanitev	29
2.5.2.1.4	Ostali ukrepi.....	30
2.5.3	Stanovanjska problematika v Sloveniji.....	30
2.5.4	Sklep.....	39
2.6	DELOŽACIJE	40
2.6.1	Dejavniki tveganja za deložacije.....	42
2.6.2	Vzroki za deložacije	45
2.6.3	Deložacije v povezavi z brezdomstvom.....	46
2.6.4	Deložacije v Sloveniji	47
2.6.5	Sklep.....	51
2.7	UKREPI NA PODROČJU DELOŽACIJ	52
2.7.1	Primarni preventivni ukrepi	54
2.7.2	Sekundarni preventivni ukrepi.....	56
2.7.3	Terciarni preventivni ukrepi.....	59

2.7.4	Ukrepi na področju deložacij v Sloveniji	60
2.7.4.1	Primarni preventivni ukrepi	60
2.7.4.2	Sekundarni preventivni ukrepi.....	64
2.7.4.3	Terciarni preventivni ukrepi.....	67
2.7.5	Sklep.....	68
2.8	DRUŠTVO KRALJI ULICE	69
3	EMPIRIČNI DEL.....	72
3.1	METODA.....	73
3.1.1	Opazovanje z udeležbo	74
3.1.2	Pol-strukturirani intervju.....	76
3.1.3	Fokusna skupina.....	76
3.1.4	Analiza dokumentov	78
3.1.5	Etičnost postopka.....	79
3.2	POSTOPEK OBDELAVE PODATKOV.....	79
4	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	82
4.1	ANTIDELOŽACIJSKI PROGRAM DRUŠTVA KRALJI ULICE V MARIBORU	82
4.2	VSEBINE PROGRAMA	88
4.3	UPORABNIKI PROGRAMA	97
4.4	OVIRE IN VIZIJE ZA PRIHODNOST	108
4.5	PRIMERI.....	112
4.6	Sklep.....	118
5	ZAKLJUČEK.....	121
6	LITERATURA	125
7	PRILOGE	1

Seznam tabel

<i>Tabela 1: Operacionalne kategorije brezdomstva in stanovanjske izključenosti</i>	<i>11</i>
<i>Tabela 2: Razlike v organizacijskih modelih pri izvajanju storitev javnih politik.....</i>	<i>16</i>
<i>Tabela 3: Število (ali delež) oseb, ki živijo v negotovih nastanitvah glede na ETHOS</i> <i>operacionalne kategorije 8–10</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 4: Število (ali delež) oseb, ki živijo v neprimernih stanovanjih glede na ETHOS</i> <i>operacionalne kategorije 11–13</i>	<i>26</i>
<i>Tabela 5: Ocena dokončanih stanovanj in število zgrajenih stanovanj na 1000</i> <i>prebivalcev</i>	<i>32</i>

<i>Tabela 6: Potrebe po neprofitnih stanovanjih in bivalnih enotah glede na statistične regije</i>	<i>33</i>
<i>Tabela 7: Delež gospodinjstev, ki živi v neprimernih stanovanjskih razmerah</i>	<i>35</i>
<i>Tabela 8: Povprečno število sob na osebo in stopnja prenaseljenosti</i>	<i>36</i>
<i>Tabela 9: Delež gospodinjstev glede na preobremenjenost s stroški glede na tip gospodinjstva</i>	<i>38</i>
<i>Tabela 10: Delež gospodinjstev glede na obremenjenost s stroški glede na stanovanjsko razmerje gospodinjstva</i>	<i>38</i>
<i>Tabela 11: Analitični okvir dejavnikov tveganja za deložacijo</i>	<i>43</i>
<i>Tabela 12: Podatki o številu izdanih sklepov o prisilnih izvršbah (za deložacije) fizičnih oseb iz lastniških in najemniških stanovanj</i>	<i>49</i>
<i>Tabela 13: Število primerov obravnave problematike deložacij na CSD</i>	<i>49</i>
<i>Tabela 14: Prikaz subvencij za leto 2014</i>	<i>63</i>
<i>Tabela 15: Fokusna skupina 1</i>	<i>77</i>
<i>Tabela 16: Fokusna skupina 2</i>	<i>78</i>
<i>Tabela 17: Vključeni uporabniki glede na mesec v letu 2017</i>	<i>98</i>

Seznam slik in shem

<i>Slika 1: Prenaseljenost v državah evropske unije</i>	<i>37</i>
<i>Shema 1: Shematski prikaz tem in podtem</i>	<i>81</i>

»Kot naša telesa so tudi domovi, v katerih živimo, nekaj tako vsakdanjega, tako običajnega, tako samoumevnega, da se zdi, da jih pogosto komajda opazimo.

Samo v izjemnih situacijah – pri preselitvi, v vojnah, požarih, družinskih pretepih, po izgubi zaposlitve ali denarja – smo se prisiljeni spomniti, kako središčno vlogo ima dom in kako ključen je njegov pomen«
(Carsten in Hugh-Jones, 1995, str. 4 v Zaviršek, 1999, str. 105).

1 UVOD

Problem stanovanjske negotovosti in z njo povezanih deložacij je v Sloveniji ena izmed perečih problematik, ki je kot poseben sociološki problem premalo prepoznana. Veliko ljudi doživlja stanovanjsko negotovost in izgublja stanovanja, pri čemer je na voljo le malo ukrepov za reševanje te problematike. Kot pravi Filipovičeva (2007, str. 49), gre predvsem za začasne ukrepe, ki samo blažijo posledice, ne rešujejo pa same problematike.

Po mnenju več avtorjev (Mandič, 2006 in 2007; Cirman, 2006 in 2007; Sendi, 2000 in 2007) je imel največji vpliv na stanovanjsko področje v Sloveniji prehod iz samoupravnega v tržni sistem in z njim povezane stanovanjske reforme. S stanovanjskimi reformami se je spremenila vloga države na stanovanjskem področju, saj je država prešla iz oskrbovalnega v podporni tip stanovanjske oskrbe. To pomeni, da država več ne zagotavlja, temveč samo ustvarja možnosti za pridobitev primerne stanovanja (gl. Ustavo RS, čl. 78). Zagotavljanje ustrezne ponudbe stanovanj je prepustila drugim akterjem, sama pa deluje samo podporno. Stanovanjske reforme so korenito spremenile stanovanjsko področje. Največji vpliv med ukrepi stanovanjskih reform sta imeli privatizacija javnih najemnih stanovanj in denacionalizacija stanovanj, za kar je pravno osnovo predstavljal nov *Stanovanjski zakon*, ki je bil sprejet leta 1991. To je močno vplivalo na stanovanjsko strukturo, saj v Sloveniji, tako kot v večini evropskih držav, prevladujejo lastniška stanovanja, medtem ko je na drugi stani veliko pomanjkanje cenovno ugodnih in dostopnih najemniških stanovanj. Drugo, kar je imelo vpliv na povečanje stanovanjskih negotovosti, so nekatere ključne strukturne spremembe, ki jih zasledimo že konec devetdesetih let. Mandičeva (1999b, str. 19–23) pravi, da gre predvsem za demografske trende, »novo revščino«¹, brezposelnost in spremenjeno strukturo stanovanjske oskrbe. Število gospodinjstev zadnjih nekaj desetletij narašča, njihova velikost se manjša, vedno bolj pa se diverzificirajo tudi po različnih tipih. Opaziti je porast samskih

¹ Gre za nov pojav, ki je nastal kot posledica razpuščanja prejšnjih oblik socialne varnosti, sprostitev zakonodaje o zaposlovanju in nekaterih procesov, ki so vezani na globalizacijo gospodarstva. V to revščino drsijo predvsem srednji nizki sloji in mlade družine.

gospodinjstev, enoroditeljskih gospodinjstev, parov brez otrok in drugih dogovornih skupnosti. Poleg tega so gospodinjstva danes vse bolj začasna² in kratkotrajna. Te spremembe pomenijo večjo potrebo po stanovanjskih enotah, vendar žal, kot opaza Sendi (2007, str. 7), stanovanjska ponudba v Sloveniji ni sledila tem spremembam. Opaziti je prav tako večanje revščine in vse bolj dolgotrajno brezposelnost posameznikov, katerih trajna odvisnost od podpore za brezposelnost veča kontingent revnih. Poleg tega, da se povečuje število revnih, se slabšajo njihovi pogoji, vedno večji pa je tudi njihov zaostanek za glavnino družbe ter vrhnjim slojem. Kot tretje pa gre izpostaviti spremembo pravice do stanovanja. Mandičeva (1999b, str. 35) pravi, da je pred osamosvojitvijo naš interni pravni red zagotavljal veliko varnost in učinkovito uresničevanje pravice do primerne stanovanja. Danes pa, kljub temu da je Slovenija podpisnica vseh pomembnejših dokumentov, ki se na to pravico nanašajo, ta pravica v ustavi več ni izražena. Po mnenju Mandičeve (1999a, str. 6) je pravica do stanovanja kot temeljna človekova pravica slabo prepoznana, kakor tudi slabo vključena v stanovanjsko politiko. Vse te spremembe na stanovanjskem področju otežujejo mnogim ljudem, ne le ranljivim skupinam, dostop do stanovanja. Vendar v samem *Nacionalnem stanovanjskem programu* niso omenjene stanovanjsko najbolj tvegane situacije, prenaseljenost, prisilne izselitve ali brezdomstvo, kakor tudi ne v drugih dokumentih, ki se nanašajo na stanovanjsko politiko. To najdemo omenjeno le v programih s socialnega področja. Tudi stanovanjski primanjkljaj ni omenjen kot poseben problem in kot opozarjata Mandičeva in Filipovičeva (2005, str. 708), problem ni samo to, temveč je tudi v samem primanjkljaju v mehanizmih finančne in druge podpore, ki naj bi omogočili ne le dostop do primerne stanovanja, ampak to, da ljudje obdržijo stanovanje. Skladno s tem je zadnja leta v Sloveniji opaziti vse več deložacij. Pirnatova (2016, str. 2) navaja, da je bilo od leta 2013 do 2015 izseljenih najmanj 237 gospodinjstev, pri čemer je bilo največ deložacij izvedenih v Mariboru. Vendar to ni točna številka, saj so tu štete le deložacije iz neprofitnih stanovanj, ne pa tudi iz tržnih stanovanj in hiš.

V Sloveniji je bilo opravljenih veliko študij o stanovanjski problematiki, ki so usmerjene predvsem v spremembe na stanovanjskem področju vse od leta 1991 in

² Gre za to, da danes posamezniki bolj pogosto prehajajo iz enega tipa v drug tip gospodinjstva.

posledice, ki so jih te prinesle. Le malo raziskav pa je bilo opravljenih o deložacijah in preventivnih ukrepih na tem področju. Namen pričujoče naloge je najprej orisati današnje stanje na stanovanjskem področju v Sloveniji in analizirati probleme, ki se zaznavajo danes na tem področju. S tem bomo pridobili bolj poglobljen vpogled v stanovanjsko problematiko in stanovanjsko ranljivost. Nadaljnje je namen naloge predstaviti problematiko deložacij in ukrepe, ki so na voljo za reševanje te problematike. S tem bomo pridobili uvid v to, kako velik problem deložacije predstavljajo in kakšni ukrepi so na voljo za njeno reševanje. Glavni namen in cilj te naloge pa je celostno analizirati antideložacijski program društva Kralji ulice v Mariboru in s tem prispevati primer preventivnega ukrepa na področju deložacij, ki lahko služi kot primer dobre prakse. Antideložacijski program se sicer že več let uspešno izvaja v Ljubljani, ker pa je v Mariboru izvršenih največ deložacij, se bomo v nalogi osredotočili na istoimenski program v tem mestu. Na to odločitev je vplivala tudi osebna vključenost v program, ki je omogočila vključitev lastne perspektive.

Prvi del naloge predstavlja teoretičen del, ki je razdeljen na pet delov. V prvem delu bomo opredelili glavne pojme: ranljive skupine, stanovanje in pravica do stanovanja, stanovanjska ranljivost in stanovanjska politika. V drugem delu bomo analizirali stanovanjsko področje v Sloveniji, kjer se bomo osredotočili na ključne spremembe na stanovanjskem področju od leta 1991, stanovanjsko politiko, stanovanjsko ranljivost in stanovanjsko problematiko v Sloveniji, z namenom orisa stanja na stanovanjskem področju in predstavitev problematike stanovanjske ranljivosti. V tretjem delu se bomo lotili analize deložacij, kjer bomo podali definicijo deložacij, predstavili, zakaj bi jih bilo treba obravnavati kot poseben problem, opredelili pa bomo tudi dejavnike tveganja in vzroke za deložacije ter povezavo med deložacijami in brezdomstvom. V četrtem delu bomo nadaljnje analizirali ukrepe na področju deložacij, in sicer na treh ravneh preventivnega ukrepanja: primarnem, sekundarnem in terciarnem. V kontekstu le-teh bomo analizirali tudi ukrepe v Sloveniji. V zadnjem, petem delu, pa bomo predstavili društvo Kralji ulice, ki izvaja program, ki je tema te naloge.

Drugi del naloge predstavlja empiričen del. Uvodno poglavje je namenjeno opisu predmeta raziskave. Temu sledi opis metod, ki so bile uporabljene v nalogi, in sicer naslednjih: metode opazovanja z udeležbo, pol-strukturiranega intervjuja, fokusnih skupin in analize dokumentov. Opisan je tudi postopek zbiranja podatkov. Podali bomo tudi etična načela, ki smo jih skozi nalogo zasledovali. V zadnjem delu pa je opisan postopek obdelave podatkov.

Tretji del naloge namenjamo analizi antideložacijskega programa društva Kralji ulice. Na začetku sledi predstavitev programa. Temu sledi analiza vsebin programa, in sicer: terenskega dela, preventivnega dela v skupnostnem prostoru ter ostalih vsebin. Za tem sledi predstavitev in analiza podatkov o vseh vsebinah, ki so povezane z uporabniki. Nadaljnje so predstavljene ovire in vizije za prihodnost. V zadnjem delu pa so podani primeri antideložacijskega dela.

V četrtem, zadnjem delu naloge, bomo podali ključne ugotovitve. Podali bomo tudi omejitve in priporočila za nadaljnje raziskave.

2 OPREDELITEV POJMOV, PREGLED STANOVANJSKIH RAZMER V SLOVENIJI, PROBLEMATIKE DELOŽACIJ IN UKREPOV NA PODROČJU DELOŽACIJ TER PREDSTAVITEV DRUŠTVA KRALJI ULICE

Za razumevanje problematike na stanovanjskem področju je treba opredeliti temeljne pojme, ki so ključni za razumevanje stanovanjske problematike in za analizo, ki predstavlja osrednji del naloge.

2.1 RANLJIVE SKUPINE

Prvi koncept, ki je pomemben, je koncept *ranljive skupine*. Razumevanje tega koncepta je pomembno, saj so, kot bomo videli kasneje, stanovanjsko ranljive predvsem te skupine.

Ranljive skupine so tiste družbene skupine, »ki imajo v primerjavi z drugimi skupinami manj virov, kot so npr. denar, informacije, zveze in različne veščine, in

so zato tudi slabše opremljene za tržno tekmo za omejene dobrine ter prikrajšane že v izhodiščnem položaju» (Mandič, 1999a, str. 5). Prikrajšane niso le na enem področju, temveč gre za prepletanje različnih prikrajšanosti (na materialnem, izobrazbenem, zaposlitvenem, stanovanjskem področju in na drugih področjih), zaradi česar so te skupine odrinjene na družbeno obrobje in ogrožene s socialno izključenostjo. Med najbolj ranljive spadajo tisti posamezniki, ki doživljajo več kot eno obliko prikrajšanosti (Trbanc idr., 2003, str. 5; Železnik, Kavaš in Morec, 2011, str. 73). Ta prikrajšanost je učinek dveh vrst diskriminacij. Prva se nanaša na neenako porazdelitev dobrin in možnosti pridobiti te dobrine, druga pa na tiste, ki izhajajo iz kulturnih vrednot. Te prikrajšanosti posredno in neposredno spodbujajo izključenost (Zaviršek, 1999, str. 129). Zaradi tega je za pojasnjevanje in problematiziranje položaja ranljivih skupin pomemben koncept *socialne izključenosti* (Mandič, 1999b, str. 17).

2.2 STANOVANJE

Drugi koncept, ki je pomemben, je *stanovanje*. Da bi lahko razumeli stanovanjsko ranljivost (ta bo predstavljena v naslednjem poglavju), je pomembno, da najprej opredelimo, kaj stanovanje predstavlja in kakšen pomen ima za posameznika ter v družbi. Pomemben pa ni samo koncept stanovanja, temveč tudi opredelitev in razvoj pravice do stanovanja. Zato bo nadalje opredeljena tudi ta pravica.

Stanovanje predstavlja eno izmed temeljnih človekovih potreb in pravic. Pomembno ni le zaradi fizične zaščite, temveč tudi zaradi tega, ker zadovoljuje druge potrebe, kot npr. potrebo po varnosti (nanaša se na ontološki občutek varnosti) in potrebo po zasebnosti, predstavlja pa tudi poseben prostor, ki mu pravimo dom (Flaker, 1999, str. 43; Boškić, 2002, str. 21). Stanovanje naslavlja osnovno človekovo potrebo po domu. V sodobnih družbah je dom povezan z varnostjo, pripadnostjo, podobo in samoaktualizacijo. Stanovanje in dom se prepletata z zdravjem, razvojem otrok, revščino/bogastvom in priložnostjo na splošno. *Dom* tako ni samo fizična struktura, temveč tudi socialni in kulturni fenomen (Kenna idr., 2016, str. 19). Imeti dom zato lahko razumemo kot: imeti dostojno stanovanje (ali prostor), dovolj ustrezno, da poskrbi za potrebe

posameznika in njegove družine (fizično področje); imeti prostor, kjer se ohranja zasebnost in se odvijajo socialni odnosi (družbeno področje) in imeti ekskluzivno dobro in varnost najema (pravno področje) (Edgar, Doherty in Meert, 2002, str. 14). Mednarodno pravo o človekovih pravicah pa naslavlja *dom* kot vključujoč tiste »pravice, ki so osrednjega pomena za posameznikovo identiteto, samodeterminacijo, fizično in moralno integriteto, ohranjanje odnosov z drugimi in stabilen ter varen prostor v skupnosti«³ (gl. Connors vs. United Kingdom, 82. odstavek).

Stanovanje je ena izmed najkompleksnejših dobrin in ima kot posebna socialna dobrina v vsaki družbi poseben pomen. Opišemo ga lahko s fizičnimi lastnostmi, kot tudi z vrsto drugih lastnosti, ki so težje merljive. Lastnosti stanovanja zato lahko razvrstimo glede na dva krovna pojma: stanovanjski standard in stanovanjski status. Pod stanovanjski standard spadajo fizične lastnosti stanovanja npr. velikost in osvetljenost, medtem ko pod drugi pojem spadajo tiste lastnosti, ki se nanašajo na samo trajnost in varnost uporabe stanovanja ter na ostale nematerialne vidike kakovosti stanovanja. Zaradi te večpomenskosti je sam sociološki pomen stanovanja večplasten in prepleten z različnimi družbenimi pojavi (Mandič, 1996, str. 59–63).

2.2.1 Pravica do stanovanja

Pravica do stanovanja je opredeljena v več mednarodnih dokumentih. Najprej je treba izpostaviti *Splošno deklaracijo o človekovih pravicah*, ki jo je sprejela Generalna skupščina OZN leta 1948, ki v svojem 25. členu pravi:

Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami; pravico do varstva v primeru brezposelnosti, bolezni, delovne nezmožnosti, vdovstva ter starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja življenjskih sredstev zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, čl. 25, 1. odstavek).

³ Lasten prevod (v nadaljevanju l. p.)

Drugi pomembnejši dokument je *Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah*, ki je bila sprejeta 1966, v veljavo pa stopila 1976. Ta v svojem 5. (e) iii členu pravi:

Države podpisnice priznavajo pravice vsakogar do primerne življenjske ravni zase in svojo družino, upoštevaje primerno hrano, obleko in stanovanje, kakor tudi do stalnega izboljševanja življenjskih pogojev. Države podpisnice bodo ustrezno ukrepale, da zagotovijo uresničevanje teh pravic, priznavajo ob tem pomembnost mednarodnega sodelovanja, ki temelji na svobodnem soglasju (cit. po Mandič, 1999b, str. 30).

Resolucija OZN z naslovom *Človekova pravica do primernega stanovanja*, sprejeta 1993 s strani Komiteja za ekonomske, socialne in kulturne pravice, je nadgradila in natančneje opredelila pravico do primernega stanovanja. Ta pravica se nanaša na vsakega posameznika, ne glede na raso, premoženje, zdravstveni položaj itn. Pravica do stanovanja je bila v vsebinskem smislu konkretizirana glede na 7 zahtev (Mandič, 1999b, str. 30–31):

1. pravna varnost uporabe stanovanja;
2. dostopnost storitev, materialov in infrastrukture;
3. cenovna dosegljivost;
4. primernost za bivanje;
5. dostopnost;
6. lokacija;
7. kulturna primernost.

Še natančneje je ta pravica opredeljena v *Evropski socialni listini* (ETS, No.163), ki je bila revidirana leta 1996. »Da bi države podpisnice učinkovito uresničevale pravico do nastanitve, se zavezujejo, da bodo sprejele ukrepe, s katerimi:

1. pospešujejo dostop do nastanitve primernega standarda;

2. preprečujejo in zmanjšujejo brezdomstvo z namenom, da bi ga postopno odpravile;

3. vplivajo na ceno nastanitve tako, da bo dostopna tistim brez zadostnih sredstev« (ETS, čl. 31).

O pravici do primerne stanovanjske pravice govori tako *Carigradska deklaracija* (1996) in *Agenda Habitat* (UN, 1996). Sicer to nista pravno zavezujoča akta, podajata pa smernice državam podpisnicam (Varuh človekovih pravic RS, 2002). Nadaljnje je treba še omeniti *Evropsko listino temeljnih pravic* (EUCFR, 2000). Ta zagotavlja posameznikom pravico do »socialne in stanovanjske podpore« (čl. 34/3), pri čemer je upoštevan tudi »tržni okvir« (Mandič, 2006, str. 16).

Pozornost stanovanju prav tako namenja današnja evropska socialna politika, vendar je stanovanje obravnavano bolj v smislu boja proti socialni izključenosti in brezdomstvu. Osnovni politični okvir predstavlja program *Nacionalnih akcijskih načrtov boja proti revščini in socialni izključenosti* (NAPs/incl.), sprejet v Nici leta 2000, ki si je kot cilj zastavil izboljšati dostop do nujnih virov, pravic, dobrin in storitev. Pri tem so poseben poudarek dali na ranljivejše skupine prebivalstva (Mandič, 2006, str. 16). Poleg teh ciljev sta med dogovorjenimi skupnimi cilji navedena tudi naslednja: izboljšanje splošnega dostopa do dostojnega in zdravega stanovanja⁴ in preprečevanje tveganja za socialno izključevanje, kar vključuje tudi brezdomstvo (Edgar, Doherty in Meert, 2002, str. 20).

Kar se tiče samega uveljavljanja pravice do stanovanja, se to »kaže kot vprašanje, v kolikšni meri sistem stanovanjske oskrbe omogoča ljudem z manjšimi dohodki dostop do primernih in cenovno dosegljivih stanovanj« (Mandič, 1999b, str. 33). Ta vidik bo podrobneje analiziran v poglavju 2.5 *Stanovanjsko področje v Sloveniji*.

⁴ Prevod po Mandič, v Mandič (2006): *Stanovanje in kakovost življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (str. 16).

2.3 STANOVANJSKA RANLJIVOST

Tretji koncept, ki je pomemben, je *stanovanjska ranljivost*. Opredelitev tega koncepta je pomembna, saj se v nalogi ukvarjamo z obliko stanovanjske ranljivosti in se bomo zato pogosto srečali z njim. Predvsem je pomembno, da vemo, katere skupine so stanovanjsko ranljive, kako se stanovanjsko ranljivost dojema in na kakšen način se izvajajo socialne storitve na tem področju. To nam bo omogočilo bolj poglobljen vpogled v stanovanjsko ranljivost in problematiko deložacij.

Stanovanjska negotovost zaradi nevarnosti, da človek ne bi zmozel redno plačevati najemnine ali obrokov stanovanjskega posojila, ima veliko skupnega s strahom pred izgubo zaposlitve. Velik odstotek zaseženih stanovanj predstavlja le vrh ledene gore stanovanjskih negotovost. Število ljudi, ki izgubi dom, pa je le delček velikanskega števila tistih, ki živijo s sila zaskrbljujočimi dolgovi (Nettleton in Burrows, 1998, str. 372, v Mandič, 1999b, str. 15).

Stanovanjsko ranljivi so tisti, ki jim je onemogočen dostop do primerne stanovanja preko uveljavljenih kanalov (tj. trga in države). Zaradi tega si morajo iskati nastanitev izven uveljavljenih kanalov, tj. v civilni družbi, preko prijateljev in sorodnikov, v neformalnih zatočiščih in dobrodelnih domovih. Stanovanjska ranljivost je povezana z brezdomstvom in označuje tiste, ki so potisnjeni na obrobje privatnega trga in jim je otežen dostop do socialnih stanovanj, zaradi česar so prisiljeni zasesti relativno drage in neprimerne nastanitve (Edgar, Doherty in Meert, 2002, str. 81).

FEANTSA (Federation of national organisations working with homeless) opozarja, da pri stanovanjski ranljivosti ne gre zgolj za povezavo s fizično dimenzijo, temveč tudi z zakonsko in družbeno dimenzijo. Zakonska dimenzija se nanaša na »posedovanje zakonite pravice za bivanje na določenem ozemlju, v stanovanju« (Filipović, 2007, str. 36). Odsotnost le-te lahko vodi v različne oblike izključenosti. Družbena dimenzija pa označuje »posedovanje zasebnega prostora, kjer se odvijajo družbeni odnosi« (prav tam). Stanovanjska ranljivost je povezana

tudi z dostopnostjo stanovanj, pri čemer gre za to, ali obstaja zadostno število stanovanj na trgu, ki ustrezajo povpraševanju, če so dovolj cenovno dostopna in če je cena stanovanjskih stroškov primerna (prav tam). Izpostaviti je treba tudi, da stanovanjska ranljivosti pogosto ni prepoznana kot temeljno vprašanje, saj je pogosto povezana z ogroženostjo na drugih področjih (gospodarskem, socialnem, zdravstvenem, psihosocialnem idr.) in je zato velikokrat dojeta kot kakšna druga oblika ranljivosti. Pri reševanju te problematike lahko opazimo isto, saj se stanovanjske težave rešujejo takrat, ko se prevedene v druge vrste težav (Boškić in Filipović, 2007, str. 71).

Stanovanjski ranljivosti so najbolj podvrženi revni, brezposelni ali tisti z nizkimi dohodki in tisti, ki imajo le malo spretnosti, ki so v povpraševanju v fleksibilnem trgu dela. Tveganje za stanovanjsko ranljivost se je povečalo še zaradi kumulativnih in kontinuiranih učinkov, ki se danes odražajo v socialni in demografski strukturi evropskih družb. Spremembe v strukturi gospodinjstev so še posebej zmanjšale vlogo tradicionalne podpore družine, zaradi česar so tveganju za brezdomstvo sedaj izpostavljeni prej zaščiteni segmenti populacije. Tveganje za stanovanjsko ranljivost se je povečalo tudi na različnih stopnjah življenja ljudi zaradi določenih življenjskih dogodkov in tranzicij – npr. zaradi izgube službe, razpada družine, ločitve, upokojitve ipd. Zaradi trajnih razlik v družbenih strukturah družb pa so določeni posamezniki s podedovanimi ali socialno pridobljenimi značilnostmi – npr. zaradi rase, invalidnosti, spola, spolne usmerjenosti – tudi bolj izpostavljeni temu, da se jim odreče dostop do primerne nastanitve (Edgar, Doherty in Meert, 2002, str. 82). Na razvoj novih ranljivih skupin in stanovanjskih tveganj so imele velik vpliv tako določene ključne strukturne spremembe v zadnjih dveh desetletjih. Najprej je treba izpostaviti demografske spremembe, kjer so poleg staranja prebivalstva pomembni še naslednji trendi: opaziti je vse večje število gospodinjstev, ki se po velikosti manjšajo in diverzificirajo po različnih tipih, postajajo pa tudi vedno bolj začasna in kratkotrajna. Danes jedrna družina ni več absolutni prevladujoči tip gospodinjstva, temveč so v porastu samska gospodinjstva, enoroditeljska gospodinjstva, pari brez otrok, starejša gospodinjstva in druge dogovorne skupnosti. Kot drugo gre izpostaviti »novo revščino« in rastočo brezposelnost.

Danes je moč opaziti večanje revščine in vse bolj dolgotrajno brezposelnost posameznikov. Brezposelni posamezniki so vse bolj odvisni od podpore za brezposelne, le-to pa veča kontingent revnih. Kot zadnje je treba izpostaviti še stanovanjsko privatizacijo javnih najemnih stanovanj, saj se je oskrba z le-temi zelo poslabšala. Cenovno dosegljiva najemna stanovanja so ključnega pomena za gospodinjstva, ki so danes v porastu, le-teh pa bistveno primanjkuje (Mandič, 1999b, str. 19–24).

Na tem mestu je treba omeniti še tipologijo ETHOS (European typology of homelessness and housing exclusion), katero je razvila FEANTSA za razumevanje in proučevanje brezdomstva in stanovanjske izključenosti, ki se nanaša na stanovanjsko ranljivost. Na podlagi konceptualnega razumevanja brezdomstva so razvili konceptualno definicijo brezdomstva in stanovanjske izključenosti, ki je podana v tabeli 1 (Edgar in Meert, 2005, str. 15). Ker nas v nalogi ne zanima toliko brezdomstvo, se bomo pri nadaljnjih delih naloge oprli samo na zadnji dve konceptualni kategoriji.

Tabela 1: Operacionalne kategorije brezdomstva in stanovanjske izključenosti

Konceptualna kategorija	Operacionalna kategorija		Podkategorija	Generična definicija
Brez strehe (Roofless)	1	Osebe, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja).	1.1	Spijo pod milim nebom.
			1.2	Dostopni so s pomočjo terenskega dela.
	2	Osebe, ki živijo v nočnih zavetjih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih.	2.1	Nizkopražna zavetišča, ki vključujejo le nočitve.
			2.2	Poceni penzioni.
			2.3	Kratkotrajne hotelske namestitve.
Brez stanovanja (Houseless)	3	Osebe, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah.	3.1	Zavetišče (hostel) za brezdomce z začasno nastanitvijo.
			3.2	Začasno bivanje

			3.3 3.4	(brez določenega roka). Začasno bivanje (s prehodnim rokom). Začasno bivanje (z daljšim rokom).
	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih / zatočiščih / varnih hišah za ženske.	4.1 4.2	Nastanitev v zavetiščih za ženske, varne hiše. Podprte (razpršene) namestitve.
	5	Osebe, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence.	5.1 5.2 5.3	Začasne nastanitve / sprejemni centri (azili). Nastanitve za repatriirance. Bivališča za priseljske delavce (*npr. samski domovi).
	6	Osebe, ki so pred odpustom iz institucij.	6.1 6.2	Kazenske institucije (pripori, zapori). Medicinske institucije.
	7	Osebe s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva).	7.1 7.2 7.3 7.4	Skupinsko podprte (varovane) namestitve. Individualne podprte (varovane) namestitve. Namestitve v foajejih. Nastanitve za najstniške starše.
	8	Osebe, ki živijo v negotovi nastanitvi (brez pravice najema).	8.1 8.2	Začasno pri sorodnikih / prijateljih (ne po svoji izbiri). Bivanje brez veljavne
Negotovo (Insecure)				

			8.3	(pod)najemne pogodbe. Nezakonita zasedba zemljišča.
	9	Osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo / deložacijo	9.1 9.2	Pravne prisilne izselitve najemnikov. Pravne prisilne izselitve zaradi spremembe lastnine (*zaradi denacionalizacije).
	10	Osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja.	10.1	Policijsko zabeleženi primeri družinskega nasilja.
Neprimerno (Inadequate)	11	Osebe, ki živijo v začasnih / nestandardnih strukturah.	11.1 11.2 11.3	Mobilni domovi. Ilegalna zasedba zemljišča (npr. Romi). Ilegalna zasedba stavbe (skvotiranje, *bivanje v »bazi«, bivaku).
	12	Osebe, ki živijo v neprimernih nastanitvah.	12.1	Nastanitve, ki so neprimerne za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde).
	13	Osebe, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti.	13.1	Nad nacionalno normo prenaseljenosti.

Opomba: za znakom * so navedene nekatere slovenske specifike oziroma specifični izrazi.

Vir: Edgar in Meert, 2005, str. 16; Razpotnik in Dekleva, 2009, str. 20

2.3.1 Nevidnost težav in ranljivosti

Nemoč pri izražanju težav je en izmed največjih problemov pri ljudeh, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji. Zaradi tega drugi te ranljivosti pogosto

sploh ne opazijo. Boškićeva (2002, str. 22) pravi, da je »nemoč na stanovanjskem področju pogosto posledica finančnih, pravnih in fizičnih ovir«. Poleg teh Tosic in Erdosi (2001, v Boškić, 2002, str. 22) navajata še naslednje ovire:

- samodiskriminacija,
- finančne težave,
- pravna vprašanja,
- fizične ovire,
- kulturna vprašanja.

Pri pripadnikih ranljivih skupin je največja težava ravno kopičenje negativnih življenjskih izkušenj, kar lahko privede do naučene nemoči. Ta izraz pomeni »pasivno dopuščanje trpljenja, ki se zdi neizogibno« (Boškić, 2002, str. 23). To pomeni, da je posameznik obupal in ne išče več rešitev za nastalo situacijo, saj je preko lastnih izkušenj in izkušenj drugih prišel do zaključka, da se kljub njegovemu trudu ne bo nič spremenilo. Tudi ko ne gre za pojav naučene moči, imajo ljudje pogosto zaradi nakopičenih negativnih življenjskih izkušenj že toliko težav, da velikokrat ne vedo, kje jih sploh pričeti reševati. Tako ne vedo, ali naj pričnejo reševati najbolj perečo težavo ali kar vse hkrati (prav tam). Kot opozarjajo Edgar in kolegi (1999, v Boškić, 2002, str. 23) je stanovanjsko vprašanje izražena težava pri posameznikih, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji. Vendar pa ni nujno, da je to njihova največja težava.

Boškićeva (2002, str. 23) opozarja, da je uspešnost programov in projektov na področju javnih politik odvisna od tega, kako dobro snovalci prepoznajo realne življenjske situacije ljudi, katerim je program namenjen. Veliko jih je bilo neuspešnih ravno zato, ker so bili zasnovani na osnovi mišljenja, da so se ti ljudje znašli v težavah zaradi inherentnih osebnostnih značilnosti, ne pa zaradi določenega spleta okoliščin. Prav tako sami programi niso usmerjeni v spreminjanje življenjskih razmer v družbi, npr. zmanjševanje predsodkov in stereotipov o ljudeh (prav tam).

Način izvajanja storitev v javnih ustanovah v preteklosti (in pogosto tudi še danes) je bil odvisen od birokratskih pravil odločanja in delovanja birokratskih

organizacij, ne pa od samega zadovoljstva uporabnikov. Skladno s tem je bila večina programov in projektov v preteklosti usmerjena k reševanju »izražene težave« (prav tam, str. 24), pri čemer pa niso upoštevali, da so se ljudje znašli v novih situacijah, ki jih niso obvladali. Tako se je izkazalo, da velika večina nima ustreznega znanja in spretnosti za obvladovanje nove situacije ali pa ni sposobna prevzeti vseh novih odgovornosti naenkrat. Boškićeva (2002, str. 24) zaključi, da je nezadostno poznavanje ranljivosti še vedno eno najbolj perečih vprašanj na stanovanjskem področju.

2.3.2 Krepitev moči

Modeli izvajanja socialnih storitev imajo pomemben vpliv na zmanjševanje stanovanjskih in drugih tveganj. Danes se vse bolj uveljavlja *krepitevni model pomoči*. Gre za model, kjer strokovni delavci najprej skušajo skupaj s posameznikom ugotoviti njegove individualne potrebe in želje ter na podlagi tega izdelajo ustrezno shemo reševanja težav. Bistvo modela je prenos moči, torej krepitev moči posameznikov. Posameznik mora biti dejavno vključen pri reševanju težav. Vsaka udeležba pa ne pomeni nujno tudi krepitev moči (Boškić 2002, str. 36–38). Sommerville (1998, v Boškić, 2002, str. 38) je udeležbo, kjer ne gre za krepitev moči, poimenoval »ukana zaupanja«. Posledica le-te je še večji občutek nemoči.

Na spremembe na področju pomoči ranljivim skupinam je vplivalo predvsem omejevanje virov financiranja. Iskale so se nove, prožnejše in individualizirane oblike pomoči (prav tam, str. 37). Mandičeva (2002, str. 5) opaza, da je na področju socialnih storitev v zadnjih dveh desetletjih zapaziti dinamičen in kakovosten razvoj. Do sprememb je prav tako prišlo v civilni družbi. Tu gre predvsem opaziti povezovanje različnih nevladnih organizacij, ki pogosto nastopajo tudi v vlogi zagovornikov interesov uporabnikov (Boškić, 2002, str. 37).

V preteklosti ter ponekod še danes so bili pred modelom krepitev moči uveljavljeni drugi modeli izvajanja socialnih storitev. Gre za naslednje tri modele (Boškić 2002, str. 37):

- *Policijski model* – uporablja se predvsem pri institucionalizaciji. Pri tem modelu gre za nadzor ljudi s težavo, na podlagi katere so bili institucionalizirani. Ljudje so obravnavani na način, kot da je z njimi nekaj narobe, in se jih na ta način zdravi (torej skuša se zdraviti težavo oziroma jo ukiniti, spremeniti).
- *Medicinski model* – ta sistem posameznike obravnava z namenom blažitve njihovih težav.
- *Socialni model* – pri tem modelu ne gre za preprečevanje in blaženje težav, temveč je usmerjen v podporo posameznikom, da razvijejo lastne zmožnosti za reševanje težav.

V tabeli 2 so podani bistveni premiki v razmišljanju in v porazdelitvi moči, saj, kot pravi Boškićeva (2002, str. 37), lahko stanovanjsko situacijo dolgoročno rešimo namreč le tako, da posamezniku omogočimo, da sam zazna svoje potrebe in ima vpliv na to, kako bo te potrebe zadovoljeval. V kolikor posameznik tega ne usvoji, bo vedno odvisen od različnih služb.

Tabela 2: Razlike v organizacijskih modelih pri izvajanju storitev javnih politik

BIROKRATSKI MODEL	MODEL KREPITVE MOČI
Usmerjen k izvajalcu storitev.	Usmerjen k uporabniku oziroma udeležencu..
Neprilagodljiv individualnim potrebam.	Dovzeten za individualne potrebe.
Izhaja iz izvajalca storitev.	Izhaja iz ocenjenih potreb.
Moč osredotočena na izvajalca.	Moč deli.
Defenziven.	Odprt za kritiko.
Konservativen.	Odprt za spremembe.
Usmerjen k vložkom.	Usmerjen k rezultatom.

Vir: Edgar idr., (1999; po Barnes in Walker, 1996), v Boškić, 2002, str. 38

V zadnjih dveh desetletjih se je stanovanjska ranljivost povečala predvsem zaradi določenih strukturnih sprememb, katerim stanovanjska ponudba ni sledila. Te spremembe so v še slabši stanovanjski položaj pahnile predvsem ranljive skupine. Po drugi strani pa je viden premik v modelih izvajanja socialnih storitev na tem področju. Vedno bolj se uveljavlja krepitveni model pomoči, ki daje poudarek na

večji moči posameznikov. V tem načinu izvajanja socialnih storitev imajo posamezniki veliko večji vpliv na to, kako se bodo reševali njihovi stanovanjski in drugi problemi ter so aktivno vključeni pri reševanju teh težav. Žal pa problem še vedno ostaja nezadostno poznavanje stanovanjske ranljivosti. Usmerja se samo k reševanju izražene težave, pri tem pa se pozablja, da imajo ti posamezniki težave na več področjih in da izražena težava ni nujno njihova največja težava. Prav tako se ne upošteva, da se posamezniki znajdejo v novih situacijah, ki jim zaradi neustreznega znanja in pomanjkanja spretnosti večkrat niso kos.

2.4 STANOVANJSKA POLITIKA

Četrty in zadnji koncept, ki je pomemben, je *stanovanjska politika*. Opredelili bomo, kaj stanovanjska politika je, kako deluje in na kakšne načine vse se lahko uresničujejo njeni cilji. S tem bomo pridobili uvid v to, kako izvajanje te politike vpliva na stanovanjsko področje in posledično na stanovanjsko ranljivost prebivalstva.

Stanovanjsko politiko lahko splošno opredelimo kot specifično javno dejavnost, ki posega na stanovanjsko področje. V ožjem smislu pa je stanovanjska politika ciljno racionalno delovanje, ki je določeno z naslednjo strukturo: »cilji-instrumenti-učinki«, pri čemer cilji izražajo javni interes, instrumenti predstavljajo vire in ukrepe za njihovo doseganje, za uspešno reševanje ciljev pa so pomembni postopki spremljanja in nadzora (Mandič, 1996, str. 13; Mandič, 1999b, str. 147). Gre za eno izmed sektorskih politik, katere velik del se prepleta s socialno in z urbanistično politiko (Mandič, 1999b, str. 147).

Stanovanjsko politiko delimo na jedrni in dopolnilni del. Jedrni del sestavljajo ukrepi, ki oblikujejo splošen okvir delovanja na ravni države, dopolnilni del pa sestavljajo ukrepi, ki so bolj razpršeni in prožnejši ter posegajo na področja drugih politik (npr. družinske, demografske, socialne). Usmerjeni so na posebne skupine, potrebe, ranljivosti itn. in so lokalno spremenljivi. Med jedrnim in dopolnilnim delom obstaja naslednja povezava: če je jedrni del stanovanjske politike dobro razvit (torej če je stanovanjski trg urejen in učinkovit), potem je manjša potreba po dopolnilnih ukrepih in obratno, bolj ko stanovanjski trg slabo deluje, več ovir

je pri dostopu do primerne in cenovno dostopnega stanovanja (torej je večja potreba po dopolnilnih ukrepih) (Mandič, 2002, str. 13).

Osnovni cilj stanovanjske politike je, da omogoči državljanom dostop do cenovno dostopnih in primernih stanovanj ter omogoči njihovo vključenost v lokalno okolje (Lujanen, 2004, str. 373). Cilje stanovanjske politike lahko država uresničuje na dva načina. Gre za dva tipa stanovanjske politike: oskrbovalni (*providing*) tip in tip strategije omogočanja (*enabling*). Pri prvem načinu se oskrba prizadetih skupin izvaja preko lastne mreže, pri drugem je oskrba prepuščena drugim akterjem (lokalnim skupnostim, stanovanjskim združenjem, neprofitnim organizacijam itd.), država pa postavi organizacijske, finančne in zakonske okvire. Ti okviri naj bi akterje usmerjali k učinkovitem in uspešnem izvajanju ciljev stanovanjske politike. (Mandič, 1999b, str. 149; Cirman, 2006, str. 55).

Stanovanjska politika je torej dejavnost, ki vpliva na stanovanjsko področje in se prepleta tudi z drugimi politikami (socialno in urbanistično). Deli se na dva dela in, sicer jedrni, ter dopolnilni. Pri tem gre izpostaviti, da sta ta dva dela med seboj vzajemno povezana. Bolj kot je en del učinkovit, manjša je potreba po drugem in obratno. Tip stanovanjske politike pa opredeljuje način, kako se cilji te politike uresničujejo. Kot je bilo ugotovljeno, gre lahko za dva tipa stanovanjske politike. Prvi je oskrbovalni tip, drugi pa tip strategije omogočanja. Pri prvem država sama skrbi za oskrbo ranljivih skupin, pri drugem pa to oskrbo prepušča drugim akterjem. V naslednjem poglavju bomo opredelili, kateri tip stanovanjske politike se je uveljavil pri nas in kakšen vpliv je to imelo na stanovanjsko področje oz. strukturo stanovanjske oskrbe.

Opredelili smo vse temeljne koncepte, ki so pomembni za pričujočo raziskavo. V naslednjem delu se bomo lotili analize stanovanjskega področja v Sloveniji. Ta del je še posebej bistven za razumevanje problematike stanovanjske ranljivosti in deložacij v Sloveniji.

2.5 STANOVANJSKO PODROČJE V SLOVENIJI

V pričujočem poglavju bomo analizirali stanovanjsko področje v Sloveniji. Najprej si bomo ogledali, katere ključne spremembe so od leta 1991 zaznamovale to področje in kakšne spremembe so le-te prinesle. Nadaljnje bomo opredelili, kateri tip stanovanjske politike se je uveljavil pri nas in kakšen vpliv je to imelo na uresničevanje pravice do stanovanja. Temu sledi analiza stanovanjske ranljivosti in stanovanjske problematike. To poglavje je eno izmed najbolj ključnih, saj ponuja bolj poglobljen vpogled v stanovanjsko problematiko in stanovanjsko ranljivost, ki sta bistveni za razumevanje problematike deložacij.

Po letu 1991 se je stanovanjsko področje v Sloveniji korenito spremenilo (Cirman, 2007, str. 58). Na to je imel največji vpliv prehod iz samoupravnega sistema v tržnega. Oktobra 1991 je s sprejetjem stanovanjskega zakona prišlo do privatizacije družbenih najemnih stanovanj, kar je bistveno spremenilo podobo stanovanjskega trga, na katero so sicer vplivali tudi ostali makroekonomski dejavniki in ukrepi ekonomske politike. Posledice privatizacije so bile zelo obsežne in se odražajo na več področjih. Zaslediti je zmanjšan obseg najemnega sektorja in s tem manjše možnosti pridobitve cenovno dosegljivega stanovanja, kar je prizadelo predvsem najbolj ranljive skupine prebivalstva. Po letu 1991 je prav tako zelo upadla gradnja stanovanj, saj so bile odpravljene stare institucije financiranja, nove pa se še niso vzpostavile. Posledice tega in privatizacije ter denacionalizacije so imele velik vpliv tako na lastniški, kot na najemni stanovanjski sektor (prav tam, str. 58–61).

Velik vpliv na stanovanjsko področje so imeli številni ukrepi, ki jih je Slovenija sprejela v začetku devetdesetih let, ki so pogosto poimenovani kot stanovanjske reforme. Mandičeva (2007, str. 22) pravi, da lahko ukrepe stanovanjske reforme razdelimo na dve fazi. V prvi fazi je bil odpravljen prejšnji sistem stanovanjske oskrbe. V tej fazi so bili ključni trije ukrepi, in sicer – ukinjena je bila dotedanja samoupravna organiziranost stanovanjskega področja, s čimer je pristojnost za solidarnostna stanovanja, subvencioniranje in mestno prenovo prešla na občinske izvršne svete; ukinjeni so bili prispevki za stanovanjske sklade podjetij, s čimer so

bili delodajalci razrešeni obveznosti za stanovanjsko oskrbo zaposlenih, odpravljen pa je bil tudi sistemski vir za stanovanjsko oskrbo; prišlo je do privatizacije in denacionalizacije najemnih družbenih stanovanj. Ta ukrep je bil odigral ključno vlogo pri spremembi stanovanjske oskrbe, odpravil je namreč tisto, kar je še ostalo od prejšnjega sistema. Druga faza predstavlja gradnjo novega sistema, vendar je treba omeniti, da se je ta faza začela izvajati zelo pozno – v tej fazi se je spremenil tip stanovanjske politike, ki je prešel iz oskrbovalnega tipa v tip omogočanja (prav tam, str. 22–25).

Po letu 1991 je stanovanjsko področje doživelo veliko sprememb zaradi t. i. stanovanjskih reform, kar je imelo velik vpliv na izvajanje stanovanjske politike v Sloveniji in celotno stanovanjsko področje. Ali so te spremembe imele pozitiven vpliv, bo analizirano v sledečih podpoglavjih.

2.5.1 Stanovanjska politika v Sloveniji

V prejšnjem delu naloge smo opredelili, kaj stanovanjska politika je in na kakšne načine vse se lahko izvaja. V pričujočem podpoglavju si bomo ogledali, kateri tip stanovanjske politike se je uveljavil v Sloveniji in kateri dokumenti predstavljajo glavni okvir njenega izvajanja ter ukrepov.

Omenili smo že, da se je v Sloveniji uveljavil podporni tip stanovanjske politike. To pomeni, da država prepušča izvedbo stanovanjske politike drugim akterjem, sama pa deluje le podporno. Ta strategija je opredeljena v vseh *Nacionalnih stanovanjskih programih*. Da gre za podporni tip stanovanjske politike, je prav tako vidno v opredelitvi vloge države do stanovanjske politike: »Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje« (Ustava RS, čl. 78).

Stanovanjski zakon iz leta 2003 predstavlja glavni okvir stanovanjske politike in njenih ukrepov. Vloga stanovanjskega zakona je opredeljena v njegovem prvem členu:

Ta zakon ureja vrste stanovanjskih zgradb, pogoje za
vzdrževanje stanovanjskih stavb, pogoje za načrtovanje

stanovanj, lastninskopravna razmerja in upravljanje v večstanovanjskih stavbah, stanovanjska najemna razmerja, gradnjo in prodajo novih stanovanj, pomoč pri pridobitvi in pri uporabi stanovanj, pristojnosti in naloge občin na stanovanjskem področju, registre ter inšpekcijsko nadzorstvo nad uresničevanjem določb tega zakona (SZ-1, čl. 1).

Nacionalni stanovanjski program je drugi pomembnejši dokument na stanovanjskem področju. Preko njega je oblikovana aktivna stanovanjska politika in preko njega država prispeva k doseganju zastavljenih ciljev (NSP, 2015, str. 3). Trenutno je v veljavi *Nacionalni stanovanjski program za obdobje 2015-2025*, ki bo analiziran podrobneje v podpoglavju 2.7.4 *Ukrepi na področju deložacij v Sloveniji*.

Po besedah Boškičeve (2002, str. 31) je Slovenija pri stanovanjski politiki podobna drugim državam na prehodu. Značilnost le-teh je opazno zmanjšanje sklada socialnih in neprofitnih najemnih stanovanj. Kako velik je ta stanovanjski primanjkljaj, bo analizirano v podpoglavju 2.5.3 *Stanovanjska problematika v Sloveniji*. Pravi tudi, da je stanovanjski trg v Sloveniji v zgodnjem obdobju razvoja in oblasti pri sprejemanju predpisov za uspešno delovanje tega trga zelo zaostajajo.

Do sedaj smo videli, da je stanovanjsko področje doživelo veliko sprememb. Mnogo uvedenih sprememb ni imelo pozitivnega vpliva na stanovanjsko področje. V sledečem podpoglavju bomo analizirali, kako so te spremembe vplivale na stanovanjsko ranljivost prebivalstva.

2.5.2 Stanovanjska ranljivost v Sloveniji

V prejšnjem delu naloge smo opredelili koncept stanovanjske ranljivosti (gl. 2.3 *Stanovanjska ranljivost*), v tem delu pa se bomo osredotočili na to, katere skupine so v Sloveniji dojete kot stanovanjsko ranljive in katere ključne spremembe so povzročile nastanek novih stanovanjskih tveganj, kar nam bo omogočilo bolj

poglobljen vpogled v to problematiko in uvid v to, ali bi bilo treba reševanju problema stanovanjske ranljivosti posvetiti več pozornosti.

V Sloveniji so stanovanjsko izpostavljene predvsem tiste skupine, ki so postale ranljivejše v času tranzicije, s katero so prišli njej lastni novi procesi marginalizacije in družbenega izključevanja. V času tranzicije so se nekatere stare sistemske rešitve in ukrepi pri stanovanjski oskrbi ranljivih skupin nadomestili z novimi, veliko pa jih je bilo odpravljenih brez ustreznih novih rešitev. Pojavila so se številna nova tveganja na stanovanjskem področju in na drugih področjih. Na povečanje stanovanjsko tveganih situacij so imele vpliv tudi strukturne spremembe, ki so bile navedene in bolj podrobno opisane v poglavju 2.3 *Stanovanjska ranljivost*. Odraz vseh teh sprememb je, da ljudje ne zmorejo ohraniti ali pridobiti stanovanja (Mandič, 1999a, str. 5).

Leta 2002 je v Mestni občini Ljubljana Urbanistični inštitut naročil raziskavo, v kateri so avtorji in avtorice primerjali pogostost omenjanja različnih ranljivih skupin v političnih dokumentih s pogostostjo omenjanja teh skupin v različnih organizacijah, ki delujejo na področju stanovanjske politike. Kot je bilo ugotovljeno v raziskavi, se navedbe ranljivih skupin ne prekrivajo (Boškić, 2003, str. 93). »Skupine, ki jih organizacije najpogosteje percipirajo kot najbolj ranljive, so le redko omenjene v dokumentih – gre za skupine revnih, ljudi iz drugih etničnih skupin, ter za enostarševske družine, ki so jih v organizacijah pogosto naštevati, omenjeni pa so le v enem političnem dokumentu« (Sendi idr., 2002, str. 74). Avtorji in avtorice sklepajo, da usmeritev v samih političnih dokumentih ni skladna z realno situacijo organizacij. Opazili pa so še eno zanimivost: družine z večjim številom otrok in gospodinjstva v podnajemniških stanovanjih so pogosto v dokumentih navedene kot ranljive skupine, medtem ko jih organizacije ne navajajo. To ne pomeni, da te ranljive skupine niso v težjem položaju, temveč to, da so te skupine bolj politično priznane in jim je posledično na voljo več ukrepov za pomoč (Boškić, 2003, str. 94).

V raziskavi so vprašanja in ranljivosti avtorji operacionalizirali tudi glede na tri razsežnosti stanovanjske ranljivosti: dostop do stanovanja; preprečevanje prisilnih izselitev in drugih tveganj; dostop do nujnih nastanitev (Boškić in Filipović, 2002,

str. 71–73). Raziskava je pokazala, da bi se po mnenju organizacij moral dostop do stanovanja olajšati predvsem naslednjim skupinam: enoroditeljskim družinam, invalidom, pripadnikom drugih etničnih skupin, mladim, posameznikom s težavami v duševnem zdravju in ljudem z nizkimi dohodki. Kar se tiče drugih dveh razsežnosti stanovanjske ranljivosti, je bilo ugotovljeno, da se s preprečevanjem prisilnih izselitev in z drugimi tveganji najbolj povezujejo predvsem ljudje z nizkimi dohodki in starejši, z nujno nastanitvijo pa brezdomci, enoroditeljske družine, pripadniki drugih etničnih skupin in ženske žrtve nasilja (prav tam, str. 77) .

V organizacijah so poleg teh treh vrst težav opozorili še na naslednje (Boškić in Filipović, 2002, str. 79):

- težave pri plačevanju najemnin in stroškov stanovanja,
- najemodajalčevo izkoriščanje najemnikov,
- težave pri urejanju stanovanjskega vprašanja po razvezi,
- nesoglasja med generacijami v premajhnem stanovanju,
- težave pri prijavljanju na razpise za socialna stanovanja v drugi občini, saj se kandidat lahko prijavi samo na razpise v občini stalnega prebivališča,
- premalo varovanih stanovanj za starejše,
- neurejena najemna razmerja,
- težave z zakonsko zaščito uporabnikov stanovanj (ti plačajo stanovanje, potem pa gre podjetje, ki ga je prodalo, v stečaj, kupci pa izgubijo vse)
- težave z upravniki stanovanj.
- težave z vzdrževanjem stanovanj (v denacionaliziranih, najemnih in lastniških stanovanjih),
- težave z vojaškimi stanovanji.

Prav tako so raziskali, kako se prej omenjene tri razsežnosti stanovanjske ranljivosti odražajo v uradnih dokumentih. Pri tem so preučili naslednje dokumente: *Nacionalni stanovanjski program* (za obdobje 2000–2009), *Mestni stanovanjski program*, *Redno poročilo varuha človekovih pravic*, letno poročilo

MOP⁵, *Program boja proti revščini in izključenosti* (MDDSZ⁶) in *Program socialnega varstva do 2005* (MDDSZ). Kot so ugotovili v raziskavi, se največ obravnavanih dokumentov ukvarja predvsem z dostopnostjo stanovanj za ranljive skupine, nekoliko manj z nujno nastanitvijo teh skupin, še najmanj pa dokumenti omenjajo vprašanje deložacij in drugih tveganj (Boškić in Filipović, 2002, str. 74–80).

Dekleva idr. (2010) so prav tako v okviru študije *Ocena odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji* raziskovali stanovanjsko ranljivost v Sloveniji, in sicer glede na klasifikacijo ETHOS⁷. Ker nas bolj zanima to, koliko ljudi v Sloveniji živi v negotovih in neprimernih nastanitvah, so podani podatki samo za te dve kategoriji.

Pri ETHOS kategoriji negotova nastanitev so se pri raziskovanju oprli na njene tri podkategorije: bivanje v negotovih razmerah (brez pravice najema), osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo in osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja. Vendar je treba izpostaviti, da se ocene teh indikatorjev med seboj prekrivajo in večinoma ne pokrivajo celotne ciljne populacije. Prav tako je v nekaterih primerih podano samo število obravnav/sklepov. Zaradi tega posameznih števil niso mogli sešteti (Dekleva idr., 2010, str. 37). V tabeli 3 so podani podatki o številu ali deležu oseb, ki živijo v negotovih nastanitvah, in sicer: o osebah, ki živijo v negotovih nastanitvah brez najemne pogodbe (operacionalna kategorija 8), osebah, ki živijo v grožnji pred izselitvijo (operacionalna kategorija 9) in osebah, ki živijo pod grožnjo nasilja (operacionalna kategorija 10). Če pogledamo operacionalno kategorijo 8, vidimo, da je 1,3 % najemnikov živel v stanovanju brez najemne pogodbe, 5.949 Romov pa je ilegalno zasedalo zemljišče. Če pogledamo operacionalno kategorijo 9, vidimo, da so na centrih za socialno delo leta 2009 obravnavali 129 primerov v zvezi s prisilnimi izselitvami, sodišče pa je izdalo 431 sklepov o izvršbi. Kar se tiče zadnje operacionalne kategorije, pa so centri za socialno delo obravnavali 3.116 primerov fizičnega nasilja v družini. Nekaj podatkov o številu oziroma deležu ljudi, ki živijo v negotovih nastanitvah, bo

⁵ Ministrstvo za okolje in prostor.

⁶ Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.

⁷ Glej stran 9.

podanih tudi v podpoglavju 2.5.3 *Stanovanjska problematika v Sloveniji*, vendar bodo v tem delu podani podatki glede na kazalnike, ki jih za meritev tega uporablja Statistični urad Republike Slovenije.

Tabela 3: Število (ali delež) oseb, ki živijo v negotovih nastanitvah glede na ETHOS operacionalne kategorije 8–10

	Delež ali število
Operacionalna kategorija 8: Osebe v negotovih nastanitvah (brez pravice najema)	
Najemniki brez najemne pogodbe	1,3 %
Črna gradnja – število Romov (2010)	5.949
Operacionalna kategorija 9: Osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo	
Število primerov obravnave problematike deložacij na CSD (2009)	129
Izdani sklepi sodišča za izvršbo (2009)	431
Operacionalna kategorija 10: Osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja	
Število primerov obravnave na CSD zaradi fizičnega nasilja v družini	3.116

Vir: Dekleva idr., 2010, str. 37–38

Tudi pri kategoriji neprimerno stanovanje so se pri raziskovanju oprli na tri podkategorije: bivanje v nekonvencionalnih strukturah, bivanje v neprimernem stanovanju in bivanje v ekstremni prenaseljenosti. Za posamezno podkategorijo so identificirali več indikatorjev, ki so se med seboj prekrivali. Vendar pa se vsi niso nanašali na isto leto, v nekaterih primerih pa so šteli število obravnav, ne oseb. Za opis celotne četrte kategorije so vzeli najširšo operacionalno kategorijo, in sicer število oseb, ki bivajo v neprimernem stanovanju (tj. število oseb, ki v stanovanju nimajo kopalnice in ki bivajo v nekonvencionalnih oblikah nastanitve). Kot so ugotovili na podlagi podatkov iz *Popisa 2002*, je v neprimernem stanovanju živelo 76.144 oseb. Poudarili so, da gre zaradi pomanjkanja podatkov prej za podcenjevanje kot za precenjevanje obsega tega pojava (Dekleva idr., 2010, str. 40). V tabeli 4 so podani podatki o številu ali deležu oseb, ki živijo v neprimernih stanovanjih. Če pogledamo operacionalno kategorijo 11, vidimo, da je leta 2002

živel 3.068 oseb v prostorih, ki niso stanovanja. Tudi centri za socialno delo so leta 2009 obravnavali 2.118 takih primerov. Kot vidimo, so v tej kategoriji na slabšem položaju predvsem Romi, saj je kar 2.524 Romov leta 2010 živel v neprimernem stanovanju. Če pogledamo operacionalno kategorijo 12, vidimo, da leta 2002 več kot 72.000 prebivalcev ni imelo stranišča ali kopalnice v svojem stanovanju. Kar se pa tiče zadnje operacionalne kategorije, vidimo, da je 0,1 % od anketiranih v letu 2005 živel v ekstremni prenaseljenosti. Podatki o številu ljudi, ki bivajo v neprimernih nastanitvah, bodo podani tudi v poglavju 2.5.3 *Stanovajska problematika v Sloveniji*, vendar tam ne bodo podani podatki glede na ETHOS operacionalne kategorije, temveč glede na kazalnike, ki jih uporablja Statistični urad Republike Slovenije za merjenje tega.

Tabela 4: Število (ali delež) oseb, ki živijo v neprimernih stanovanjih glede na ETHOS operacionalne kategorije 11–13

	Delež ali število
Operacionalna kategorija 11: Bivanje v nekonvencionalnih strukturah	
Osebe, ki bivajo v prostorih, ki niso stanovanja (2002)	3.068
Število primerov obravnave na CSD zaradi neprimernega stanovanja (2009)	2.118
Število primerov obravnave na CSD zaradi brezdomstva (2009)	222
Neprimerno stanovanje Romov (2010)	2.524
Operacionalna kategorija 12: Bivanje v neprimerni nastanitvi	
Neprimerne nastanitve – brez stranišča (2002)	72.137
Neprimerne nastanitve –	73.137

brez kopalnice (2002)	
Neprimerno stanovanje – brez stranišča (2008); % od anketiranih	0,8 %
Neprimerno stanovanje – brez kopalnice (2008); % od anketiranih	0,9 %
Operacionalna kategorija 13: Osebe, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti	
Bivanje v prenaseljenem stanovanju (2005); % od anketiranih	0,1 %

Vir: Dekleva idr., 2010, str. 38–39

Stanovanjska ranljivost prebivalstva v Sloveniji se je torej povečala predvsem v času tranzicije. To je posledica tega, da se sistemske rešitve in ukrepi za stanovanjsko oskrbo ranljivih skupin niso nadomestili z novimi, veliko jih je bilo tudi odpravljenih. Stanovanjska ponudba prav tako ni sledila nekaterim ključnim strukturnim spremembam, kar je še dodatno poslabšalo stanovanjski položaj ljudi. Še posebej je imelo to negativen vpliv na ranljivejše skupine. V sledečem podpoglavju bomo analizirali ukrepe, ki so na voljo danes za reševanje stanovanjske ranljivosti.

2.5.2.1 Ukrepi za reševanje stanovanjske ranljivosti

Za pričujočo nalogo je še predvsem pomembno, da vemo, koliko ukrepov je na voljo in ali so ti učinkoviti. Do sedaj smo že pokazali, da je bilo v tranziciji veliko sistemskih rešitev in ukrepov odpravljenih, veliko jih tudi ni bilo nadomeščenih z novimi. Kakšni ukrepi so torej na voljo danes?

V Sloveniji lahko glavne ukrepe, ki naj bi omogočili dostop do stanovanja, razdelimo v tri skupine (Filipovič, 2007, str. 39):

- trajne nastanitve;
- finančni instrumenti;

- začasne nastanitve.

Poleg teh glavnih ukrepov so pomembni še nekateri drugi, ki posredno pripomorejo k zmanjšanju stanovanjske ranljivosti (Filipović, 2007, str. 40). Ti bodo predstavljeni v podpoglavju 2.5.2.1.5 *Ostali ukrepi*.

2.5.2.1.1 Trajna nastanitev

Prvi ukrep za reševanje stanovanjske ranljivosti predstavljajo neprofitna stanovanja. Ta igrajo glavno vlogo pri preprečevanju stanovanjske ranljivosti. S temi stanovanji se ranljivim skupinam zagotavlja cenovno dosegljivo in trajno nastanitev. Problem v Sloveniji je, da število prosilcev presega število neprofitnih stanovanj, ki so na voljo, saj se je po denacionalizaciji ohranil le mali delež stanovanj v državni (predvsem občinski) lasti, novogradnja le-teh pa ni izpolnila svojih ciljev. Drugi problem je, da stanovanja niso na voljo vsem. Posameznik mora imeti stalno bivališče v občini, kjer je oddal prošnjo, pomembni so tudi dolžina bivanja v občini in drugi kriteriji⁸. Zaradi tega ta instrument v Sloveniji ni najbolj učinkovit (Filipović, 2007, str. 41–42).

V tem delu lahko izpostavimo še en instrument. Gre za stanovanja, ki jih zagotavlja Stanovanjski sklad RS. Ta financira gradnjo profitnih stanovanj, ki so dostopna po ugodnejših cenah. Ta stanovanja so zaradi velikega povpraševanja prodana na podlagi razpisov, ki so oblikovani na podlagi prednostnih razredov, pri čemer so na razpisih predvsem naslednje prednostne skupine: hendikepirani, mlade družine in družine z otroki ter mladi pari. Kot prednostne so obravnavane nekatere situacije, kot je npr. prvo reševanje stanovanjskega vprašanja (Filipović, 2007, str. 42).

2.5.2.1.2 Finančni instrumenti

Drugi ukrep za reševanje stanovanjske ranljivosti predstavljajo finančni instrumenti. Natančneje gre za stanovanjske subvencije. Te dodeljujejo centri za socialno delo, pri čemer upoštevajo kriterij primernosti višine dohodka. 1.

⁸ Glej *Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem*.

januarja 2005 je v veljavo stopil nov sistem stanovanjskih subvencij, ki je prinesel povečanje višine subvencije (sega do 80 % najemnine), a se je dohodkovni prag za dodeljevanje subvencij znižal. Prav tako je treba izpostaviti, da se subvencionira le najemnina za »primerno« velikost stanovanja glede na število članov, ne pa na samo velikost stanovanja. Posledično le malo posameznikov izpolnjuje pogoje za dodelitev subvencije. Kljub temu da so pomemben instrument za preprečevanje stanovanjske ranljivosti, subvencije ne rešujejo stanovanjskega problema večjega števila ljudi (Filipović, 2007, str. 42–43).

Pomemben instrument je tudi subvencija za tržno najemnino, ki pa ni bila predvidena v *Nacionalnem stanovanjskem programu za obdobje 2000–2009*. Ta pravica je bila prvič oziroma na novo uvedena z novelo *Stanovanjskega zakona leta 2008* (Uradni list RS št. 57/08, čl. 121.a). Ta je dodeljena najemnikom tržnih stanovanj, ki izpolnjujejo dohodkovni cenzus za pridobitev neprofitnega stanovanja v občini stalnega prebivališča. V kolikor v tej občini ni bilo razpisa že več kot eno leto, se lahko najemniki prijavijo na razpis v drugi občini (gl. *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*).

2.5.2.1.3 Začasna nastanitve

Tretji ukrep za reševanje stanovanjske ranljivosti predstavljajočasne nastanitve. Le-te so namenjene reševanju najskrajnejše oblike stanovanjske ranljivosti – brezdomstva. Gre za različne oblike kriznih nastanitev, kot so bivalne enote, centri za brezdomce, varne hiše in podobne druge oblike začasnih nastanitev. Te nastanitve nudijo le najnujnejše in predstavljajo začasno rešitev. Prav tako je problematičen izhod iz teh začnih oblik nastanitev. Marsikdo tam ostane več let ali pa prehaja med bivanjem na cesti, pri prijateljih in v zavetiščih. To torej niso rešitve za dolgoročne stanovanjske problematike ranljivih skupin. Gre le za reševanje najakutnejšega problema (Filipović, 2007, str. 40; Boškić, 2002, str. 33).

Eno od največjih tveganj, s katerimi se srečujejo ljudje, ki uporabljajo krizne nastanitve, je grožnja brezdomstva, saj imajo v različnih kriznih centrih pravila in omejitve, ki se jih ti posamezniki težko držijo, bivanje v nekaterih oblikah kriznih

nastanitev pa je tudi časovno omejeno (Filipovič, 2007, str. 40–41; Boškić, 2002, str. 33). Do izraza pride večja potreba po možnosti nastanitve v neprofitnih stanovanjih.

2.5.2.1.4 Ostali ukrepi

Poleg vseh glavnih ukrepov, ki so na voljo za reševanje stanovanjske ranljivosti, so pomembni tudi drugi ukrepi, ki posredno prispevajo k zmanjšanju te ranljivosti. Ti ukrepi so (Filipovič, 2007, str. 40):

- *Ukrepi za preprečevanje izvršb* – gre za ukrepe, ki naj bi preprečili izvršbo. Tipičen primer je enkratna denarna socialna pomoč, ki jo izda center za socialno delo
- *Ukrepi za zmanjševanje stanovanjske ranljivosti žensk, žrtev nasilja* – tukaj je pomembno vlogo odigral *Zakon o policiji* iz leta 2003. Ta daje policiji večje pristojnosti pri reševanju družinskih konfliktov (Filipovič 2007, str. 40).
- *Urejanje nezakonitih gradenj in neurejenega lastništva zemljišč (npr. reševanje težav v romskih naseljih)* – tu so pomembni predvsem občinski programi, ki so usmerjeni k reševanju romske problematike, ki jih podpira država. Zaradi finančnih virov ti programi le počasi napredujejo in so velikokrat v breme občinam.

V Sloveniji torej obstajajo tri glavni ukrepi za reševanje stanovanjske ranljivosti, ki pa niso najbolj učinkoviti. Zaradi tega se stanovanjska ranljivost prebivalstva povečuje. Razlog za neučinkovitost teh ukrepov gre iskati predvsem v stanovanjski problematiki, ki bo podrobneje predstavljena v sledečem podpoglavju.

2.5.3 Stanovanjska problematika v Sloveniji

Da bi razumeli, zakaj se stanovanjska ranljivost prebivalstva povečuje, si moramo najprej ogledati, kakšno je današnje stanje na stanovanjskem področju. Zadostna količina cenovno ugodnih in dostopnih najemnih ter neprofitnih stanovanj je še

posebej pomembna za reševanje stanovanjske ranljivosti. Zelo pomembni so tudi finančni instrumenti oz. stanovanjske subvencije, vendar smo videli, da ti ukrepi pri nas ne rešujejo stanovanjskega problema večjega števila prebivalstva.

Eden izmed ključnih problemov na stanovanjskem področju v Sloveniji je velik primanjkljaj cenovno dosegljivih stanovanj. Govora je o stanovanjskem primanjkljaju, pri čemer gre »za količino, za katero potrebe po stanovanju presegajo razpoložljivo ponudbo« (Mandič in Filipović, 2005, str. 706). Primanjkljaj pa se ne kaže le kot pomanjkanje stanovanjskih enot, temveč tudi v mehanizmih finančne in druge podpore, sploh ko gre za ranljivejše skupine ljudi. Zato stanovanjski primanjkljaj skladno s tem lahko obravnavamo kot stanovanjsko ranljivost ljudi in socialnega izključevanja (prav tam, str. 705–708). Mandičeva in Filipovičeva (prav tam, str. 704–705) pravita, da v Sloveniji stanovanjski primanjkljaj in pojav neprimernega stanovanja ter prenaseljenosti niso priznani družbeni problemi. V NSP pojmov prenaseljenosti in neprimernosti stanovanja ni. Prav tako *Stanovanjski zakon* ne omenja stanovanjsko najbolj tveganih situacij, prenaseljenosti, prisilnih izselitev, brezdomstva, ne poda pa niti jasne definicije neprimernega stanovanja.

Prvi problem je torej pomanjkanje najemnih stanovanj, saj predstavljajo le 8 % vseh stanovanj, medtem ko lastniška stanovanja obsegajo kar 90 %. Po podatkih Eurostata 2015 spadamo še vedno v sam vrh držav, ki imajo največji delež lastniških stanovanj. Prvič je to posledica tega, da je kar 20 % stanovanjskega fonda nenaseljenega, sploh na območjih, kjer je povpraševanje po stanovanjih največje (MOP, 2015a, str. 7). Drugič pa je to posledica upada gradnje. Od leta 1991 do 1999 je gradnja najemnih stanovanj postopoma upadala. Po tem padcu si je do leta 2008 gradnja postopoma opomogla, nato pa ponovno doživela hud padec. V letu 2012 je bilo dokončanih le 4307 stanovanj, kar je najmanj od leta 1991 (MOP, 2015b, str. 22). Po tem letu je število dokončanih stanovanj še kar upadalo. V letu 2016 je bilo dokončanih le 2975 stanovanj. V tabeli 5 so podani podatki o številu dokončanih in zgrajenih stanovanj na 1000 prebivalcev za leto 2017.

Tabela 5: Ocena dokončanih stanovanj in število zgrajenih stanovanj na 1000 prebivalcev

	Dokončana stanovanja	Dokončana stanovanja na 1000 prebivalcev
2011	5498	2,7
2012	4307	2,1
2013	3484	1,7
2014	3136	1,5
2015	2776	1,3
2016	2975	1,4

Vir: SI-STAT, 2018

Na drugi strani je prav tako veliko pomanjkanje neprofitnih stanovanj. Na neprofitno stanovanje je v letu 2015 čakalo okrog 6.600 gospodinjstev, od tega okrog 2.500 samo v Ljubljani (MOP, 2015a, str. 8). Na to je vplivalo dejstvo, da je bilo v povprečju letno do leta 2015 zgrajenih okoli 450 neprofitnih stanovanj, kar predstavlja le okoli 20 % načrtovanih in ocenjenih potreb po stanovanjih (MOP, 2015b, str. 7). Na pomanjkanje neprofitnih stanovanj je opozoril tudi Varuh človekovih pravic (v nadaljevanju VČP), ki je leta 2016 prejel 17,3 % pobud na tem področju. Opozoril je prav tako na problematiko menjave neprofitnega stanovanja in kriterijev za dodeljevanje neprofitnih stanovanj (VČP, 2017, str. 266). Primanjkuje pa tudi bivalnih enot. Kot je navedeno v NSP, bi bilo treba zagotoviti vsaj 800 bivalnih enot (MOP, 2015a, str. 23). V tabeli 6 so podani podatki o tem, kakšne so potrebe po neprofitnih stanovanjih in bivalnih enotah glede na statistične regije.

Tabela 6: Potrebe po neprofitnih stanovanjih in bivalnih enotah glede na statistične regije

SSRS		MOP	
Statistična regija	Neprofitna stanovanja	Neprofitna stanovanja	Bivalne enote
Pomurska	207	139	44
Podravska	735	762	85
Koroška	233	194	31
Savinjska	1053	481	67
Zasavska	167	65	5
Posavska regija	82	91	8
Jugovzhodna Slovenija	192	348	27
Osrednja Slovenija	2916	2893	192
Gorenjska	672	673	50
Notranjska	137	82	0
Goriška	321	130	21
Obalno-Kraška	758	910	59
SKUPAJ	7473	6732	589

Vir: MOP, 2011, SSRS, 2010

Iz tabele 6 je razvidno, da je potreba po neprofitnih stanovanjih in bivalnih enotah velika. Kakšni ukrepi so predvideni za povečanje gradnje le-teh nastanitev, bo predstavljeno v naslednjem podpoglavju.

Pri oceni dostopa do stanovanja pa ni pomembna samo količina stanovanj, ki so na voljo, temveč tudi opredelitev primerne in minimalnega stanovanja. V našem starem stanovanjskem zakonu je bilo primerno stanovanje opredeljeno kot »tisto stanovanje, ki ima poleg dnevne sobe, kuhinje, sanitarnih prostorov in predsobe še toliko spalnega prostora, da zadošča stanovanjskim potrebam lastnika oziroma najemnika in njunih ožjih družinskih članov, če živijo z lastnikom oziroma najemnikom v skupnem gospodinjstvu« (SZ, 1991, čl. 5). V novem stanovanjskem zakonu pa je opredeljeno kot »tisto stanovanje, ki je v takšni eno

ali večstanovanjski stavbi, ki je zgrajena v skladu z minimalnimi tehničnimi pogoji za graditev stanovanjskih stavb in stanovanj in je zanjo v skladu s predpisi o graditvi objektov izdano uporabno dovoljenje. Stanovanje mora imeti ločen spalni in bivalni del (razen v primeru garsonjere) ter mora zadoščati stanovanjskim potrebam lastnika oziroma najemnika in njunih ožjih družinskih članov, ki živijo z lastnikom oziroma najemnikom v skupnem gospodinjstvu, ter ustrezati površinskim normativom po pravilniku iz 87. člena⁹ tega zakona« (SZ, 2013, čl. 10). Razvidno je, da se je spremenil sam fokus opredelitve, saj se je v prejšnjem zakonu primerno stanovanje nanašalo na stanovalca, medtem, ko se v novem zakonu nanaša na bolj tehnične in druge pogoje gradnje. Boškičeva (2003, str. 90) še izpostavlja, da se površina primerne stanovanja prav tako razlikuje glede na socialni položaj najemnika. To v praksi pomeni, da je za revnejše ljudi primerno manjše stanovanje, za bogatejše pa večje. Opozarja tudi na druge diskriminacije, za katere pravi, da so posledica predvsem splošnih predsodkov v družbi in se nanašajo na nevidne skupine, ki so skrite pod samoumevnimi izrazi in jih zaradi tega lahko hitro prezremo (prav tam, str. 94). Kar se tiče minimalno zadovoljivega stanovanja, v stanovanjskem zakonu ne najdemo nobene opredelitve. Opredelitve obojega prav tako ne najdemo v NSP.

Že v podpoglavju 2.5.2 *Stanovanjska ranljivost v Sloveniji* je bilo navedeno, da je v neprimernem stanovanju leta 2002 živelo več kot 76.144 oseb. Od takrat se je spremenil sam fokus opredelitve primerne stanovanja, zato se je skladno s tem spremenilo tudi samo merjenje le-tega. Novejših podatkov tako ne moremo popolnoma primerjati s podatki od leta 2002 do leta 2008, kakor tudi ne v celoti s tistimi iz leta 2008, saj se je tega leta prav tako nekoliko spremenil način merjenja¹⁰. Prav tako od leta 2014 niso več popolnoma primerljivi podatki, ki se nanašajo na »pretemno stanovanje«, saj je bilo to vprašanje prej malo daljše (SURs, 2018, str. 15). V tabeli 7 so podani podatki o deležu gospodinjstev, ki živijo v neprimernih stanovanjskih razmerah in sicer glede na štiri kategorije:

⁹ Ta člen opredeljuje neprofitna stanovanja.

¹⁰ Pred letom 2008 so o slabem stanju stanovanja (težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlimi tlemi) spraševali le z enim vprašanjem. Od leta 2008 pa se o tem sprašuje s tremi ločenimi vprašanji, zato podatki od leta 2008 niso primerljivi s podatki za prejšnja leta.

slabo stanje stanovanja¹¹, stanovanje brez kadi ali prhe, stanovanje brez stranišča na izplakovanje za lastno uporabo in pretemno stanovanje.

Tabela 7: Delež gospodinjstev, ki živi v neprimernih stanovanjskih razmerah

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Slabo stanje stanovanja	34,7%	31,5%	27%	29,9%	26,9%	23,8%
Kad ali prha v stanovanju	0,6%	0,5%	0,6%	0,7%	0,5%	0,4%
Stranišče na izplakovanje za lastno uporabo	0,5%	0,4%	0,5%	0,6%	0,3%	0,3%
Pretemno stanovanje	12,1%	8,8%	6,5%	5,2%	5,7%	4,7%

Vir: SI-STAT, 2018

Iz tabele 7 je vidno, da delež oseb, ki živijo v stanovanju, ki je v slabem stanju, z leti upada, a je ta delež še vedno visok. To je delno posledica tega, da je več kot 70 % stanovanj starejših od 30 let (MOP, 2015a, str. 11). Tudi delež oseb, ki nima kadi ali prhe in stranišča na izplakovanje za lastno uporabo, ter delež oseb, ki živi v pretemnem stanovanju, je z leti postopoma upadal. Pri tem je treba še izpostaviti, da je delež oseb, ki živijo v stanovanju brez stranišča in v pretemnem stanovanju, skozi leta nihal.

Problem pa je tudi prenaseljenost stanovanj v Sloveniji. Po podatkih *Popisa 2002* je znašalo povprečno število oseb na sobo 1,03. Po tem letu se je število oseb na sobo postopoma dvigovalo. V letu 2016 je tako znašalo 1,5. Pri tem je opazen premik, pa vendar je Slovenija po podatkih Eurostata 2015 glede na stopnjo prenaseljenosti še vedno uvrščena kar visoko (slika 1). Sicer ne spada med države z najvišjim odstotkom prenaseljenosti, po drugi strani pa prav tako ne med tiste, kjer je nizka stopnja prenaseljenosti. Tu je treba še omeniti, da od leta 2011

¹¹ Delež gospodinjstev, ki ima težave s streho, ki pušča, z vlažnimi stenami/temelji/tlemi, s trhlimi okenskimi okvirji ali trhlimi tlemi.

podatki niso več primerljivi s prejšnjimi podatki, saj se je spremenila metodologija izračuna tega kazalnika. Od leta 2011 se med sobe šteje tudi kuhinja, če le-ta meri 6 m² in jo gospodinjstvo uporablja tudi kot jedilnico, dnevno sobo, delovno sobo ali za podobne namene (SURS, 2018, str. 14–15). Zaradi tega je stopnja prenaseljenosti v letu 2010 znašala 34,9 %, leta 2011 pa kar naenkrat 17,1 %. V tabeli 8 so podani podatki o povprečnem številu sob na osebo in stopnja prenaseljenosti¹².

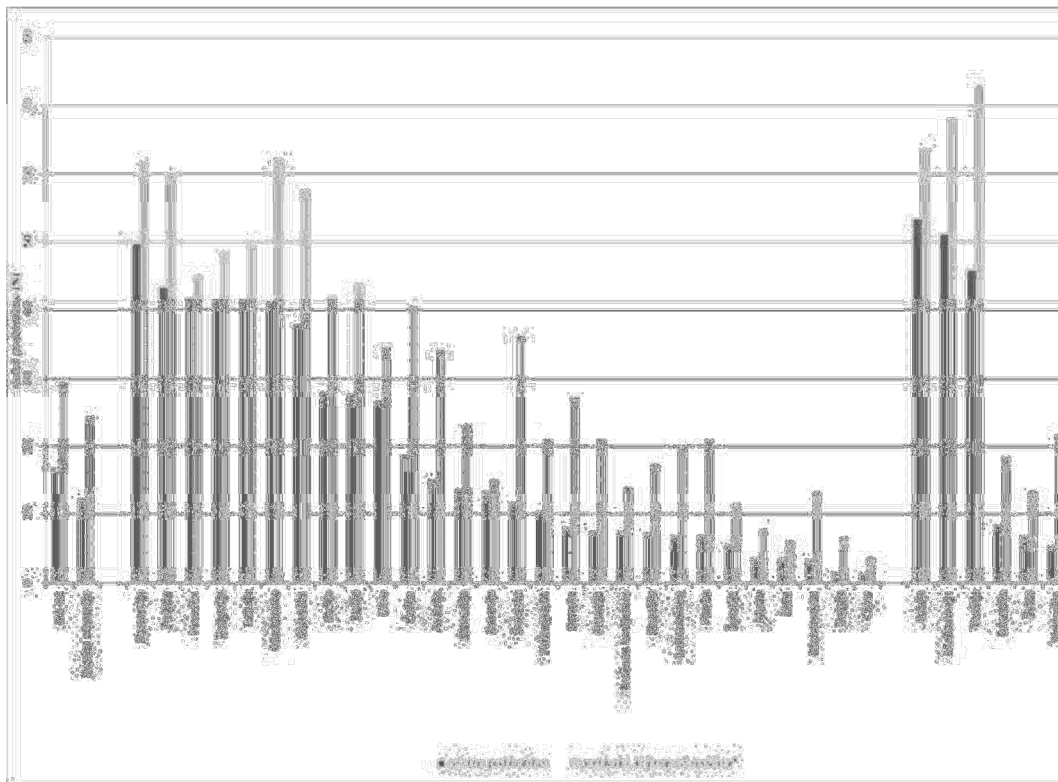
Tabela 8: Povprečno število sob na osebo in stopnja prenaseljenosti

	Število sob na osebo	Stopnja prenaseljenosti
2011	1,4	17,1
2012	1,4	16,6
2013	1,5	15,6
2014	1,5	14,8
2015	1,5	13,7
2016	1,5	12,6

Vir: SI-STAT, 2018

¹² Stopnja prenaseljenosti je odstotek oseb, ki živijo v stanovanjih s premajhnim številom sob glede na število članov gospodinjstva. Pogoj, da je stanovanje prenaseljeno, je, da nima vsaj ene sobe na gospodinjstvo in hkrati še ene sobe za vsak par, ene sobe za vsako polnoletno samsko osebo, ene sobe za dva otroka istega spola, stara od 12 do 17 let, ene sobe za vsakega otroka različnega spola, starega od 12 do 17 let, in ene sobe za 2 otroka, mlajša od 12 let.

Slika 1: Prenaseljenost v državah evropske unije

*prebivalci pod 60 % sredinskega ekvivalentnega
dohodka Vir: Eurostat, 2015

Problem je tudi prevelika višina stanovanjskih stroškov. Po podatkih *Stanovanjske ankete 2005* je kar 59,8 % gospodinjstev imelo težave s plačevanjem stroškov stanovanja, 14 % pa s plačevanjem najemnine (Mandič, 2006, str. 25). V tabelah 9 in 10 so podani najnovejši podatki (za leto 2017), in sicer samo za obremenjenost gospodinjstev s stanovanjskimi stroški glede na tip gospodinjstva in stanovanjsko razmerje gospodinjstva, saj SURS ne zbira podatkov o obremenjenosti gospodinjstev z najemnino.

Tabela 9: Delež gospodinjstev glede na preobremenjenost s stroški glede na tip gospodinjstva

	Veliko breme	Srednje breme	Niso breme
Enočlansko gospodinjstvo	40%	45%	15%
Dva odrasla brez vzdrževanih otrok	33%	53%	14%
Druga gospodinjstva brez vzdrževanih otrok	35%	57%	8%
Enostarševsko gospodinjstvo z vsaj enim vzdrževanim otrokom	52%	41%	7%
Dva odrasla z vsaj enim vzdrževanim otrokom	31%	60%	9%
Druga gospodinjstva z vzdrževanimi otroki	37%	55%	8%

Vir: SI-STAT, 2017

Tabela 10: Delež gospodinjstev glede na obremenjenost s stroški glede na stanovanjsko razmerje gospodinjstva

	Veliko breme	Srednje breme	Niso breme
Lastniki	35%	53%	12%
Najemniki	51%	42%	8%

Vir: SI-STAT, 2017

Iz tabele 10 je razvidno, da stanovanjski stroški še vedno predstavljajo veliko breme gospodinjstvom, pri čemer so z njimi najbolj obremenjena enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom in enočlanska gospodinjstva. Iz tabele 11 pa je razvidno, da stanovanjski stroški predstavljajo največje breme za najemnike, in sicer kar za 51 % najemnikov.

Nazadnje je treba omeniti še spremembo pravice do stanovanja. Sendi (2007a, str. 167) pravi, da pravico do stanovanja Slovenija sicer priznava in jo je vključila v *Nacionalni stanovanjski program*, kjer so tudi opredeljeni cilji za njeno uresničevanje. Opozarja pa, da je to tudi vse, kar je naredila, saj ciljev ne uresničuje. S tem se strinja tudi Mandičeva (1999b, str. 35), ki pravi, da je pravica do primerne stanovanja bila izražena v našem prejšnjem internem pravnem redu, ki je zagotavljal njeno učinkovito uresničevanje, danes pa je slabo prepoznana in uveljavljena ter slabo vključena v pravo in stanovanjsko politiko.

V Sloveniji je torej opaziti veliko problemov na stanovanjskem področju, ki so posledica predvsem slabo zastavljenih ciljev, kakor tudi neuspešnega uresničevanja zadanih ciljev stanovanjske politike. Večina problemov, ki so bili prisotni v preteklosti, so še danes. Vse to zelo negativno vpliva na stanovanjski položaj ljudi, zaradi česar se vse več ljudi znajde v stanovanjsko tveganih situacijah.

2.5.4 Sklep

V Sloveniji se je stanovanjsko področje po letu 1991 korenito spremenilo, na kar so največji vpliv imele t. i. stanovanjske reforme. Spremenila se je vloga države, ki je prešla v tip omogočanja, kar je močno zaznamovalo stanovanjsko strukturo. Velik vpliv so imele nekatere ključne strukturne spremembe in sprememba pravice do stanovanja, ki je slabo prepoznana in uveljavljena. Vse te spremembe so imele predvsem negativen vpliv na stanovanjsko področje. Kot je bilo ugotovljeno, gre predvsem za pomanjkanje cenovno ugodnih najemnih in neprofitnih stanovanj, kakor tudi bivalnih enot. Tudi kakovost stanovanj je zelo slaba, ta pa so še vedno prenaseljena. Problem so tudi stanovanjski stroški, ki še vedno predstavljajo veliko breme gospodinjstvom. Zaradi vseh teh okoliščin je otežen dostop do cenovno ugodnih in primernih stanovanj, zaradi česar pa se povečuje stanovanjska ranljivost prebivalstva. Ukrepe, ki so na voljo za reševanje vseh teh problematik, bomo analizirali v poglavju 2.7 *Ukrepi na področju deložacij*.

Stanje na stanovanjskem področju v Sloveniji je torej zelo slabo. Krivdo za nastalo situacijo bi lahko pripisali spremembi vloge države na tem področju, saj le-ta deluje samo podporno. Zagotovo pa je za nastalo stanje krivo pomanjkanje ukrepov oz. neučinkovitost obstoječih ukrepov. Preveč se usmerja k promociji lastništva in ne h gradnji javnih najemnih stanovanj, to pa povzroča primanjkljaj javnih najemnih in neprofitnih stanovanj, ki so eden izmed bistvenih instrumentov za reševanje stanovanjske ranljivosti. Tudi stanovanjske subvencije so problematične, saj so sedaj tisti, ki bivajo v neprofitnih stanovanjih, prejemniki dvojnih subvencij, tisti, ki bivajo v tržnih stanovanjih, pa samo ene. Problematični so prav tako kriteriji za neprofitna stanovanja, pri čemer so v slabšem položaju predvsem samske starejše osebe. Posledično so ranljivi posamezniki, sploh tisti, ki so prisiljeni zasesti drage tržne nastanitve, še v slabšem položaju in se vedno bolj pogosto znajdejo v stanovanjsko tveganih situacijah. V tej situaciji pa se vse bolj pogosto znajdejo tudi drugi posamezniki in družine.

2.6 DELOŽACIJE

Ker je tema te naloge problematika deložacij, moramo opredeliti, kaj deložacije so, kateri so dejavniki tveganja in vzroki zanje ter zakaj jih je treba obravnavati kot poseben problem. V pričajučem poglavju bomo najprej splošno analizirali problematiko deložacij, v zadnjem delu pa bomo bolj podrobno predstavili problematiko deložacij v Sloveniji.

Deložacije so globalni fenomen. Po podatkih Eurostata je bilo v Evropi leta 2012 deložiranih skoraj 700.000 ljudi. Vendar to še zdaleč ni celotna številka, saj se v večini evropskih držav te statistike ne vodi ali pa so podatki o deložacijah zelo okrnjeni (Eurostat, 2017). Finančna kriza leta 2008 in kriza v evroconi leta 2010 sta dodatno povečala stanovanjska tveganja in število deložacij v Evropi. Po teh krizah je okoli 10 % celotne populacije in 23 % gospodinjstev, ki jim grozi revščina (z dohodkom pod 60 % mediane), v EU imelo težave z zaostalimi plačili najemnine ali odplačilom hipoteke (prav tam). Tudi FEANTSA je leta 2014 opozorila, da vse od začetka strategije *Evropa 2020*, revščina v evropskih državah

narašča, zaradi česar je prišlo do dramatičnega porasta ljudi, ki se znajdejo pred grožnjo deložacije in brezdomstva (FEANTSA, 2014, str. 1).

Deložacijo lahko splošno opredelimo kot »prisilno izselitev iz stanovanja ali hiše na pobudo lastnika«¹³ (Desmond in Kimbro 2015, str. 299). Deložacije so pravno upravičene na podlagi uveljavljanja pravice do lastnine, hipoteke, najemne pogodbe ali najemnega zakona, pa tudi na podlagi regulacije pogojev za gradnjo ali lastništvo. Vse države Evropske unije so vzpostavile niz regulacij za deložacije. Mnogo izmed njih ima veliko pravnih, socialnih in postopkovnih ukrepov, ki so namenjeni preprečevanju deložacij in podpiri tistim, ki so bili deložirani. Obstajajo pa pomembne vrzeli v zaščiti pravice do stanovanja v kontekstu deložacij (Kenna idr., 2016, str. 1). S te perspektive jih je treba ločiti od t. i. »prisilnih deložacij«, ki so definirane kot »trajna ali začasna odstranitev proti volji posameznikov, družin ali skupnosti iz svojih domov ali zemljišča, ki ga zasedajo, brez možnosti in dostopa do ustreznih oblik pravne ali druge zaščite«¹⁴ (UN Committee on Economic, Social and Cultural rights, 1997, str. 2). Ne glede na neprostovoljno oz. prisilno izselitev, so deložacije povezane s takojšnjimi in trajnimi posledicami, tudi z nepretrgano stanovanjsko mobilnostjo, kar lahko vodi v degradacijo socialnih podpornih mrež (Montgomery idr., 2016, str. 55).

Deložacije so pritegnile le malo pozornosti v družboslovju, zaradi česar so jih nekateri strokovnjaki poimenovali »skriti stanovanjski problem« (Hartman in Robinson, 2003; Desmond in Kimbro, 2015). Pomanjkanje pozornosti za socialni problem deložacij – ki je hkrati ekonomski, geografski, pravni in politični fenomen – je zelo presenetljivo, saj raziskave konsistentno kažejo, da so revni veliko bolj izpostavljeni prisilnim izselitvam in emocionalnim, zdravstvenim ter družbenim vplivom, ki so lahko zelo drastični (Purser, 2016, str. 394–395). V zadnjih letih je vendarle viden premik. To je predvsem posledica spremenjenega fokusa, saj se je le-ta obrnil k preventivnemu ukrepanju (Stenberg, Doorn in Gerull, 2011, str. 40).

¹³L. p.

¹⁴L. p.

Kljub velikemu interesu za stanovanjsko diskriminacijo je bilo opravljenih zelo malo študij o povezavi med individualnimi karakteristikami (npr. rasa, spol) in deložacijami. Edina raziskava, ki je preučila diskriminacijo pri deložacijah, je bila osredotočena le na vlogo otrok (Desmond in Gershenson, 2016, str. 363). Prav tako so deložacije privabile le malo interesa v literaturi o brezdomstvu, kljub temu da so eden izmed ključnih dejavnikov, ki k temu prispevajo (Stenberg, Doorn in Gerull, 2011, str. 40).

Deložacije so torej globalni fenomen, ki pa je pritegnil le malo pozornosti v družboslovju in literaturi o brezdomstvu. Večina evropskih držav ne vodi državne statistike o deložacijah, zaradi česar je težko oceniti, v kako veliki meri je ta problematika prisotna. Vendar ti podatki, ki so na voljo, kažejo na to, da bi bilo treba deložacije obravnavati kot poseben problem. Stanovanje predstavlja eno izmed temeljnih človekovih potreb in pravic, kar bi moralo biti bolj prepoznano, uveljavljeno in izraženo. Temu v praksi ni tako, saj kljub povečanju stanovanjske ranljivosti v veliko evropskih državah še vedno ni večjega interesa za to problematiko.

Nekaj raziskav na to temo je kljub temu bilo opravljenih. Še posebej pomembno pridobitev prinaša *Pilotni projekt – Preprečevanje brezdomstva v kontekstu deložacij*, kjer so se raziskovalci usmerili predvsem v preventivno delovanje na tem področju. Pred tem je bilo zelo malo znanega o preventivnem delovanju na tem področju, negativnih posledicah in tudi o dejavnikih tveganja ter vzrokih za deložacije, kar bomo bolj podrobno predstavili v sledečih poglavjih.

2.6.1 Dejavniki tveganja za deložacije

»Na tveganje za deložacijo vplivajo ekonomski in socialni mehanizmi, ki delujejo na strukturni, sistemski, medosebni in individualni ravni« (Kenna idr. 2016, str. 78). Strukturni dejavniki (npr. revščina, brezposelnost) se prepletajo z individualnimi ranljivostmi (npr. nizka izobrazba, pomanjkanje socialne mreže), kar oblikuje tveganje za deložacijo. Ta tveganja so posledica sistemskih in

institucionalnih dejavnikov, kot sta delovanje socialne blaginje in sistem zaščite, ter pravnih norm in postopkov, ki regulirajo deložacije (prav tam).

Kenna in sodelavci (2016) so v svojem pilotnem projektu – *Pilot project - Promoting protection of the right to housing - Homelessness prevention in the context of evictions* – predstavili konceptualni model dejavnikov tveganja za deložacije, ki so ga priredili po Meertu in Edgarju (2001)¹⁵.

Tabela 11: Analitični okvir dejavnikov tveganja za deložacijo

Vzrok	Dejavnik	Opombe
Strukturni	Revščina	Resna revščina
	Brezposelnost	Visoka stopnja brezposelnosti, finančni kolaps
	Pomanjkanje cenovno dosegljivih stanovanj	Visoke cene stanovanj in najemnin, pomanjkanje cenovno primernih stanovanj
Sistemi/institucionalni	Pravni sistem	Pravni postopki deložacij in odvzemi stanovanj vsebujejo malo mehanizmov, ki bi preprečevali deložacijo
	Sistem socialnega varstva	Šibka zaščita pred brezposelnostjo in izgubo dohodkov, nizka nadomestila
	Razpoložljivost podpornih storitev	Pomanjkanje socialne podpore, preprečevanje in ozaveščanje o skupinah z visoko stopnjo potreb, tj. psihosocialnih oseb
	Sistem stanovanjske alokacije	Premalo socialnih stanovanj, ki so dostopna ljudem z nizkimi dohodki in za osebe z visokimi potrebami
	Interakcija in usklajevanje med storitvami (tudi stanovanj)	Brez celostnega obravnavanja stanovanj in povezanimi podporami
Medosebni	Sestava družin	Ranljivost tistih, ki živijo sami
	Zakonski stan	Družinsko nasilje
	Prekinitev razmerja	Smrt, ločitev, razveza
	Pomanjkanje socialne mreže	Brez pomoči družine in prijateljev, ter brez socialne mreže
Osebni	Ekonomski/zaposlitveni status	Nizki dohodki, brezposelnost, revni delavci, omejeni prihranki

¹⁵ Ta model je bil izvorno uporabljen za razumevanje dejavnikov tveganja za brezdomstvo.

	Etnični/manjšinski status	Kulturne omejitve, diskriminacija
	Državljski status	Pomanjkanje dostopa do socialne zaščite
	Invalidnost/dolgotrajna bolezen	Vključuje duševne bolezni in motnje učenja
	Izobrazba	Nizka izobrazba
	Odvisnost	Alkohol, droge, igre na srečo
	Leta/spol	Mladi/stari, moški/ženske/transseksualci/drugi
	Imigrantska situacija	Status begunca/nedavni prihod

Vir: Edgar in Meert, 2001, v Kenna idr., 2016, str. 79

Dejavniki tveganja delujejo in se prepletajo drugače v različnih kontekstih, saj so osnovni socialni in ekonomski mehanizmi pogosto zelo kompleksni. Posamezni sprožilci za deložacije in posledično brezdomstvo so zelo redki. Razlike med sistemi socialnega varstva in pravnimi sistemi med članicami EU vplivajo na različne načine znotraj posameznih članic in med njimi (Kenna idr., 2016, str. 79).

Poročilo pilotnega projekta navaja kot glavne dejavnike za deložacije izgubo dohodka, vesplošno revščino, prezadolženost in druge ekonomske probleme. Učinkovite intervencije za preprečevanje/omejevanje deložacij so pogosto zelo tesno povezane s preprečevanjem revščine, s socialno inkluzijo in z ukrepi socialne politike. Individualni primeri prav tako razkrivajo kompleksnost človeških, finančnih, socialnih, odnosnih in zdravstvenih dejavnikov (Kenna idr., 2016, str. 20).

Pomembno je izpostaviti, da so dejavniki, ki pojasnjujejo deložacije, lahko hkrati tudi učinki deložacij. Deložacije lahko tako sprožijo kot povzročijo razpad razmerja ali otežijo posamezniku, da obdrži stanovanje. Isti problemi, ki so bili prisotni pred deložacijo, lahko vplivajo na deložacijo ali se okrepijo z njo. Kot navajajo avtorji, je ta kompleksen kontekst težko razdeliti na odvisne in neodvisne spremenljivke, vendar bi lahko bil pomemben za nadaljnje raziskave (Stenberg, Doorn in Gerull, 2011, str. 41).

Za nastanek tveganj za deložacije so torej krivi predvsem sistemski in institucionalni dejavniki. To pomeni, da večja kot je stopnja revščine in brezposelnosti v določeni družbi, slabši kot je sistem socialnega varstva in pravni

sistem (pravne norme in postopki, ki se nanašajo na regulacijo deložacij) ter večje kot je pomanjkanje cenovno ugodnih in dostopnih javnih najemnih stanovanj, večje je tveganje za deložacije. In ravno učinkoviti ukrepi na teh področjih so bistveni za zmanjšanje stanovanjske ranljivosti, saj vplivajo na velik del populacije. Žal pa smo videli, da temu ni tako. V naslednjem poglavju si bomo ogledali vzroke za deložacije.

2.6.2 Vzroki za deložacije

Deložacije imajo formalne in neformalne vzroke. V mnogih državah je neplačevanje najemnine in stanovanjskih stroškov najpogostejši formalni vzrok za deložacije. Deložacije so lahko povzročene tako s strukturnimi dejavniki, kot so brezposelnost, neustrezen dohodek ali pomanjkanje upravičenosti do stanovanjske pomoči, kot z individualnimi dejavniki – npr. končanje razmerja (Stenberg, Doorn in Gerull, 2011, str. 41). Revščina je prav tako ena izmed temeljnih vzrokov za deložacije, ki je hkrati lahko tudi posledica deložacij, saj je mnogo strokovnjakov prišlo do zaključka, da so najpogostejše deložirani prav najrevnejši (prim. Crane in Warnes, 2000; Desmond in Kimbro, 2015; Phinney idr., 2007; Kahlmeter, Bäckman in Brännström, 2017). Desmond in Kimbrova (2015, str. 317) pravita, da je deložacija »ne samo pogoj, temveč vzrok za revščino«¹⁶. Ko preučujemo deložacije, je pomembno, da se zavedamo, da ne gre le za osebne posledice, temveč tudi za družbene. Raziskava, ki so jo opravili Kenna in sodelavci (2016, str. 19), je pokazala, da osebe, ki so izgubile svoj dom, večkrat občutijo depresijo, doživljajo pa tudi druge psihološke in družbene stiske. Še posebej je prisoten občutek nemoči. To je še zlasti problematično za otroke, ki zaradi deložacije lahko izkusijo celo brezdomstvo (prav tam).

V državah srednje in vzhodne Evrope so bili s pomočjo intervjujev identificirani naslednji temeljni vzroki za deložacije: splošna revščina, brezposelnost, prezadolženost in finančna nestabilnost gospodinjstev (Kenna idr., 2016, str. 80). Naraščajoča brezposelnost po finančni krizi leta 2008 je omenjena v skoraj vseh državah kot tista, ki je splošno prispevala k večji finančni nestabilnosti, predvsem

¹⁶L. p.

za gospodinjstva z nizkimi dohodki. Zaradi velikega obsega privatizacije javnega sektorja v postkomunističnem obdobju v teh državah prevladujejo lastniška stanovanja. Le malo ljudi živi v privatnem ali socialnem najemniškem stanovanju. Za tiste, ki imajo nizke dohodke, in za brezposelna gospodinjstva, ki pogosto prejemajo denarno socialno pomoč, je neplačevanje najemnine in stroškov (predvsem zaradi visokih ogrevalnih stroškov pozimi) glavni razlog za deložacije. Poleg tega k ranljivosti gospodinjstev z nizkimi dohodki vpliva nizka stopnja prihrankov, saj mnoga izmed njih nimajo prihrankov za krizne situacije. V večini držav srednje in vzhodne Evrope je neprivatiziran socialni najemni sektor majhen, kar predstavlja pomembno oviro pri zagotavljanju stanovanj za ranljive družine in posameznike. Prav tako je marsikatero socialno najemno stanovanje potrebno prenove, kar lahko poveča ogrevalne stroške in tako poveča tveganje za neplačevanje stroškov (prav tam, str. 93).

Glavni razlogi za deložacije so predvsem revščina, brezposelnost, prezadolženost in finančna nestabilnost gospodinjstev, kar povzroči nezmožnost gospodinjstev, da redno plačujejo najemnino in stroške nastanitve. Do deložacij lahko pride tudi zaradi individualnih dejavnikov, kot je npr. končanje razmerja, čeprav gre v večini primerov za preplet teh dejavnikov s strukturnimi dejavniki.

Videli smo, kateri dejavniki tveganja povzročijo in oblikujejo tveganje za deložacijo ter kateri so temeljni vzroki zanje. V naslednjem podpoglavju bomo opredelili povezavo deložacij z brezdomstvom, kar nam bo omogočilo boljši vpogled v to, ali bi bilo treba to problematiko obravnavati kot poseben problem.

2.6.3 Deložacije v povezavi z brezdomstvom

O povezavi deložacij z brezdomstvom je na voljo le malo podatkov. Prav tako sami podatki o povezavi med deložacijami in brezdomstvom občutno variirajo med državami EU (Kenna idr. 2016, str. 98). Največ podatkov o tem je na voljo predvsem na Madžarskem, Finskem in Nizozemskem. V državah srednje in vzhodne Evrope so podatki o povezavi deložacij z brezdomstvom občutno šibkejši. Kjer obstajajo podatki, kažejo na to, da se eno izmed štirih gospodinjstev po deložaciji znajde v brezdomni situaciji. Ti podatki sicer izvirajo predvsem iz

držav, ki imajo relativno zelo dobro razvit socialni sistem in so deložirani predvsem ljudje s kompleksnimi potrebami, kjer obstaja tudi večje tveganje za deložacijo (prav tam, str. 98–105).

Povezavo med brezdomstvom in deložacijami sta analizirali tudi Cirmanova in Mandičeva (2012) v študiji *Housing conditions and their structural determinants: Comparison within the enlarged EU* (Kenna idr. 2016, str. 106). V študiji je bilo ugotovljeno, da je najpogostejši vzrok za brezdomstvo neplačilo najemnin, na drugo mesto pa so se uvrstile deložacije (19,4 % intervjuvanih brezdomcev je navedlo deložacije kot tretji najpogostejši vzrok za njihovo brezdomstvo). Tudi za Slovenijo so na voljo podatki. Gre za študijo *Na cesti – brezdomci o sebi in drugi o njih* (Dekleva in Razpotnik, 2007). V študiji je 54 % intervjuvanih brezdomcev navedlo, da so deložacije tretji najpogostejši vzrok za deložacijo (prav tam).

Deložacije vedno sicer ne vodijo v brezdomstvo, vendar pa v veliki meri predstavljajo ravno zadnjo postajo pred tem. To področje je zaenkrat zelo slabo raziskano, zato o točnih podatkih ne moremo govoriti, vendar lahko po drugi strani zaključimo, da deložacije so ena izmed glavnih poti, ki vodijo v brezdomstvo, in jih je zato treba obravnavati kot poseben problem.

Pokazali smo, da je problematika deložacij prisotna v veliko evropskih državah. Žal pa se ji ne posveča posebne pozornosti, o čemer priča dejstvo, da je na voljo le malo podatkov o statističnih podatkih o deložacijah, kakor tudi o dejavnikih tveganja in individualnih razlogih zanje. V naslednjem podpoglavju, ki je še posebej bistveno za pričujočo nalogo, bomo bolj podrobno analizirali še problematiko deložacij v Sloveniji.

2.6.4 Deložacije v Sloveniji

Pokazali smo že, da se je število ljudi, ki se znajde v stanovanjsko tvegani situaciji, povečalo. V pričujočem podpoglavju bomo analizirali, v kolikšni meri je problematika deložacij prisotna in prepoznana v Sloveniji. S tem bomo pridobili uvid v to, ali bi bilo treba to problematiko obravnavati kot poseben problem in ali je potreba po preventivnem delovanju na tem področju.

Deložacije predstavljajo eno izmed perečih problematik v Sloveniji, vendar se temu ne posveča posebne pozornosti (Filipović 2007; Boškić, 2002). V *Nacionalnem stanovanjskem zakonu* je omenjeno samo, da je potreba po začasnih nastanitvah, ne pa, da bi to bilo samo po sebi problem. To, da se tej problematiki ne posveča pozornosti, je presenetljivo: ljubljanski, mariborski in republiški stanovanjski sklad so v letu 2015 skupno deložirali 92 gospodinjstev. Od tega je največ deložacij izvedel mariborski stanovanjski sklad (44 deložacij). V letu 2014 so skupno izvedli 67 deložacij, v letu 2013 pa 78. Od leta 2013 do 2015 se je tako iz svojega doma moralo izseliti najmanj 237 gospodinjstev. To pa še zdaleč ni celotna številka. Na tem področju je veliko pomanjkanje podatkov, saj državne statistike ni, statistika, ki je na voljo preko občin in javnih stanovanjskih skladov, pa vključuje samo podatke o deložacijah iz neprofitnih stanovanj (Pirnat, 2016, str. 2). Sicer svojo evidenco vodijo tudi sodišča, centri za socialno delo in različne humanitarne organizacije, vendar le za lastne potrebe. Znano je prav tako, da prihaja do nezakonitih deložacij, torej brez sklepa sodišča (Bokšić 2002, str. 34), vendar podatkov o tem prav tako ni.

Podatke o deložacijah¹⁷ so zbirali tudi v okviru študije *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji*. Točnih podatkov sicer niso pridobili, so pa dobili vsaj nekaj okvirnih podatkov iz Baze socialnih podatkov (v nadaljevanju BSP)¹⁸ in Vrhovnega sodišča. Od BSP so pridobili podatke o tem, koliko oseb se je znašlo pod grožnjo deložacij, in sicer glede na podatke o pogostosti pojavljanja te problematike med izvrševanjem nalog, storitev in javnih pooblastil. Od Vrhovnega sodišča so pridobili podatke o številu izdanih sklepov za deložacije. V tabeli 12 in 13 so podani podatki.

¹⁷ Podatke so zbirali o izvršbah in grožnjah z deložacijo.

¹⁸ Baza socialnih podatkov je eden izmed sklopov informacijskega sistema centrov za socialno delo (ISCSD). V sistem so vključeni vsi centri za socialno delo.

Tabela 12: Podatki o številu izdanih sklepov o prisilnih izvršbah (za deložacije) fizičnih oseb iz lastniških in najemniških stanovanj

	2008	2009	2010 do 20.10.2010
Izdani sklepi o izvršbi (za deložacijo) za fizične osebe	440	431	276

Vir: Vrhovno sodišče v Dekleva idr., 2010, str. 77

Tabela 13: Število primerov obravnave problematike deložacij na CSD

	2009 – drugo polletje	2010 – prvo polletje
Število obravnavanih primerov na CSD	129	144

Vir: BSP v Dekleva idr., 2010, str. 76

Če pogledamo tabelo 12, vidimo, da je Vrhovno sodišče v letu 2008 izdalo 440 sklepov o izvršbi, leta 2009 431, v letu 2010 pa 276. Pri tem je treba opozoriti, da so za leto 2010 na voljo nepopolni podatki, saj je všteto le število izvršb do 20. 10. 2010. V tabeli 13 pa je podano število obravnavanih primerov na centrih za socialno delo glede problematike deložacij. V drugem polletju leta 2009 so na centrih za socialno delo obravnavali 129 primerov, v prvem polletju leta 2010 pa 144. Vidimo, da je število deložacij sedaj občutno naraslo, vendar še ne moremo govoriti o točni številki.

Na voljo je tudi nekaj podatkov o dejavnikih tveganja za deložacijo. Opravljeni intervjui v Sloveniji so identificirali posameznikove kompleksne potrebe in probleme (skupaj z ekonomskimi problemi, najemanjem na črnem trgu in splošnim pomanjkanjem preventivnih programov) in dejavnike, ki oblikujejo tveganje za deložacije. Nizki dohodek in neustrezna socialna podpora sta tako bila prepoznana kot glavna dejavnika tveganja. Kot najbolj ranljivi posamezniki, ki so deložirani iz neprofitnih stanovanj, pa so bile izpostavljene mame samohranilke in samski starejši moški (Kenna idr., 2016, str. 94).

Kar se tiče vzrokov za deložacije, je bilo v anketi, ki je bila opravljena z upravniki večstanovanjskih stavb, ugotovljeno, da je najpogostejši vzrok za deložacije

neplačevanje najemnin in stanovanjskih stroškov (Boškić, 2002, str. 34). Temu sledita nezakonito bivanje v hišniških stanovanjih in deložacije iz vojaških stanovanj, pri čemer je bilo v intervjuju navedeno, da je bilo največ deložacij iz teh stanovanj izvedenih na Okrajnem sodišču v Ljubljani, tožnik pa je bil MORS¹⁹ (Sendi idr., 2000, v Boškić, 2002, str. 34). Več podatkov o vzrokih za deložacije v Sloveniji ni. Prav tako ni podatkov o tem, kaj se kasneje dogaja z deložiranimi. Centri za socialno delo imajo velike težave s tem, kam namestiti deložirane (Boškić, 2002, str. 34). To je povezano s tem, da primanjkuje bivalnih enot, kar je bilo izpostavljeno že v prejšnjem poglavju.

Do neke mere se je v Sloveniji problematika deložacij vseeno prepoznala, saj je bila leta 2015 imenovana Komisija za reševanje problematike deložiranih družin pri Ministrstvu za delo, družino in enake možnosti. Ta je leta 2016 pričela delovati v okviru programa Paket pomoči, vendar je imelo ministrstvo pri tem programu samo vlogo koordinatorja. V okviru programa je delovalo več humanitarnih organizacij (Zveza prijateljev mladine Slovenije, Rdeči Križ Slovenije – Zveza združenj, Slovenska Karitas), centrov za socialno delo in Stanovanjski sklad Republike Slovenije (MDDSZ, 2015). Ukrepi so se osredotočali na tri ključna področja, in sicer je šlo za naslednje tri ukrepe: odpis dolgov/terjatev; pomoč osebam, ki jim grozi deložacija ali so že bile deložirane; razrešitev problematike poplačila stroškov bank pri izvajanju sklepov o izvršbah. Cilj ukrepov je bil zagotoviti predpogoje za hitro ukrepanje in pomoč tistim posameznikom in družinam, ki nujno potrebujejo pomoč. Republiški sklad je zagotovil 11 stanovanj, v katere naj bi bile naseljene najbolj ranljive družine za obdobje enega leta. Ta stanovanja so uredili na naslednjih območjih: v Ljubljani, Ilirski Bistrici, Celju, Mirni na Dolenjskem, Podgradu, Postojni in Vipavi. Izdana je bila tudi brošura *Kaj storiti, da ne pride do deložacij*, ki vsebuje informacije o tem, kako pravočasno ukrepati in kje poiskati pomoč (MDDSZ, 2015; Vlada Republike Slovenije, 2017, str. 7–8). Pomanjkljivost programa je očitna. Glede na število prej omenjenih deložacij je stanovanj absolutno premalo, hkrati pa so tudi neenakomerno porazdeljena po državi. Če vzamemo za primer Maribor, kjer je bilo izvršenih največ deložacij, vidimo, da ni bilo tam urejenega niti enega

¹⁹ Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.

stanovanja. Problem je prav tako v tem, da so ta stanovanja na voljo samo za eno leto. Zaključimo lahko, da je šlo za še začasen in ne dolgoročen ukrep. Kako uspešen je bil program, bo analizirano v podpoglavju 2.7.4 *Ukrepi v Sloveniji*.

Na problem deložacij je opozoril tudi VČP. V letu 2016 so na tem področju obravnavali 9,33 % pobud. Prejeli so še več pobud s tovrstno problematiko, vendar se je večji del pobud obravnaval na področju pravosodja. Kot je navedeno v poročilu VČP, je dolg pri večini primerov znašal nekaj tisoč evrov (približno 3000 €, 4000 €, največ pa približno 16.5000 €) (VČP, 2017, str. 266). Na problem deložacij pa je opozorila tudi Skupnost centrov za socialno delo, ki pravi, da so deložacije eden temeljnih strukturnih vidikov revščine (Kuzmanič Korva, 2009, v Dekleva idr., 2010, str. 76).

Razvidno je, da gre na tem področju za veliko pomanjkanje podatkov, kot tudi interesa države za to problematiko. Nekaj podatkov o deložacijah je sicer na voljo, vendar so ti nepopolni. To je posledica tega, da se v Sloveniji ne vodi državne statistike. Tako ne moremo podati točne slike tega, v kako veliki meri je problematika deložacij prisotna pri nas. Vendar pa lahko po drugi strani zaključimo, da ta problematika je prisotna in da ni prepoznana kot poseben problem.

2.6.5 Sklep

Deložacije so ena izmed perečih problematik v Evropi, katerim je namenjeno premalo pozornosti. To je presenetljivo, glede na to, kakšne negativne posledice deložacije prinašajo, saj nemalokrat vodijo v brezdomstvo. Vendarle pa je opazen premik naprej, saj se fokus na tem področju bolj usmerja k preventivnem delovanju. Pomembno pridobitev prinaša *Evropsko poročilo o preprečevanju brezdomstva v kontekstu deložacij*, kjer so analizirani dejavniki tveganja in vzroki za deložacijo ter povezava med brezdomstvom in deložacijami. Ugotovljeno je bilo, da tveganje za deložacijo oblikuje prepletanje strukturnih dejavnikov z individualnimi ranljivostmi. Samo tveganje za deložacijo pa povzročijo sistemski in institucionalni dejavniki. Kot najpogostejši vzroki za deložacije so bili navedeni splošna revščina, brezposelnost, prezadolženost in finančna nestabilnost

gospodinjstev, kar vpliva na to, da gospodinjstva ne zmorejo plačati najemnine in stroškov stanovanja. O povezavi deložacij z brezdomstvom pa v večini držav bistveno primanjkuje podatkov. Iz podatkov, ki so na voljo, pa lahko zaključimo, da deložacije velikokrat predstavljajo pot v brezdomstvo. Kar se tiče Slovenije, so deložacije prav tako ena izmed perečih problematik, ki je pa žal premalo prepoznana, ker je to področje zelo slabo raziskano. Statistični podatki o deložacijah so pomanjkljivi, državne statistike na tem področju ni. Prav tako bi bilo treba podrobneje raziskati vzroke za deložacije in dejavnike tveganja.

Pokazali smo, da je problematika deložacij v večini evropskih držav zelo slabo prepoznana, zaradi česar se ji ne namenja dovolj pozornosti. Posledično je le malo ukrepov namenjenih reševanju te problematike. Vendarle pa je v nekaterih evropskih državah opaziti razvoj učinkovitih ukrepov na tem področju. Te bomo predstavili v sledečem poglavju.

2.7 UKREPI NA PODROČJU DELOŽACIJ

V pričujočem poglavju bomo analizirali ukrepe, ki so na voljo za reševanje problematike deložacij. Pomembno je, da vemo, kateri ukrepi so na voljo za reševanje problematike deložacij, saj bomo nadaljnje v kontekstu teh ukrepov analizirali ukrepe, ki so na voljo za reševanje te problematike v Sloveniji, kar je še posebej bistveno za to nalogo.

Veliko argumentov govori v prid preprečevanju deložacij. Deložacije imajo veliko negativnih posledic, sploh pa so pri tem ranljivi otroci. Raziskave so pokazale, da tisti otroci, ki so bili deložirani, ne dosegajo dobrih šolskih/izobraževalnih uspehov. Proti deložacijam obstajajo tudi finančni argumenti. Direktna in posredna cena deložacij je lahko ogromna, tako za brezdomce kot za celoto družbo. Ford in kolegi (2011, v Kenna idr., 2016, str. 112) so to ceno identificiral kot socialno, psihološko, zdravstveno, administrativno, finančno, politično in organizacijsko. V dokumentu Evropske komisije iz leta 2013 je poudarjeno, da so stroški, če se ne obravnava problema brezdomstva, lahko zelo visoki. Le malo brezdomcev ima stalno službo in pogosto je njihov edini vir dohodka denarna socialna pomoč, dobrodelnost ali prosjačenje. Posamezniki brez strehe nad glavo

prav tako pogosto potrebujejo kompleksne, integrirane tipe podpore v daljšem časovnem razponu in drage ter intenzivne oblike podpore, kot je nujna hospitalizacija (Kenna idr., 2016, str. 112).

V poročilu *Pilotnega projekta – Promoviranje zaščite pravice do stanovanja – Preprečevanje brezdomstva v kontekstu deložacij* (Pilot project – Promoting protection of the right to housing–Homelessness prevention in the context of evictions) so podani številni ukrepi za preprečevanje deložacij. Te ukrepe so avtorji razdelili na tri stopnje preventive: primarno, sekundarno in terciarno. Ta klasifikacija je bila izvirno oblikovana in uporabljena za boljše razumevanje preventive na področju brezdomstva, katero sta razvila Busch-Geertsema in Fitzpatrick (2008), zaradi uporabnosti pa so jo uporabili v kontekstu deložacij.

Preventivni ukrepi (Busch-Geertsema in Fitzpatrick, 2008, str. 73):

- Primarni preventivni ukrepi – dejavnosti, ki zmanjšajo tveganje za brezdomstvo med splošno populacijo ali velikim delom populacije. Na tej stopnji preventive sta najbolj pomembni splošna stanovanjska politika (oskrba, dostop in cenovna dostopnost) in sistem socialne varnosti (razpoložljivost dohodkovnih dodatkov, stanovanjskih dodatkov, varstvo dela itd.).
- Sekundarni preventivni ukrepi so fokusirani na ljudi, ki imajo močan potencial za brezdomstvo zaradi individualnih karakteristik (npr. tisti, ki so bili vključeni v institucionalno oskrbo) ali kriznih situacij, kjer obstaja verjetnost, da bodo vodile v brezdomstvo v prihodnosti (npr. deložacije ali razpad razmerja).
- Terciarni preventivni ukrepi so usmerjeni na brezdomce.

Pokazali smo, da je preventivno ukrepanje na področju deložacij smiselno in potrebno. Delimo ga na tri ravni ukrepanja, in sicer na: primarno, sekundarno in terciarno. Te ravni so povezane s stopnjo stanovanjske ranljivosti in se zato osredotočajo na različne populacije. V naslednjih podpoglavjih si bomo ogledali, kateri ukrepi so bili identificirani kot učinkoviti na vseh treh ravneh ukrepanja.

2.7.1 Primarni preventivni ukrepi

Primarni preventivni ukrepi so predvsem ukrepi na makro stopnji, ki vplivajo na splošen dostop do nastanitve in na zmanjšanje stopnje deložacij in brezdomstva (Kenna idr., 2016, str. 115). Mnogo držav v EU ima zelo razvite stanovanjske sisteme, ki promovirajo dostop do stanovanja znotraj razvitih trgov in zagotavljajo socialne nastanitve za izključene iz trga. Splošna dostopnost do dohodkovnih in stanovanjskih dodatkov, varnost zaposlitve ter druge oblike podpore lahko imajo velik vpliv na preprečevanje deložacij, poleg bolj fokusiranih in ciljanih sekundarnih in terciarnih preventivnih ukrepov (prav tam).

Primarne ukrepe lahko razčlenimo v tri široka področja delovanja države (Kenna idr., 2016, str. 110):

1. državni ukrepi, predvsem socialni, ki imajo pomembne pravne in finančne aspekte;
2. ukrepi na področju stanovanjske politike, predvsem pravni ukrepi (nekateri od njih s pomembnim finančnimi in družbenimi aspekti):
3. ukrepi, povezani s hipotekarnim trgom, predvsem pravni ukrepi, s pomembnimi finančnimi in družbenimi aspekti.

Državni ukrepi so glavnega pomena za primarno preventivno ukrepanje na področju deložacij in brezdomstva. Pod te ukrepe spadajo naslednji (Kenna idr., 2016, str. 116):

- dohodek, socialni transferji in stanovanjski dodatki (pripomorejo k večji stanovanjski stabilnosti gospodinjstev),
- varnost zaposlitve (prav tako pripomore k večji stabilnosti gospodinjstev).

Ukrepi na področju stanovanjske politike (Kenna idr. 2016, str. 119–122):

- zadostna ponudba stanovanj za prodajo/najem/relokacijo (ima vpliv na splošno dostopnost do stanovanj in predstavlja pomemben instrument za nastanitev deložiranih posameznikov),
- ravnotežje stanovanjske ponudbe (to je pomembno, saj je dostop do varne nastanitve pogosto odvisen od ravnovesja med lastniškimi in najemniškimi stanovanji – v tržnih sistemih je promocija zadostne ponudbe stanovanj temeljnega pomena za dostop in cenovno dostopnost do stanovanj),
- socialna stanovanja (zadostna ponudba teh stanovanj omogoča večji dostop do varne nastanitve ranljivim posameznikom in družinam ter hitrejšo premestitev tistih, ki so bili deložirani).

Ukrepi, ki so povezani s stanovanjskim trgom (Kenna idr., 2016, str. 125–135):

- podpora in razvoj hipotekarnih trgov (tu so pomembna predvsem hipotekarna posojila – hipotekarne subvencijske obresti in hipotekarna poročila. S tem se zagotavlja večji dostop do hipotek in lastniškega stanovanja tistim z nižjimi dohodki, vendar pa obstaja napetost med povečanjem hipotekarnih posojil, ki naj bi promovirala lastništvo na eni strani in preprečevanjem nastanka nepremičninskega balona²⁰ na drugi strani),
- posredniške nastanitve (omogočajo lažjo dostopnost do lastniškega stanovanja za tiste, ki prvič kupujejo stanovanje),
- promocija in liberalizacija privatnega najemniškega trga (predstavlja alternativo hipotekarnim trgov in igra ključno vlogo pri uravnoteženju ter povečanju dinamike stanovanjskega trga. Uravnotežena ponudba lastniških in najemniških stanovanj bi naj pripomogla k večji makroekonomski stabilnosti in stabilnejšemu stanovanjskem trgu ter zmanjšala nestanovitost cen stanovanj).

Ti ukrepi so zelo pomembni, saj vplivajo na večje število prebivalstva. Bolj kot so učinkoviti, manjša je potreba po sekundarnih in terciarnih ukrepih. Vendar žal v

²⁰To pomeni nekontrolirano rast vrednosti nepremičnin. Cene tako narastejo, da niso več racionalne. Temu sledi drastičen upad cen in takrat rečemo, da je nepremičninski balon počil.

večini evropskih držav lahko opazimo pomanjkanje teh ukrepov, saj smo v prejšnjih delih naloge videli, da se stanovanjska ranljivost prebivalstva še kar povečuje. V naslednjem podpoglavju si bomo ogledali, kateri sekundarni ukrepi so bili identificirani kot učinkoviti.

2.7.2 Sekundarni preventivni ukrepi

Ti ukrepi so osredotočeni na skupino ljudi z visoko stopnjo tveganja za deložacije, ki je nastala zaradi zaostalih plačil, posebnih potreb itd. (Kenna idr., 2016, str. 142). Ker je deložacijski proces večfazen, se ukrepi navadno nanašajo na posamezno fazo. Obstajajo pa tudi ukrepi, ki se nanašajo na več kot eno fazo, to so npr. intervencije, kjer sta kot obliki pomoči ponujeni finančna podpora in splošni nasveti (prav tam).

Sekundarni preventivni ukrepi se lahko pojavijo v različnih fazah deložacijskega procesa, in sicer v naslednjih (Kenna idr., 2016, str. 111):

1. pred zapadlostjo plačila (večinoma socialni ukrepi s pomembnim finančnim aspektom);
2. pred začetkom sodnega zahtevka (gre za ukrepe po zapadlosti plačila, ki so delno pravni in delno socialni);
3. po tem, ko je bil podan sodni zahtev za deložacijo (pravni ukrepi z močnim socialnim aspektom);
4. ko je podana odločitev sodišča o deložaciji (predvsem pravni ukrepi).

So pa tudi drugi sekundarni ukrepi, ki niso specifično povezani z točno določeno fazo. Primarno predstavljajo pravne ukrepe, pa tudi socialne in finančne pristope (Kenna idr., 2016, str. 111).

Ukrepi pred zapadlostjo plačila (Kenna idr., 2016, str. 143–146):

- samopomoč, podpora sorodnikov in prijateljev (npr. finančna pomoč, nasveti),

- javna pomoč in pomoč tretjega sektorja (predvsem finančna pomoč, da se pokrijejo najemnina, stanovanjski stroški in hipotekarni dolгови) in
- svetovanje in pravna pomoč (npr. individualna pomoč gospodinjstvom glede zaostalih plačil, splošnih informacij o njihovih pravicah in ukrepih za preprečevanje deložacij itd. Omeniti gre tudi, da je pomembna tako pravna pomoč, ki jo nudijo osrednje in lokalne institucije, kot tudi tista, ki jo nudijo nevladne in zagovorniške organizacije ter skupine pritiska).

Ukrepi pred začetkom sodnega procesa in po neplačilu (Kenna idr., 2016, str. 148):

- prestrukturiranje dolgov pri bankah in hipotekarnih upnikih (npr. z zmanjšanjem mesečnega obroka),
- sheme hipotekarnega do-najema (predstavljajo začasno rešitev; hipoteka se prenese na tretjo stranko (ali se odpiše) in posojilojemalec lahko ostane v nastanitvi kot najemnik),
- dostopnost alternativnega urejanja sporov in specializiranih institucij (s tem se lahko prepreči ali odloži postopek deložacije, zmanjšajo stroški tega postopka in pa negotovost izida):
 - o mediacija med najemodajalci/bankami in gospodinjstvi glede dolga in prestrukturiranja dolga (npr. z vladnimi ali nevladnimi organizacijami).
- *datio in solutum*²¹ in *datio pro solvendo*²²,
- socialna pomoč, svetovanje in podpora:
 - o osveščanje socialnih služb o težavah z neplačili ali o tvegani stanovanjski situaciji (tako se lažje reši stanovanjsko tvegano situacijo, saj je lažje preprečiti deložacijo v začetni fazi),

²¹ Dajatev namesto izpolnitev plačila. To pomeni, da se upnik sporazume z dolžnikom, da bo namesto dolgovane sprejel kaj drugega.

²² Dajatev zaradi plačila. Dogovor, po katerem dolžnik izroči upniku kakšno stvar ali drugo pravico, naj jo proda/izterja, poplača iz doseženega zneska svojo terjatev in mu izroči ostanek.

- proaktivni kontakt z gospodinjstvi, ki so v stanovanjsko tvegani situaciji (npr. z obiski na domu – lažje pristop do gospodinjstev, ki so drugače težje dostopna),
- pomoč gospodinjstvom z zaostalimi plačili (pomoč pri tem, kako se soočiti z zaostalimi plačili in dolgovi, kot tudi z razvojem realističnih vračilnih možnosti za plačilo zaostalih plačil).

Ukrepi po tem, ko je podan sodni zahtevek (ti ukrepi so vezani na pravni postopek) (Kenna idr., 2016, str. 160–168):

- časovna obligacija sodišč, da obvestijo stanovanjske/socialne službe o neizbežni deložaciji,
- dostopnost pravne pomoči in zastopanja,
- obramba in postopki pri deložaciji ali rubežu,
- možnost prilagoditve dolga (omogoča, da gospodinjstva ostanejo v trenutni nastanitvi).

Ukrepi po odločitvi sodišča (Kenna idr., 2016, str. 171–177):

- splošni moratorij na deložacijo,
- prepoved deložacij v zimskem času,
- odložitev deložacij (npr. zaradi humanitarnih/socialnih razlogov; omogoča, da se najde alternativna nastanitev),
- pomoč zagovorniških agencij in socialnih služb.

Ti ukrepi niso več usmerjeni v širšo populacijo, temveč na tiste, ki jim že grozi deložacija. Gre za zelo pomembno ukrepe, saj preprečujejo, da bi se posamezniki ali družine lahko znašli v najbolj akutni stanovanjski situaciji – tj. brezdomstvu. V sledečem, zadnjem podpoglavju si bomo ogledali še, kateri terciarni preventivni ukrepi so bili identificirani kot učinkoviti.

2.7.3 Terciarni preventivni ukrepi

Terciarni preventivni ukrepi so usmerjeni na zmanjševanje posledic deložacij. Namenjeni so že deložiranim ljudem, primarni fokus teh ukrepov pa je preprečiti brezdomstvo in zmanjšati družinske, družbene, zdravstvene in druge težave (Kenna idr., 2016, str. 181). Tu gre predvsem za ukrepe, ki zagotavljajo takojšnjo premestitev. Poleg kriznih brezdomskih storitev je privatni sektor najpogostejši vir za alternativno nastanitev, vendar je dostop do tega otežen. Velikokrat je potreben polog denarja, treba je plačati najemnino vnaprej, preveri se kreditna sposobnost posameznikov itd. V vseh teh primerih vsak prevelik dolg in pomanjkanje minimalnega dohodka za pokritje najemnine in osnovnih stanovanjskih stroškov preprečuje, da bi posamezniki pridobili novo namestitev. To posledično lahko vodi v brezdomstvo (prav tam).

Terciarni preventivni ukrepi vključujejo (Kenna idr., 2016, str. 181–187):

- minimalno zaščiten dohodek (omogoča, da imajo deložirana gospodinjstva še vedno dovolj dohodkov, da lahko plačajo najemnino za novo nastanitev in imajo skromen dnevni izdatek),
- sheme za odpis dolga,
- dostop do cenovno ugodnih najemnih stanovanj in socialnih stanovanj ter ciljni sistemi dodeljevanja stanovanj (omogočajo hitro premestitev ljudi, ki so bili deložirani),
- podpora socialnih najemniških agencij (gre za neprofitne stanovanjske institucije, ki zagotavljajo stanovanja za ranljive posameznike na način, da delujejo kot posredniški najemodajalec v privatnem najemniškem stanovanju),
- dostop do storitev za brezdomce.

Terciarni preventivni ukrepi so namenjeni že deložiranim ljudem. Glavni cilj teh ukrepov je preprečiti brezdomstvo in zmanjšati potencialno škodo, ki jo deložacije lahko povzročijo.

Ukrepe za preprečevanje deložacij lahko razdelimo na tri ravni preventivnega ukrepanja, ki so usmerjeni v različne populacije. Primarni se nanašajo na širšo populacijo, sekundarni na osebe, ki jim grozi deložacija, terciarni pa na tiste, ki jim grozi brezdomstvo. Pokazali smo, da je na voljo veliko učinkovitih ukrepov za reševanje problematike deložacij. Za podrobnejše razumevanje je treba analizirati ukrepe, ki so na voljo za reševanje te problematike v Sloveniji.

2.7.4 Ukrepi na področju deložacij v Sloveniji

Pokazali smo, kateri ukrepi so bili identificirani kot učinkoviti za reševanje problematike deložacij. V tem podpoglavju bomo v kontekstu prejšnjih ukrepov analizirali tiste, ki so namenjeni reševanju te problematike v Sloveniji. To je pomembno predvsem, da vidimo, koliko ukrepov je pri nas sploh na voljo in ali so učinkoviti. Prav tako bomo pridobili uvid v to, kako se ta problematika v Sloveniji obravnava.

Za prejšnja leta ne moremo reči, da je šlo za učinkovite ukrepe, saj je danes še vedno prisotnih veliko problemov na stanovanjskem področju. Povečala se je tudi stanovanjska ranljivost prebivalstva. Enako pravi Sendi (2007b, str. 169), ki je v svoji analizi stanovanjskih reform prišel do zaključka, da je »/.../ država popolnoma neuspešna pri uresničevanju načrtanih ciljev stanovanjske politike«.

2.7.4.1 Primarni preventivni ukrepi

V podpoglavju 2.5.3 *Stanovanjska problematika v Sloveniji* smo omenili, da je v Sloveniji opaziti pomanjkanje tako cenovno ugodnih in dostopnih najemnih stanovanj, kakor tudi neprofitnih. V *Nacionalnem stanovanjskem programu* (v nadaljevanju NSP) je opredeljenih nekaj ukrepov na tem področju. Za zagotavljanje uravnotežene ponudbe primernih stanovanj se predvideva aktivacija obstoječega nenaseljenega stanovanjskega fonda. Za območja, kjer je potreba po stanovanjih velika, se predvideva vzpostavitev kombinacije ukrepov s področja zemljiške in davčne politike. To naj bi spodbudilo investitorje h gradnji primernih stanovanj. Dolgoročno gledano pa se bi vzpostavil stabilen stanovanjski trg. Ključno vlogo pri tem bo odigral Stanovanjski sklad RS v sodelovanju z lokalnimi

skupnostmi. Obseg stanovanjskega fonda naj bi se povečal tudi z zadostnim in ustreznim številom zazidljivih zemljišč. S tem namenom se bodo aktivirala degradirana urbana območja, ki so primerna za stanovanjsko gradnjo (MOPa, 2015, str. 7–8). Namerava se zgraditi tudi nova najemna stanovanja. To gradnjo bo financiral Republiški sklad RS, usmerjena pa bo predvsem na območja, kjer so potrebe prebivalstva in gospodarstva največje. S tem namenom so se že definirala prioriteta razvojna območja za namen stanovanjske oskrbe – PROSO, za katere bo najmanj 60 % sredstev (od sredstev, namenjenih za gradnjo novih najemnih stanovanj) namenil Republiški sklad RS. Ta območja bodo vključena tudi v prenovljeno *Strategijo prostorskega razvoja Slovenije* (prav tam, str. 27) .

Na tem mestu je treba še omeniti, da je bil leta 2016 sprejet *Program sofinanciranja zagotavljanja javnih najemnih stanovanj v letih 2016 do 2020* (Uradni list RS, št. 41/2016), ki je nadomestil *Program za dodelitev posojil za zagotavljanje neprofitnih najemnih stanovanj* (Uradni list RS št. 27/2013) (SSRS 2016a, str. 25). SSRS bo namenil 30 milijonov evrov iz lastnih virov za izvajanje programa. Od tega bo 10 milijonov evrov sredstev namenjenih za posojila, 20 milijonov evrov pa za so-investicijo. Gre za sofinanciranje zagotavljanja novih javnih najemnih stanovanj in bivalnih enot v lokalnih skupnostih, in sicer z dajanjem ugodnih dolgoročnih stanovanjskih posojil. Kot je navedeno v *Poslovni politiki*, bi se s programom lahko pridobilo do 500 novih stanovanj in bivalnih enot. Pri tem bi SSRS imel v lasti do 250 stanovanj in bivalnih enot (SSRS, 2016b, str. 15).

Za povečanje najemnega stanovanjskega fonda in s tem zagotavljanja najemnih stanovanj po bolj ugodni najemni ceni od tržne, kakor tudi za povečanje dostopa do najemnih stanovanj, je v NSP predvidena tudi vzpostavitev javne službe za najemniško upravljanje. Ta je namenjena reševanju problematike najemanja in oddajanja brez najemne pogodbe, saj naj bi se v Sloveniji kar četrtina stanovanj oddajala brez pogodbe. Funkcijo za to bo prevzel Stanovanjski sklad Republike Slovenije. Sama služba bo delovala kot posrednik med najemnikom in najemodajalcem. Lastniki stanovanj bodo lahko za določeno obdobje in ceno stanovanje predali v upravljanje javni službi za najemniško upravljanje. Po tem

izteku bo lastnik prevzel stanovanje in ne bo imel več obveznosti, povezanih z oddajo stanovanja. Prejemal bo tudi dohodek od oddaje stanovanja (MOP, 2015a, str. 15–16). Zaenkrat ta služba še ni bila vzpostavljena.

Kar se tiče neprofitnih stanovanj, je v NSP navedeno, da je za pomanjkanje interesa za nova neprofitna stanovanja kriva trenutna neprofitna najemnina. Le-ta naj bi bila prenizka. Zaradi tega je v NSP predlagano, da se opusti sistem dodeljevanja »prikritih socialnih pomoči« v obliki »neprofitnih najemnin« in spremeni kategorizacija najemnih stanovanj v javna²³ in zasebna najemna stanovanja. Prav tako je predvidena nova stroškovna najemnina, ki naj bi odražala realno vrednost stanovanja (MOP, 2015a, str. 8).

V NSP je navedeno, da najemniki neprofitnih stanovanj prejemajo dvakratno socialno pomoč, saj so poleg neprofitne najemnine upravičeni tudi do subvencije najemnine. Le-to naj bi sedaj predstavljalo dvakratno obremenitev za javna sredstva (MOP 2015a, str. 8). Prav tako so zaradi tega socialno ogroženi v tržnih stanovanjih in socialno ogroženi v neprofitnih stanovanjih v neenakem položaju, saj so tisti v tržnih stanovanjih upravičeni le do subvencije na tržno najemnino. Z vpeljavo tega bi bili najemniki v bolj enakem položaju, vendar le v primeru, da razlika med novo stroškovno najemnino in stanovanjskim dodatkom ne bo večja, kot je trenutna razlika med neprofitno najemnino in subvencijo.

V tabeli 14 so prikazana sredstva državnega in občinskih proračunov, namenjena subvenciji najemnine najemnikom v tržnih in neprofitnih stanovanj za leto 2014. Kot je bilo že omenjeno, obstaja tudi prikriti socialni transfer (razlika med tržno in neprofitno najemnino). Ocenjeno je, da ta transfer znaša med 17 in 25 milijonov evrov. Stroške le-tega nosijo lastniki stanovanj (skladi, občine in druge neprofitne stanovanjske organizacije) (MOP, 2015a, str. 10).

²³ Z resolucijo NSP 2015–2025 (Ur. l. RS, št. 92/2015) se je uvedla kategorija »javna najemna stanovanja«. V to enotno poimenovanje so vključena najemna stanovanja v lasti občin oziroma občinskih stanovanjskih skladov in stanovanjskih organizacij ter najemna stanovanja v lasti SSRS, ki se oddajajo za neprofitno najemnino upravičencu do neprofitnega stanovanja, namenska najemna stanovanja in tržna najemna stanovanja.

Tabela 14: Prikaz subvencij za leto 2014

Vrsta stanovanja	Število upravičencev	Vsota subvencij
Bivalna enota	282	144.248 EUR
Neprofitno stanovanje	8.112	8.866.598 EUR
Tržno stanovanje	3.741	7.142.136 EUR
Skupaj	12.135	16.152.982 EUR

Vir: MOP, 2015a, str. 10

Neprofitna najemnina naj bi se preoblikovala v stroškovno najemnino. Ta bo delovala kot protiutež tržni najemnini. Metodologija za izračun stroškovne najemnine bo zasnovana na podlagi modelov posplošene tržne vrednosti stanovanj, ki jih je uvedla Geodetska uprava RS (MOP, 2015a, str. 18). Vpeljan naj bi bil tudi enoten stanovanjski dodatek z namenom korigiranja plačilne sposobnost kritja stroškov najema za ranljivejšo prebivalstvo, ki naj bi nadomestil trenutno veljaven razdrobljen sistem subvencioniranja neprofitnega in tržnega najema. Ta dodatek bi se naj vključil v enoten sistem socialnih transferjev, s čimer bi se povečala transparentnost prejemanja socialnih pomoči za vse prebivalce. Metodologijo za izračun stanovanjskega dodatka bosta pripravili ministrstvi, pristojni za delo, družino in socialne zadeve in stanovanja. Postopna sprememba zakonodaje bo omogočila njegovo vpeljavo (MOP, 2015a, str. 18–19).

Stroškovne najemnine in stanovanjski dodatek bi naj imele korekcijski učinek pri višini najemnini tistih najemnikov, katerim se je izboljšal dohodkovni oziroma premoženjski status in zaradi tega sedaj presegajo dovoljeni cenzus. Zaradi tega se je leta 2015 z resolucijo NSP (Uradni list RS, št. 92/2015) že uveljavila obvezna praksa rednega spremljanja premoženjskega statusa tistih, ki so upravičeni do neprofitnega najema. To se spremlja enkrat letno oziroma ob spremembi premoženjskega stanja. Podatke o razliki med neprofitno najemnino in stroškovno najemnino mora lastnik neprofitnega najemnega stanovanja najmanj enkrat letno posredovati v sistem socialnih transferjev na pristojni center za socialno delo, za vsakega upravičenca (MOP, 2015a, str. 18).

Omeniti je treba še model deljenega lastništva. Ta praksa v Sloveniji že obstaja. Ta omogoča posameznikom, ki želijo kupiti lastno stanovanje na prostem trgu, da

preko javno-zasebnega partnerstva rešijo stanovanjski problem. Zasebni partner pridobi izključno posest nad stanovanjem in ga sam v celoti uporablja, javnemu skladu (solastniku) pa plačuje dogovorjeno mesečno nadomestilo za uporabo. S tem naj bi se omogočalo, da si gospodinjstva ob razumljivi finančni obremenitvi postopoma pridobijo lastništvo nad primernim stanovanjem in tako rešijo stanovanjsko vprašanje. Gre za tipičen finančni instrument, katerega izvajajo SSRS in lokalni stanovanjski skladi, s čimer povečajo dostop do stanovanj zlasti za mlade (in mlade družine), ki prvič rešujejo stanovanjsko vprašanje (MOP, 2015a, str. 21).

Že v podpoglavju 2.5.3 *Stanovanjska problematika v Slovenji* smo videli, da je danes zaznati veliko problemov na stanovanjskem področju. Ti so posledica slabo zastavljenih in neuresničenih ciljev stanovanjske politike. V tem podpoglavju pa smo predstavili ukrepe, ki so namenjeni reševanju stanovanjske problematike v novem NSP-ju (za obdobje 2015–2025). Sicer lahko zasledimo nekaj ukrepov na tem področju, vendar se še vedno zdi, da se bolj promovira lastništvo. Ukrepi, ki so namenjeni povečanju stanovanjske ponudbe javnih najemnih stanovanj in ravnotežju stanovanjske ponudbe, niso najboljše zastavljeni. Ob tem se prav tako poraja vprašanje, v kakšni meri se bodo ti ukrepi sploh uresničili. V preteklosti se v veliki meri niso. Zaradi tega lahko zaključimo, da primarni preventivni ukrepi, četudi se bodo realizirali, niso najbolj učinkoviti.

2.7.4.2 *Sekundarni preventivni ukrepi*

Tudi na tej ravni lahko zasledimo kar nekaj ukrepov. Kar se tiče svetovanja gospodinjstvom, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji, je bila v okviru projekta *Paket pomoči* izdana brošura *Kaj storiti, da ne pride do deložacij*. Tudi organizacija Amnesty International Slovenija je objavila *Priročnik za preprečevanje prisilnih izselitev*, vendar pa le-ta ni uporaben, saj se nanaša prisilne izselitve²⁴. S svetovanjem v primeru deložacije se ukvarjajo tudi naslednje

²⁴ Pri takšni obliki deložacije posamezniki nimajo možnosti in dostopa do ustreznih oblik pravne ali druge zaščite.

nevladne in humanitarne organizacije: Rdeči Križ Slovenije, Karitas, Društvo Kralji ulice in Zveza prijateljev mladine.

Kar se tiče finančne pomoči pri plačevanju najemnine in stroškov, so zelo pomembni centri za socialno delo. Oni dodeljujejo enkratno denarno pomoč, s čimer lahko pomagajo gospodinjstvom, da poplačajo nastali dolg. Veliko večjo vlogo pri tem pa igrajo nevladne in humanitarne organizacije, ki prav tako pomagajo s finančnimi sredstvi tistim, ki jim grozi deložacija. Pri tem gre predvsem izpostaviti Zvezo prijateljev mladine, Rdeči Križ, Karitas in društvo UP-ornik. Poleg tega te organizacije nudijo tudi pakete hrane, oblačila in zdravila.

V Sloveniji je na voljo tudi brezplačna pravna pomoč. To nudi država preko sodišč, in sicer na podlagi *Zakona o brezplačni pravni pomoči*. Brezplačno pravno pomoč nudi tudi Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, ki je v sodelovanju z Odvetniško pisarno Zidar Klemenčič v ta namen leta 2013 ustanovila projekt Botrstvo – brezplačna pravna pomoč. V okviru projekta nudijo pomoč socialno najbolj ogroženim, in sicer pri reševanju stanovanjske problematike in uveljavljanju pravic z naslova javnih sredstev. Brezplačno pravno pomoč pa nudijo tudi nekateri odvetniki v Sloveniji, Zavod PIP in Zavod za brezplačno svetovanje.

Omeniti je treba še sodno varstvo. Pravica do sodnega varstva je glede na 28. člen Ustave RS temeljna človekova pravica. V NSP je navedeno, da so posebej problematične izvršbe, ko sodni postopki glede reševanja najemnih razmerij že potekajo v okviru prednostne obravnave. Za reševanje te problematike načrtujejo spremembo zakonodaje na tem področju in uvedbo izpraznitvenega naloga. Ta naj bi skrajšal postopek izselitve in zmanjšal stroške najemodajalcem. Na drugi strani pa se bo zagotovilo časovno varstvo najemniku, torej da si lahko pravočasno najde novo nastanitev (MOP, 2015a, str. 15). V okviru tega je treba omeniti tudi, da Ministrstvo za pravosodje v okviru novele *Zakona o izvršbi in zavarovanju* (v nadaljevanju ZIZ) pripravlja dodatne rešitve za primere prisilnih izselitev posameznikov, ki se znajdejo v socialni stiski (Vlada RS, 2017, str. 3).

Kar se tiče stroškov sodnega postopka in izvršbe oz. prisilne izselitve, je v NSP navedeno, da predstavljajo veliko breme predvsem za najemodajalce. Za pokritje stroškov prisilne izselitve se tako predvideva vzpostavitev komercialnega zavarovanja. To naj najemnika ne bi pretirano obremenilo pri sklenitvi najemne pogodbe, najemodajalcu pa bi dalo večjo varnost (MOP, 2015a, str. 15). Gre ponovno za ukrep, kjer bodo bolj zaščiteni lastniki, ne pa najemniki.

V Sloveniji prav tako obstaja odložitev izvršitve deložacije. Ta je določena zakonsko, in sicer se jo lahko odloži za tri mesece. Člen 71 ZIZ pravi, da »sodišče lahko na dolžnikov predlog popolnoma ali deloma odloži izvršbo, če dolžnik izkaže za verjetno, da bi s takojšnjo izvršbo pretrpel nenadomestljivo ali težko nadomestljivo škodo in da je ta škoda večja od tiste, ki zaradi odloga lahko nastane upniku«. Letos bo stopila v veljavo nova novela ZIZ (Uradni list RS, št. 11/2018). Po novem bodo sodišča pri izvršbi morala upoštevati načelo sorazmernosti. Prav tako bo večja možnost za odložitev izvršbe v primerih, kjer obstaja realna možnost, da se dolg poplača.

Pri tem gre omeniti tudi *Stanovanjski zakon*, ki v svojem 104. členu pravi, da najemniku neprofitnega stanovanja ni mogoče odpovedati najemne pogodbe, če se je znašel v okoliščinah, katerih ni mogel predvideti oziroma nanje vplivati (npr. smrt v družini, izguba zaposlitve, težja bolezen itd.) in zaradi tega ni zmozel poravnati najemnine in drugih stroškov ter je v roku 30 dni po tem, ko se je znašel v teh okoliščinah, sprožil postopek za uveljavljanje subvencioniranja in postopek za uveljavljanje izredne pomoči (vlogo lahko poda na občini) ter o tem obvestil lastnika. V primerih, kjer je razvidno, da bo šlo za dolgotrajno nezmožnost plačevanja najemnine in drugih stroškov, se lahko najemnika preseli v drugo neprofitno stanovanje (to je lahko manjše od primerne stanovanja) ali pa v bivalno enoto (SZ-1, čl. 104).

Vlada je lani podprla priporočilo poslanske skupine Združena levica za večjo vključevanje centrov za socialno delo pri postopkih deložacije. Vlada je predlagala, da bi izvršilno sodišče obvestilo center za socialno delo o začetku postopka deložacije. Center za socialno delo bo lahko predlagal 6-mesečni odlog izvršitve deložacije in v tem času pomagal posameznikom, da poplačajo dolg, ter

jim nudil čustveno in svetovalno podporo (Vlada RS, 2017, str. 3). Večja vloga centrov za socialno delo pri postopkih deložacije je bila prav tako opredeljena v novi noveli ZIZ.

Nazadnje je treba omeniti še mediacijo. Pri nas se že uporablja, in sicer predvsem pri sporih glede najemniškega prava. Petrovičeva (2014, str. 169) opaza, da je v Sloveniji opazen porast uporabe mediacije na sodiščih.

Pri teh ukrepih je viden nekolikšen premik, sploh pri tistih, ki so namenjeni odložitvi deložacij, vendar je na tem področju še vedno pomanjkanje ustreznih ukrepov. Izpostaviti velja, da pri teh ukrepih igrajo ključno vlogo nevladne in humanitarne organizacije.

2.7.4.3 Terciarni preventivni ukrepi

Tu gre izpostaviti samo tri stvari. Najprej je tu minimalni dohodek, ki od 1. 8. 2017 znaša 297,53 evrov (MDDSZ, 2017). Ta znesek je, kljub temu da se je povečal, še vedno nezadosten za normalno življenje ranljivega prebivalstva. To še posebej velja za tiste, ki se uvrščajo zelo nizko na razpisih za neprofitno stanovanje in so se tako primorani naseliti v draga tržna stanovanja. Letos se je začeni junija ta znesek sicer dvignil na 385,05 evrov, vendar samo do konca tega leta. V januarju 2019 bo znašal 331,26 evra (MDDSZ, 2018).

Ponovno gre izpostaviti tudi projekt *Paket pomoči*. V tem delu je pomemben predvsem odpust dolga, in sicer je bilo v okviru projekta odpisanega več kot 1,9 milijona evrov dolga oziroma povprečno 600 evrov na družino (MDDSZ, 2016). Več informacij o uspešnosti projekta še ni na voljo.

Kot tretje pa so tu bivalne enote. Že v podpoglavju 2.5.3 *Stanovanjska problematika v Sloveniji* je bilo navedeno, da bi bilo treba nujno zagotoviti vsaj 800 bivalnih enot. Zagotovitev teh enot naj bi bila vključena v shemo zagotavljanja namenskih enot. To bo pripravil Stanovanjski sklad RS v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi in resornimi ministrstvi. Lokalne skupnosti naj bi prispevale svoj vložek v obliki komunalno opremljenih zemljišč oziroma primernih stanovanjskih površin, potrebnih prenove. Te enote so namenjene

začasnemu reševanju stanovanjskih težav najbolj ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva. Z nastanitvijo teh posameznikov v te enote se prepeči, da bi postali brezdomci (MOP, 2015a, str. 23). Problem v Sloveniji je ta, da se lahko te posameznike prav tako deložira iz bivalnih enot. Na tem področju je nujno potrebna sprememba zakonodaje, saj bivalne enote predstavljajo enega izmed ključnih instrumentov pri preprečevanju brezdomstva.

Pri teh ukrepih je vidno pomanjkanje. Tisti, ki so na voljo, pa tudi niso najbolj učinkoviti. Sicer so na voljo bivalne enote, vendar je teh občutno premalo. Prav tako je problematično to, da lahko do deložacij pride tudi v teh nastanitvah. Iz vsega tega lahko zaključimo enako, kot je že Sendi za prejšnja leta, in sicer to, da je država še vedno neuspešna pri uresničevanju zadanih ciljev stanovanjske politike. Večina ciljev ni najbolje zastavljenih, veliko jih do sedaj še tudi ni bilo realiziranih. Če se sploh bodo, pa bo razvidno komaj čez čas.

2.7.5 Sklep

Evropsko poročilo prinaša veliko dobrih ukrepov za reševanje problematike deložacij. Ukrepi so bili v poročilu razdeljeni na tri ravni ukrepanja: primarno, sekundarno in terciarno preventivno ukrepanje. Primarni preventivni ukrepi se nanašajo predvsem na državne in stanovanjske ukrepe. Ti ukrepi so identificirani kot najpomembnejši, saj vplivajo na večji del populacije. Če so ti ukrepi učinkoviti, ni večje potrebe po sekundarnih in terciarnih preventivnih ukrepih. V sekundarne preventivne ukrepe so vključeni ukrepi, ki naj bi pomagali gospodinjstvom, ki jim grozi deložacija, da obdržijo stanovanje. Pomembnejši ukrepi te kategorije so predvsem pravna pomoč in svetovanje, možnost obrambe, obiski na domu uporabnikov (ti pomagajo priti do gospodinjstev v krizi, ki so težje dostopna) in odložitev izvršbe deložacije. Terciarni preventivni ukrepi so usmerjeni na tiste, ki so že doživeli deložacijo in so usmerjeni v zmanjševanje potencialne škode, ki jo lahko deložacije povzročijo, in s tem preprečevanje brezdomstva. Pri tem gre izpostaviti predvsem minimalni dohodek in socialna stanovanja oz. bivalne enote ter druge krizne nastanitve, saj le-te preprečujejo, da posamezniki postanejo brezdomci.

V Sloveniji je ukrepov, namenjenih reševanju te problematike, malo. Veliko primarnih preventivnih ukrepov je slabo zastavljenih in ne prinaša novosti. Pri sekundarnih preventivnih ukrepih lahko zasledimo nekaj dobrih ukrepov, vendar veliko večjo vlogo pri reševanju te problematike igrajo nevladne in humanitarne organizacije. Pri terciarnih preventivnih ukrepih pa zasledimo veliko pomanjkanje ukrepov. Sploh problematično je to, da se lahko deložira posameznike iz bivalnih enot, ki naj bi bile namenjene reševanju najbolj akutne stanovanjske ranljivosti – tj. brezdomstva.

Kot smo videli, obstaja veliko učinkovitih ukrepov za preprečevanje deložacij, vendar v Sloveniji zasledimo le malo teh ukrepov. To priča o tem, da ta problematika pri nas ni prepoznana kot poseben problem in se ji zaradi tega ne posveča posebne pozornosti. V ospredje tako pride večja potreba po programih, ki bi bili usmerjeni v tovrstno problematiko.

2.8 DRUŠTVO KRALJI ULICE

V zadnjem poglavju teoretičnega dela bomo predstavili društvo Kralji ulice, saj izvaja program, ki je tema te naloge. Za pričujočo nalogo je še posebej pomemben program društva in njegova usmerjenost na dotično problematiko.

Društvo je bilo formalno ustanovljeno septembra leta 2005. Gre za samostojno nevladno humanitarno organizacijo z nepridobitnimi cilji. Program deluje z nizkopražnim pristopom in deluje na več ravneh – individualni, skupnostni in družbeni. Obsega več različnih dejavnosti in je celostno usmerjen v reševanje brezdomske problematike. Društvo deluje na način zmanjševanja škode (individualne, socialne, ekonomske in pravne) in dodajanja moči, usmerjeno pa je tudi v ozaveščanje širše javnosti o problematiki brezdomstva in promocijo družbenega delovanja na tem področju (Dekleva, 2013, str. 135–136).

V društvu deluje več strokovnjakov in drugih prostovoljcev, ki se ukvarjajo z brezdomstvom, s tem povezanimi situacijami in pojavi, ter seveda tistimi, ki doživljajo brezdomstvo in socialno izključenost. Društvo se prav tako povezuje s sorodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s tovrstno problematiko (oz. z revščino

nasploš), z odvisnostmi in z njimi povezanimi pojavi, razvija pa tudi sodelovanje s številnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami, ki delujejo na teh področjih. To sodelovanje naj bi bilo koristno iz več razlogov: ponuja priložnost za izmenjavo informacij, pomaga, da društvo pride v stik s potencialnimi uporabniki njihovega programa, pomaga pri distribuciji časopisa in razdeljevanju humanitarne pomoči, programe teh organizacij predstavljajo v časopisu. Povezani so prav tako z drugimi tujimi sorodnimi organizacijami, katere so tudi obiskali in na ta način prenesli modele dobrih praks. Sestajajo pa se tudi z drugimi interesnimi skupinami, ki se zanimajo za brezdomstvo, katerim predstavijo svoje delo in izkušnje (Dekleva, 2010, str. 74–75).

Društvo je prav tako član slovenske mreže nevladnih organizacij za boj proti revščini in socialni izključenosti (RISI), Mednarodne zveze cestnih časopisov (INSP) in Mednarodne zveze FEANTSA (Evropska federacija organizacij, ki delujejo na področju brezdomstva). Leta 2007 so prejeli tudi nagrado za enega najboljših projektov (uvrstili so se na deseto mesto). Nagrado je razpisala Fundacija ERSTE, ki podpira najboljše in najbolj inovativne projekte v državah srednje in jugovzhodne Evrope na področju programov, ki krepijo stabilne, varne in pravične družbe ter vključujejo prikrajšane, ranljive skupine ljudi in ljudi s posebnimi potrebami (Dekleva, 2010, str. 75).

V društvu izvajajo naslednje dejavnosti (Dekleva, 2013, str. 136):

- mesečno izdajanje cestnega časopisa Kralji ulice;
- dnevni center za brezdomne;
- univerza pod zvezdami – socialno-kulturne in izobraževalne skupine in delavnice;
- terensko delo;
- program nastanitvene podpore za brezdomne;
- socialno podjetništvo preko posredovalnice rabljenih predmetov;
- prostovoljno delo in mentorstvo prostovoljcem ter praktikantom;
- usposabljanje strokovnjakov na področju brezdomstva;
- vključevanje v različne oblike zaposlovanja;
- mreženje in mednarodno sodelovanje.

Od leta 2014 naprej se izvaja tudi antideložacijski program v Ljubljani. Istoimenski program se je lani pričel izvajati tudi v Mariboru in je tema te naloge.

Cilji programa (Dekleva, 2013, str. 137–138):

- vključevanje brezdomnih v družbeno odmevno in sprejeto dejavnost ustvarjanja časopisa ter omogočanje njihove družbene, kulturne in ekonomske participacije;
- spodbujanje vključevanja čim večjega števila brezdomnih v dejavnosti programa (doseganje t. i. skritih in najbolj socialno izključenih delov populacije);
- preventivno delovanje – preprečevanje brezdomstva preko procesov informiranja, seznanjanja in ozaveščanja javnosti o brezdomstvu;
- usposabljanje brezdomnih in drugih socialno izključenih za boljši dostop do družbenih virov, družbenega vključevanja, vključno z vstopom na trg dela in stanovanj;
- razvijanje oblik zaposlovanja brezdomnih in spodbujanje razvoja socialnega podjetništva;
- spodbujanje oblik samopomoči in samoaktivacije brezdomnih;
- vključevanje brezdomnih v socialno-kulturne dejavnosti (aktivnost in uspeh kot temelja pozitivnejše samopodobe);
- destigmatizacija in dekriminalizacija brezdomskega načina življenja;
- približevanje brezdomnim na njihovem teritoriju – na ulici – s terenskim delom, za boljše prepoznavanje njihovih potreb ter za nudenje (po)moči na terenu;
- približevanje brezdomske kulture in tematike širši javnosti skozi različne oblike dialoga;
- usposabljanje strokovnjakov in spremljanje prostovoljcev na področju brezdomstva;
- vzpostavitev in izvajanje strokovno podprtih nastanitev kot prehod k samostojni nastanitvi, proces »udomljanja« (program nastanitvene podpore za brezdomne);

- omogočanje samoreflektivnosti in spodbujanje povezovanja med brezdomnimi;
- spreminjanje družbenega odnosa do brezdomstva v smeri razvoja razumevanja in sprejemanja ter vzpostavljanja ugodnejših pogojev v skupnosti za vključevanje brezdomnih vanjo;
- povezovanje s podobnimi programi v tujini in razvoj sodelovanja s strokovnjaki.

Čeprav se v nalogi ne ukvarjamo z antideložacijskim programom tega društva v Ljubljani, je vseeno smiselno, da povemo nekaj o njegovem razvoju. Dekleva pravi, da je antideložacijski program nastal kot »logična posledica večletnega razvoja prakse, konceptov in medinstitucionalnega sodelovanja med društvom in Javnim stanovanjskim skladom Mestne občine Ljubljana« (Dekleva, 2017, str. 5). Med njihovim dolgoletnim delovanjem so v društvu prišli do spoznanja, da je smiselno delo z uporabniki, ki so že nekje nastanjeni, in da mnogo izmed njih potrebuje veliko podpore za ohranitev nastanitve. Njihov projekt *Pot do trajne in varne nastanitve za stanovanjsko izključene* (2012 in 2013), ki so ga izpeljali z Javnim stanovanjskim skladom Mestne občine Ljubljana, pa je potrdil, da se lahko razvije nov model še bolj intenzivnega in partnerskega sodelovanja med mestnim stanovanjskim skladom in nevladno organizacijo. In tako je nastal antideložacijski program (prav tam, str. 9 –10).

3 EMPIRIČNI DEL

V tem poglavju bomo opredelili metodološki pristop, ki smo ga uporabili pri raziskovanju. V uvodnem delu poglavja bomo najprej predstavili metode, ki smo jih uporabili za zbiranje podatkov, in opisali postopek zbiranja podatkov. Predstavili bomo tudi etična načela, katerim smo med raziskovanjem sledili. V zadnjem delu pa sledi opis obdelave podatkov.

Videli smo, da se problematike deložacij v Sloveniji še vedno ne obravnava kot posebnega problema, saj ta ni omenjena v *Nacionalnem stanovanjskem programu*

2015-2025. Omenjeno je samo, da bi bilo treba zagotoviti bivalne enote, ne pa, da bi to bilo samo po sebi poseben problem. Tudi ukrepi, ki so namenjeni reševanju stanovanjske ranljivosti, niso učinkoviti. Ne gre pa samo za to, da so neučinkoviti, temveč gre tudi za veliko pomanjkanje ukrepov na tem področju. Večina obstoječih ukrepov je usmerjena samo v začasno reševanje te problematike. V ospredje zato pride večja potreba po socialnovarstvenih programih, ki bi bili usmerjeni v tovrstno problematiko. V Sloveniji je trenutno društvo Kralji ulice edino, ki je razvilo program, ki se ukvarja s preventivnim delovanjem na tem področju. Ker je velika potreba po takšnem programu v Sloveniji, bomo v pričujoči nalogi analizirali program tega društva, da bi lahko ponudili primer morebitne dobre prakse.

3.1 METODA

Magistrska naloga temelji na kvalitativnem pristopu, in sicer na kombinaciji štirih metod zbiranja družboslovnih podatkov. Najpomembnejši in najboljšežnejši del raziskovanja je temeljil na pol-strukturiranih intervjujih s strokovnima delavkama. Kvalitativni pristop je bil izbran zaradi narave naloge, saj kot pravi Bryman (2016, str. 374):

»Kvalitativno raziskovanje je raziskovalni pristop, ki pri zbiranju in analiziranju podatkov raje kot kvantifikacijo poudarja besede. Gre za induktivni, konstruktivistični in interpretativni raziskovalni pristop, ki ima naslednje poglobitve poudarke: videti skozi svet oči proučevanih oseb, opisovanje in upoštevanje konteksta, poudarjanje procesa in ne le končnih izidov, prožnost ter oblikovanje konceptov in teorij kot rezultatov raziskovalnega procesa.«

V raziskavi smo uporabili naslednje štiri metode :

1. Metoda opazovanja z udeležbo – prvo opazovanje je bilo izvedeno v skupnostnem prostoru društva Kralji ulice v Mariboru na Preradovičevi 17a (stanovanje št. 34) v času izvajanja aktivnosti in je vključevalo aktivno participacijo pri aktivnostih v skupini; zbiranje podatkov je potekalo preko

interakcije s člani skupine v obliki dnevnika; drugo opazovanje je potekalo med terenskim delom strokovnih delavk in je vključevalo aktivno participacijo pri terenskem delu z uporabniki; zbiranje podatkov je potekalo v obliki dnevnika.

2. Pol-strukturiran intervju – vprašalniki v obliki odprtih vprašanj, ki so bili naravnani na zbiranje podatkov o vsebinah (terenskem delu in skupnostnem prostoru) in uporabnikih programa (prevladujoči uporabniki; pridobivanje uporabnikov; vzpostavljanju zaupanja s uporabniki, stiki z uporabniki; oblike podpore) ter o trenutnih ovirah in vizijah za prihodnost.
3. Fokusne skupine – izvedeni sta bili dve fokusni skupini, kjer so bili vprašalniki v obliki odprtih vprašanj, zbiranje podatkov se je nanašalo na samo perspektivo uporabnikov o programu (zaupanje do strokovnih delavk, stiki, zadovoljstvo s programom, oblike podpore).
4. Analiza dokumentov – analizirana je bila razpisna dokumentacija društva Kralji ulice za raziskovani program, pri čemer se je zbiranje podatkov nanašalo na osnovne podatke o programu: razvoj, namen, kadrovska struktura, ciljna skupina, pogoji za vključitev v program, metode dela, oblike podpore uporabnikom, cilji programa, število vključenih uporabnikov in vsebine programa.

Kvalitativne metode zbiranja podatkov smo uporabili, saj le-te predstavljajo »zbirko interpretativnih tehnik, ki poskušajo opisati, dekodirati, prevesti in drugače odkriti pomen, ne pa frekvence, določenih bolj ali manj naravno nastalih pojavov v družbenem svetu« (Van Maanen, 1979, str. 520).

3.1.1 Opazovanje z udeležbo

Za metodo opazovanja z udeležbo smo se odločili, saj nam je bilo to omogočeno zaradi lastne vključenosti v program že od samega začetka izvajanja programa. Izbrali smo jo tudi zaradi tega, ker omogoča aktivno sodelovanje v procesu. Konkretno je takšno sodelovanje omogočilo, da dopolnimo zbrane podatke in

informacije, ki smo jih pridobili preko drugih dveh metod – pol-strukturiranih intervjujev in fokusnih skupin.

Po Flicku (2009, str. 226–227) je ta metoda proces, ki zajema dva aspekta:

- raziskovalec naj bi postopoma postal udeleženec in si zagotovil dostop do terena in
- opazovanje naj bi postopoma postalo konkretno in fokusirano na aspekte, ki so esencialni za raziskovalna vprašanja.

Flick (2009, str. 228–229) opozarja, da je težava pri tej metodi vzpostavitev stika s skupino, ki je predmet opazovanja, zato pravi, da ima pri tem ključno vlogo informator, ki vpelje raziskovalca v samo skupino. Pri prvem delu opazovanja je to bilo lažje, saj smo kot prostovoljci že bili vključeni v program še pred opazovanjem, zaradi česar smo že predhodno lahko vzpostavili stik s skupino, ki smo jo opazovali. Pri drugem delu opazovanja, ki se nanaša na terensko delo, pa sta bili informatorki strokovni delavki.

Opazovanje z udeležbo je potekalo v dveh delih. V prvem delu se je opazovanje nanašalo na skupnosti prostor društva Kralji ulice na Preradovičevi 17a (stanovanje št. 34) v Mariboru. Potekalo je dvakrat tedensko v času izvajanja delavnic (v torek in četrtek od 15. do 18. ure), in sicer od začetka marca do konca decembra 2017 (gl. prilogo 1). Izjemoma so delavnice potekale tudi izven določenega časa in v daljšem časovnem razponu. Opažanja smo si zapisali v obliki dnevnika.

Drugi del opazovanja se je nanašal na terensko delo. To opazovanje je potekalo od konca avgusta 2017 do konca decembra 2017. Opazovanja prej ni bilo mogoče izvesti, saj gre za ranljive posameznike s problemi na več področjih. Najprej sta morali strokovni delavki vzpostaviti zaupen odnos z uporabniki, preden smo se lahko vključili sami. To opazovanje je potekalo različno, odvisno od posameznega uporabnika. V bivalni enoti je opazovanje potekalo vsako sredo približno uro, do uro in pol. Ostalo opazovanje je potekalo med obiski uporabnikov na domu, in

sicer enkrat tedensko, povprečno uro in pol (v vseh primerih je šlo za neprofitna stanovanja) (gl. prilogo 2). Opažanja smo si zapisali v obliki dnevnika.

3.1.2 Pol-strukturirani intervju

Metoda pol-strukturiranih intervjujev je bila izbrana, ker ta metoda ponuja najboljši vpogled v celostno delovanje programa. Strukturirani intervju ne bi mogel dati takšne širine in poglobljenega vpogleda v samo delovanje programa, medtem ko nestrukturirani intervju glede na naravo naloge prav tako ne bi bil primeren, saj bi z njim tvegali, da ne pridobimo vseh odgovorov. Pri intervjujih smo uporabili vprašanja odprtega tipa, ki so se nanašala na prej oblikovane teme in podteme, nekatera vprašanja pa so bila oblikovana med samim intervjujem.

Za pol-strukturirani intervju je značilno, da si raziskovalec vnaprej pripravi vprašanja na določene teme, kar je pogosto imenovano kot »vodič intervjuja«, pri čemer ima intervjuvanec veliko možnosti, na kakšen način odgovarja. Vprašanja so bolj splošna kot tista, ki so značilna za strukturirani intervju. Vprašanj prav tako ni treba postavljati v točno določenem vrstnem redu, saj se lahko druga vprašanja pojavijo med samim intervjujem (Bryman, 2016, str. 486).

Pol-strukturirana intervjuja sta bila opravljena posamično s strokovnima delavkama. Oba intervjuja sta potekala v skupnostnem prostoru društva Kralji ulice v Mariboru. Prvi intervju je potekal s strokovno delavko Jano Bedrač

11. 12. 2017 in je trajal približno 1 uro in 30 minut. Drugi intervju je potekal s strokovno delavko Mojco Bizjak 13. 12. 2017 in je trajal 1 uro in 25 minut. Obe strokovni delavki sta odgovarjali na ista vprašanja, katera smo si vnaprej pripravili, med izvedbo pa so bila dopolnjena z dodatnimi vprašanji. Oba intervjuja sta bila posneta.

3.1.3 Fokusna skupina

V raziskavi smo želeli pridobiti tudi perspektivo uporabnikov, ki so vključeni v program, zato sta bili izvedeni dve fokusni skupini. Ta metoda je bila izbrana, saj ponuja najboljši vpogled v perspektivo posameznikov.

Po Brymanu (2016, str. 501) je fokusna skupina oblika intervjuja, v katerega je vključenih več respondentov. Poudarek je na spraševanju o točno določeni temi in na interakciji znotraj skupine in skupni konstrukciji pomena. Kot takšna fokusna skupina vključuje elemente dveh metod: skupinskega intervjuja, kjer več ljudi diskutira o določenih temah; in t. i. fokusiranega intervjuja, kjer so intervjuvanci izbrani zaradi tega, ker »so vpleteni v določeno situacijo« (Merton, 1956, str. 3, v Bryman, 2016, str. 501) in so intervjuvani glede na vključenost. Značilnost fokusne skupine je eksplicitna uporaba skupinske interakcije za namen produkcije podatkov in uvidov, ki bi drugače bili manj dostopni brez interakcije, ki se oblikuje v skupini (Morgan, 1988, str. 12, v Bryman, 2016, str. 501).

Izvedeni sta bili dve fokusni skupini. V obeh primerih so bili udeleženci izbrani z namenskim vzorčenjem. Prva fokusna skupina je bila izvedena 17. 12. 2017. V njej so sodelovali štirje starejši moški, stari od 44 do 62 let, ki živijo v bivalni enoti. Intervju je bil opravljen v bivalni enoti pri dveh uporabnikih. Trajal je 1 uro in 15 minut. Intervju je bil posnet.

Druga fokusna skupina je bila izvedena 18. 12. 2017. V njej so sodelovale štiri ženske, stare od 27 do 57 let, vse pripadnice romske skupnosti, in dva moška, oba prav tako pripadnika romske skupnosti, stara 27 in 35 let. Intervju je potekal v skupnostnem prostoru Kraljev ulice, kjer se drugače izvajajo aktivnosti za otroke. Ta kraj je bil izbran namenoma, saj so ga ti posamezniki že navajeni in se tam počutijo udobno. Trajal je 1 uro in 13 minut. Intervju je bil posnet.

Tabela 15: Fokusna skupina 1

	Starost	Spol
U1	44	M
U2	62	M
U3	42	M
U4	58	M

Tabela 16: Fokusna skupina 2

	Starost	Spol
U1	27	Ž
U2	33	Ž
U3	31	Ž
U4	35	M
U5	57	Ž
U6	27	M

3.1.4 Analiza dokumentov

Kot zadnja metoda je bila uporabljena analiza dokumentov, in sicer je bila analizirana razpisna dokumentacija društva Kralji ulice z namenom pridobitve osnovnih informacij o programu, v manjšem obsegu pa tudi za ostale podatke o programu. Bryman (2016, str. 553) pravi, da so podatki, pridobljeni iz uradnih dokumentov, lahko zelo pomembni za raziskovalca, ki raziskuje organizacijo in uporablja pri tem tudi metode, kot so opazovanje z udeležbo ali kvalitativni intervjuji.

Scott (1990, str. 6, v Bryman, 2016, str. 546) navaja 4 kriterije, katerim moramo slediti, ko se odločamo, kateri dokument želimo vključiti v raziskavo. Gre za naslednje štiri kriterije, katerim smo sledili tudi sami:

- Avtentičnost – so podatki izvirni in nevprašljivega izvora?
- Kredibilnost – so podatki brez napak in izkrivljanj?
- Reprezentativnost – so dokazi tipični in če ne, v kakšni meri je ta netipičnost prepoznana?
- Pomen – so podatki jasni in razumljivi?

Razpisno dokumentacija je bila pridobljena od društva s soglasjem predsednika društva Kralji ulice, Bojana Kuljanca.

3.1.5 Etičnost postopka

Med raziskovanjem smo upoštevali tudi etična načela. Razpisna dokumentacija je bila pridobljena s soglasjem predsednika društva Kralji ulice, Bojana Kuljanaca, ki je podal tudi svoje soglasje za opazovanje, dodatno soglasje pa je bilo pridobljeno še od strokovnih delavk. Udeležencem v fokusnih skupinah se je pred začetkom intervjuja predstavila vsebina, namen in cilji raziskave, od vseh pa je bilo pridobljeno tudi pisno soglasje o sodelovanju. Pridobljeni podatki so predstavljeni na način, da ni razkrita identiteta posameznikov.

3.2 POSTOPEK OBDELAVE PODATKOV

Pridobljene podatke smo obdelali, in sicer smo naredili kvalitativno analizo vsebine. Najprej smo se lotili analize razpisne dokumentacija društva Kralji ulice. Razpisno dokumentacijo smo večkrat prebrali in se lotili kvalitativne analize. Ker gre za razpisno dokumentacijo, je bila le-ta že tematsko urejena, nekatere dele besedila pa smo razčlenili sami in določili enote kodiranja, ki smo jih uvrstili v vnaprej določene podteme, in uporabili za nadaljnjo analizo.

Intervjuja smo najprej transkribirali v program Microsoft Word, ju večkrat prebrali in se lotili kodiranja. Najprej smo označili pomembne dele besedila in jih razvrstili v dva tematska sklopa (vsebine programa in uporabniki programa). Posamezne dele intervjuja smo razčlenili in oblikovali v kode, ki smo jih umestili v vnaprej določene podteme (terensko delo; skupnostni prostor; druge vsebine programa; pristop do uporabnikov; pridobivanje uporabnikov; vzpostavljanje zaupanja z uporabniki; stiki z uporabniki; oblike podpore), štiri podteme pa so nastale skozi analizo intervjujev (prevladujoči uporabniki; načrtovanje ciljev za uporabnike; ovire programa; vizije za prihodnost).

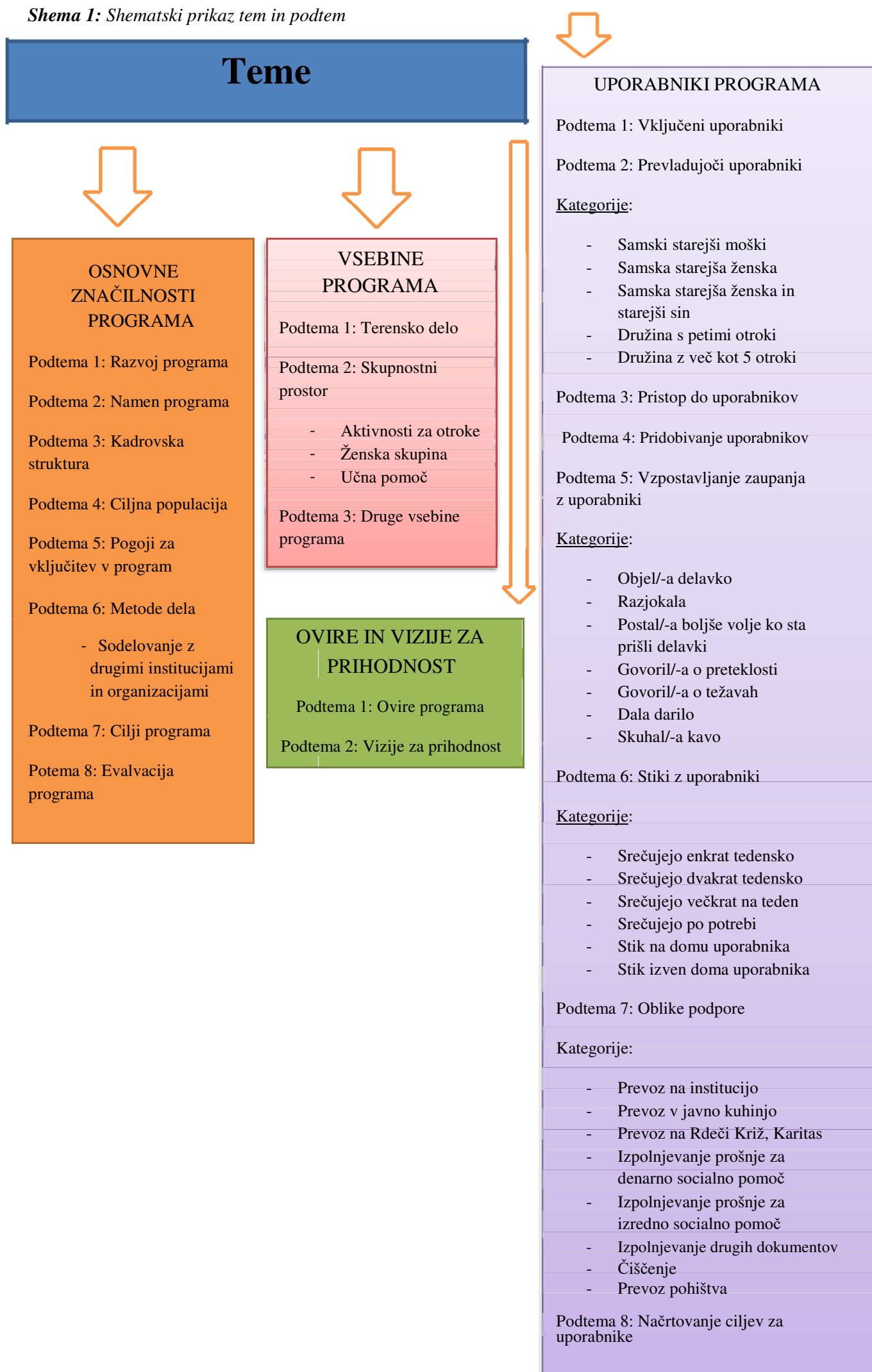
Na podlagi intervjujev fokusnih skupin smo oblikovali transkripte, ki so predstavljali osnovni material za kodiranje. Sorodne kode smo združili v kategorije in jih umestili v vnaprej oblikovane podteme, in sicer: vzpostavljanje zaupanja z uporabniki; stiki z uporabniki; oblike podpore. S pomočjo kodiranja

smo ugotovili frekvenco relevantnih kodov. Kategorije, ki so bile oblikovane, so predstavljene v shemi 1.

Nazadnje smo se lotili urejanja podatkov, pridobljenih preko metode opazovanja z udeležbo. Podatke, ki smo jih zbirali v obliki dnevnika, smo najprej pretipkali v program Microsoft Word. Nato smo označili pomembne dele in oblikovali kode. Sorodne kode smo nato umeščali v kategorije, ki smo jih oblikovali pri analizi intervjujev s fokusnima skupinama, s čimer smo ugotovili, katere kategorije se pojavljajo najpogosteje. Vseh kod nismo umeščali v kategorije. Gre za kode, ki se nanašajo na konkretne aktivnosti, ki se izvajajo v skupnostnem prostoru. Vsi ostali kodi so bili umeščeni v oblikovane kategorije. Te kategorije in kode smo nato umeščali v že oblikovane podteme, in sicer naslednje: aktivnosti za otroke; ženska skupina; učna pomoč; prevladujoči uporabniki; vzpostavljanje zaupanja z uporabniki; stiki z uporabniki; oblike podpore.

Shema je na naslednji strani.

Shema 1: Shematski prikaz tem in podtem

4 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

V pričujočem poglavju se bomo lotili celostne analize antideložacijskega programa društva Kralji ulice v Mariboru. Analiza bo temeljila na kvalitativnih podatkih, zbranih v letu 2017. Analiza se bo osredotočala na osnovne značilnosti programa, vsebine programa, uporabnike, ovire in vizije za prihodnost ter na primere antideložacijskega dela.

4.1 ANTIDELOŽACIJSKI PROGRAM DRUŠTVA KRALJI ULICE V MARIBORU

Program s polnim naslovom *Preprečevanje deložacij in krepitev moči za ohranjanje obstoječih nastanitev* se je v Mariboru pričel izvajati konec leta 2016. V poglavju 2.8 *Društvo Kralji ulice*, smo omenili, da se isti program uspešno izvaja v Ljubljani že od leta 2014. JMSS MOL je predal informacije o uspešnem delovanju z društvom, zaradi česar se je JMSS Maribor obrnil na društvo s pobudo, da bi podoben program izvajali tudi v Mariboru. Že pred tem so iskali izvajalca, ki bi bil pripravljen izvajati tovrstni program, a so bili pri tem neuspešni. Kralji ulice pa so to pobudo sprejeli (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 7).

Najprej so dobili skupnostni prostor na Preradovičevi 17a, ki jim ga je v brezplačen najem dal JMSS Maribor. Gre za lokacijo, kjer je velika koncentracija neprofitnih stanovanj. V februarju je bila otvoritev skupnostnega prostora, terensko delo pa so pričeli izvajati v začetku maja, čeprav so nekatere primere dobili že prej (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 7).

Program izhaja iz načela, da je pravica do stanovanja temeljna in neodtujljiva pravica. Primarni namen programa je, da se prepreči deložacije oziroma se že preventivno ukrepa tam, kjer je sum, da bo prišlo do krizne situacije, ki bo vodila do izgube trenutne nastanitve oz. v brezdomstvo (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 21). Več raziskav (prim. Dekleva in Razpotnik, 2007; Mandič in Cirman, 2012; Kenna idr., 2016), je pokazalo, da je posledica deložacij velikokrat brezdomstvo. V tem smislu je namen programa tudi preprečiti brezdomstvo.

Namen programa je nuditi celostno podporo socialno izključenim, da se lahko (re)integrirajo v družbo, in zadovoljevati njihovo temeljno potrebo, tj. po ohranitvi trenutne nastanitve, kakor tudi njihove druge potrebe in potrebe lokalne skupnosti (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 22).

V programu delujeta dve strokovni delavki in več prostovoljcev. V letu 2017 je bilo vključenih skupno 16 prostovoljcev (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 40–41). Vloga prostovoljcev je v programu zelo pomembna. Stiki, ki se razvijajo med uporabniki in prostovoljci, so veliko manj formalizirani, so bolj spontani in naj bi omogočali uporabnikom možnost za razvoj alternativnih socialnih mrež in odmik od vsakdanje rutine ter kakovostno preživljanje časa. Kot prostovoljci se lahko v program vključijo tudi stanovalci. Gre predvsem za mehkejša oblike zaposlovanja, saj je večina stanovalcev brezposelnih in nima nobene delovne izkušnje, na ta način pa jih v programu želijo vpeljati v različne oblike zaposlovanja oziroma v splošen sistem zaposlovanja. V ta namen so letos preko javnih del zaposlili Rominjo (prav tam, str. 9).

Aktivnosti prostovoljcev, ki so vključeni v program, so naslednje (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 33–34):

- spremljanje strokovnega delavca;
- evalvacija in spremljanje dela zunanjih sodelavcev;
- družabništvo, podpora, obiskovanje;
- pomoč pri urejanju in vzdrževanju bivalnega prostora (opremljanje, adaptacija, čiščenje);
- izvajanje aktivnosti v skupnostnem prostoru;
- izvajanje individualne in skupinske učne pomoči.

Vloga prostovoljcev je ključnega pomena za izvajanje programa, sploh v delu, ki se nanaša na skupnostni prostor, kjer gre za tako veliko populacijo, da se brez pomoči prostovoljcev ta del ne bi mogel izvajati. Vendar vloga prostovoljcev ni vezana samo na organizacijo in izvajanje aktivnosti v skupnostnem prostoru,

temveč se nanaša tudi na druge vsebine programa, kot so spremljanje strokovnih delavk na terenu, pomoč pri urejanju bivalnega prostora uporabnika, nudenje družabništva uporabnikom in sodelovanje pri evalvaciji programa.

Ciljna populacija programa so posamezniki in družine, ki so izključeni na več področjih in potrebujejo podporo pri ohranitvi nastanitve, kakor tudi na drugih področjih. Gre predvsem za uporabnike bivalnih enot in neprofitnih stanovanj JMSS Maribor, ki so prikrajšani na več področjih, brez osebne lastnine, brezposelni, z raznolikimi zdravstvenimi težavami in brez funkcionalnih socialnih mrež. Program nima posebnih vstopnih pogojev. Uporabniki morajo biti samo pripravljeni na sodelovanje in imeti motivacijo za doseganje ciljev. V program se lahko vključi kdorkoli, ki rabi podporo, ker mu grozi deložacija ali odpoved najemne pogodbe (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 22).

Ključna metoda dela v programu je delo s posameznikom. Pri delu izhajajo iz uporabnikovih potreb, želj in interesov, saj predpostavljajo, da so posamezniki tisti, ki so subjekt posedovanja potencialov moči in ustvarjalnosti (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 26). Iz tega zato sklepamo, da delujejo po modelu krepitve moči²⁵.

Njihovo delo poteka po načelu majhnih korakov in postopnosti doseganja realističnih in uresničljivih ciljev. Pri svojem delu upoštevajo naslednja načela (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 26):

- načelo participacije in skupnega dogovarjanja;
- načelo kontinuiranosti odnosa;
- načelo normalizacije;
- načelo vzpostavljanja pozitivnih vizij in upanja preko sprotnega skupnega sodelovanja.

Uporabljajo skupinske in individualne metode dela, ki so usmerjene na sledeče aktivnosti (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 26):

²⁵ Glej stran 11 in 12.

- vzpostavljanje osebnega in delovnega odnosa med uporabnikom in strokovnim delavcem;
- individualna podpora in spremljanje (svetovanje, zagovorništvo, informiranje, urejanje socialnega statusa, podpora pri zaposlovanju ipd.);
- podpora pri organizaciji in vodenju bivalne skupnosti (delo s skupino sostanovalcev);
- analiza in krepitev moči posameznika (aktivacija in povezovanje že obstoječih virov, ustvarjanje novih) in raziskovanje življenjskega sveta uporabnikov;
- aktivacija obstoječih in ustvarjanje novih, alternativnih socialnih mrež (npr. prostovoljci);
- podpora pri razvoju kompetenc, potrebnih za samostojno življenje (plačevanje položnic; varčevanje; gradnja odnosov s sostanovalci, sosedi; upravljanje s časom; skrb za osebni prostor; skrb za zdravje, higieno; doseganje dolgoročnih ciljev; doseganje zdravstvenih storitev);
- individualni sestanki stanovanja oz. bivalne skupnosti;
- povezovanje in koordinacija napotitev in vzpostavljanje stikov z drugimi vladnimi in nevladnimi strokovnimi organizacijami (timske konference, skupno planiranje).

V programu sodelujejo tudi z mnogimi organizacijami in institucijami. Na lokalni ravni se najpogosteje povezujejo z naslednjimi (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 19–20):

- z JMSS Maribor,
- s Stanovanjskim skladom Republike Slovenije (nekateri uporabniki so tudi najemniki njihovih neprofitnih stanovanj),
- s Centrom za socialno delo Maribor – sodelujejo skoraj z vsemi enotami in programi, ki jih izvajajo z namenom izboljšanja socialnega položaja uporabnika, ki jih tako skupaj (po načelu pomoč za samopomoč) bolj učinkovito podpirajo k čim večji aktivaciji lastnih virov moči ter jih seznanjajo z njihovimi pravicami:

- uveljavljanje pravic iz javnih sredstev (pogosto uporabnike seznanjajo z njihovimi pravicami in jim pomagajo pri uveljavljanju le-teh, velikokrat so tudi vezni člen med strokovno delavko na CSD in uporabnikom),
 - večkrat so del multidisciplinarnih timov, povezanih z obravnavo posameznikov ali družin (k sodelovanju jih v veliki meri povabi CSD na lastno pobudo oz. na pobudo/željo posameznika/družine, v določenih primerih pa ga skličejo tudi oni),
 - v posameznih primerih se povezujejo tudi s strokovno delavko, ki izvaja institucionalno varstvo odraslih,
 - sodelujejo tudi z dnevnim centrom za otroke in mladostnike Pika, materinskimi domovi, varno hišo, kriznim centrom.
- z Zavodom za zaposlovanje;
 - z zdravstvenimi domovi in bolnišnico;
 - s Psihiatrično kliniko Maribor;
 - s šolami (npr. OŠ Maksa Durjave, OŠ Franceta Prešerna, OŠ Gustav Šilih idr.) in vrtci (npr. Vrtec Jožice Flander Maribor idr.), ter drugimi vzgojno-izobraževalnimi institucijami, kamor so vključeni uporabniki ali družinski člani uporabnikov programa;
 - s Karitasom, Rdečim križem, Anino zvezdico, Zvezo prijateljev mladine, Društvom prijateljev mladine, Petko za nasmeh, Lions in Rotary klubom itd. S temi organizacijami se povezujejo za namen pridobivanja sredstev za pomoč pri pokrivanju dolga, prehranskih paketov, oblačil, potrebščin za otroke in drugih materialnih dobrin.

Sodelovanje z drugimi institucijami in organizacijami je ključnega pomena za izvajanje programa. Sam program ne ponuja finančne pomoči, zato morajo v društvu sodelovati z različnimi organizacijami in institucijami, da lahko pokrijejo dolg, ki ga ima uporabnik. Veliko posameznikov potrebuje tudi hrano in oblačila ter druge materialne dobrine, zato je tudi s tega vidika potrebno sodelovanje. Sicer občasno dobijo kakšne donacije oblačil, igrač, šolskih potrebščin in pohištva,

vendar ne v tolikšni meri, da bi lahko pokrili celotno populacijo. Prav tako naj bi to poznavanje in tesno sodelovanje omogočalo, da se na institucijah strokovni delavci bolj resno zavzamejo za ljudi in jih bolj resno jemljejo.

Cilji programa (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 21):

- Omogočiti ohranitev varne in dostojne nastanitve (bivalne enote ali neprofitnega stanovanja) socialno izključenim osebam.
- Razvijati nove in raznolike oblike pomoči za socialno izključene, ki bodo pomenile korak naprej na kontinuumu ponudbe zanje.
- Omogočiti celostno strokovno podporo socialno izključenim.
- Ustvariti pogoje varne bivalne skupnosti, ki bo predstavljala oporo za vzdržno nastanitev.
- Olajšati vključevanje socialno izključenih ljudi v socialni, ekonomski in zdravstveni sistem ter v širše družbeno življenje.
- Preprečevanje brezdomstva (dvig kvalitete bivanja, podpora pri ohranitvi obstoječe nastanitve).
- Povečevanje socialne kohezivnosti in solidarnosti.
- Osveščanje ter odpiranje širše diskusije o preventivnih programih stanovanjske izključenosti v Sloveniji.

Glavni cilj programa je preprečevanje deložacij in ohranjanje (varne in dostojne) nastanitve in posledično tudi preprečevanje brezdomstva. Drugi cilji programa so usmerjeni v razvoj raznolikih in novih oblik pomoči za socialno ogrožene, vključevanje socialno izključenih na več področjih, nudenje celostne strokovne podpore, ter ozaveščanje o preventivnih programih na področju stanovanjske izključenosti.

Program se evalvira tedensko in mesečno, in sicer preko kvantitativnih in kvalitativnih indikatorjev. Evalvacija poteka na posebnih timskih sestankih, kjer sta prisotni strokovni delavki in uslužbenec JMMS Maribor. Na teh sestankih se

pregleduje preteklo delo in učinek na uporabnike, ki so vključeni v program, načrtujeta pa se tudi nadgradnja in izboljšava programa (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 30).

Za spremljanje napredka vključenih uporabnikov sta zadolženi strokovni delavki. Vsak delovni stik zabeležiata, dokumentirata in sproti evalvirata. Vsak konec tedna poteka tudi intervizijsko srečanje tima, kjer se poroča o aktualnem dogajanju v zvezi z vključenimi uporabniki in dilemah, pristopih ter izboljšavah programa. Delo se posredno evalvira tudi na supervizijskih srečanjih in sestankih širšega tima. Program spremljata in evalvirata tudi dva profesorja Pedagoške fakultete, ki objavljata tudi strokovne članke o programu. Strokovnima delavkama nudita dodatno strokovno podporo, kadar je potrebna, sodelujeta pa tudi pri razvoju programa (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 30).

Izvajajo tudi redne mesečne sestanke, na katerih so prisotni vodja programa, strokovni delavki, predsednik društva in uslužbenec JMSS Maribor. Na sestankih preverjajo širše cilje programa in doseganje individualnih ciljev pri vsakem uporabniku. Strokovni delavki ob koncu leta pripravita tudi SWOT analizo programa, ki jo priložita končnemu poročilu (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 30).

4.2 VSEBINE PROGRAMA

Program je zastavljen v dveh delih. En del predstavlja terensko delo z ranljivimi posamezniki, drugi pa izvajanje preventivnega dela v skupnostnem prostoru. Tekom leta so v okviru skupnostnega prostora pričeli izvajati tudi t. i. žensko skupino in učno pomoč, vendar pa, kakor pravi strokovna delavka, je ključni del njihovega programa tudi naslednje:

»Naše delo je v bistvu tudi to eno mreženje, opozarjanje, v bistvu, na deložacije, koliko je številčno tega. Govor o tem, kaj se dogaja, ker v bistvu so to ljudje, ki so dosti skriti in to so ljudje, ki so naše sosedje in se o tem ne govori. Nihče ne ve o tem. In je v bistvu ta detabuizacija, destigmatizacija ljudi, ki imajo neke te težave, po eni strani bodisi z deložacijo ali pa z odvisnostmi ali pa kaj jaz vem, karkoli. In

pa hkrati preokvirjanje nekih obstoječih mehanizmov.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»...pač to povezovanje, mreženje, v bistvu, vladnega, nevladnega sektorja. To je tudi en zelo pomemben del programa« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»In tudi teh zgodb, ki prihajajo v ospredje, v ospredje prihaja človek, da se sklad pač zaveda ali pa bi se naj zavedal, to je nek daljši cilj, no, da so uporabniki njihovih stanovanj, ljudje, ki nimajo denarja, ne ljudje, ki imajo denar. In njim more biti pač cilj, da to stanovanje oni ohranijo, ne pa da ga ven vržejo. Tak da, to se mi zdi še pač pomembno in da se tudi referentke iz sklada učijo, na kakšen način sploh vzpostaviti nek stik, kako se približat. Ker to velikokrat pač rečejo, dokler vas ni bilo, je to bilo zelo težko, ne. In tudi velikokrat pokličejo, ker nimajo teh znanj, ki jih mi kot socialni delavci recimo imamo, in tudi je potem lažji prehod, ne vem ... Na CSD se lažje obrneš...« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Pri njihovem delu gre tudi za razkrivanje problematike deložacij in preokvirjanje obstoječih mehanizmov, detabuizacijo in destigmatizacijo ter povezovanje vladnega in nevladnega sektorja. Že več avtorjev (Mandič, 1999; Boškić, 2002; Filipović, 2007) je opozorilo, da niti problematika stanovanjske ranljivosti, še manj pa problematika deložacij v Sloveniji ni dojeta kot poseben problem. Boškićeva (2002, str. 21) pa je še opozorila, da večina ljudi tudi nima izkušnje s stanovanjsko tvegano situacijo, zaradi česar ne razume tistih, ki se znajdejo v teh situacijah, in njihovo ravnanje dojema kot nerazumno. Tako se njihove težave dojema kot posledico lastne krivde in nepravilnih odločitev.

Pri terenskem delu gre za celostno oziroma multiplo podporo ranljivim skupinam, ki so v stanovanjsko tvegani situaciji. Gre za individualno delo s posamezniki, ki so tik pred deložacijo ali jim grozi odpoved najemne pogodbe. Terensko delo izvajajo predvsem na območju mestne občine Maribor, pri čemer uporabljajo javni prevoz ali osebne avtomobile, če je to zaradi narave dela nujno potrebno (npr. za prevoz materialnih dobrin, prevoz uporabnika (npr. prevoz na razne institucije, v bolnišnico)) (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 17).

»Tu pa gre za individualno delo oziroma mi temu rečemo prožna podpora ranljivim skupinam.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Ker to je nekak ključno, kaj v bistvu zajema naš program. To je celostna podpora ali pa mogoče celo multipla podpora.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

V tem delu programa dobijo primere, kjer gre predvsem za tri vrste kršitve najemne pogodbe:

- neplačevanje najemnin ali obratovalnih stroškov (ali obojega);
- nepravilne rabe stanovanja;
- konflikti s sosedi.

»Ker ni pri vseh razloga za deložacijo samo neplačevanje, ampak tudi nek konflikt s sosedi ali pa napačna raba stanovanja. Ko rečem napačna raba stanovanja, je mišljeno, da ne zadostuje nekim normativom, ki jih ima postavljen sklad. To pomeni, da oseba kopiči ali da ne uporablja sanitarij za namene sanitarij oziroma uporablja neke druge pripomočke za izločanje fekalij, kot je WC. In to povzroča nek smrad in s tem nezadovoljstvo ostalih sstanovalcev. Potem je tudi dostikrat tudi neko zdravstveno stanje človeka, da ni zmožen samostojno živeti. Ampak spet ko se mi vključimo, pač vidimo, da težko ta oseba sama živi, ker nima socialne mreže, ker je sama, ker ima mogoče neko težavo z neko odvisnostjo. In ko se mi vključimo, v bistvu, je naša podpora včasih zadostna, da človek spremeni način življenja« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Tu navadno dobimo primere, ki pač so tik pred deložacijo, ali je to zaradi neplačevanja ali je to zaradi nepravilne rabe stanovanj, konfliktov s sosedi ...« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

V obravnavo prejmejo primere, kjer je uporabnikov dolg še obvladljiv ali ni prišlo do prehude nepravilne rabe stanovanja.

»Mi vedno dobimo ljudi, ki imajo še obvladljiv dolg. Mi nimamo nikoli ljudi, ki imajo že 15.000 € nastalega dolga in zaradi tega pride do deložacije. Vedno dobimo take, kjer je še možno rešiti zadeve.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Tekom naloge smo videli, da je prejemanje zgodnjih informacij o gospodinjstvih, ki so v krizni situaciji, ključno pri preprečevanju deložacij, saj je veliko lažje rešiti krizno situacijo v začetni fazi.

Drugi del programa predstavlja skupnostni prostor, kjer gre za preventivno delo.

»Drug del programa je preventivno delo v skupnostnem prostoru, kjer ljudje pridejo zaradi lastnih interesov, ker vidijo, da se nekaj dogaja, pridejo malo pošnofat, pogledat, kaka je akcija, kaj je pač namen tega. Pa potem vidijo, kaj mi tam počnemo. In po navadi vedno prek nekih aktivnosti za otroke pridemo do odraslih, staršev, in se lahko razvija te aktivnosti znotraj skupnostnega prostora. Hkrati pa tudi kot neko preventivno delo, ker tudi tako tuja praksa, kot tudi naše izkušnje, torej to, kar v Ljubljani že 4 leta delajo, kaže, da je lahko skupnostni prostor kot povezovalni prostor in hkrati tudi antideložacijski dejavnik. V bistvu, da se preventivno prepreči, da bi prišlo do deložacije. Ker ti si tam v samem centru dogajanja in se ljudje lahko obrnejo nate.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Zdaj ta skupnostni prostor je preventivno delo, da se preprečijo deložacije, ker pač tudi raziskave iz tujine so pokazale, da je povezovanje skupnosti, da je nekdo tam prisoten, kjer je najbolj potrebno, tudi neki antideložacijski dejavnik. Da si ti v centru dogajanja, da si tam, kjer ljudje res rabijo pomoč, in jim v bistvu že nudiš pomoč, preden bi se karkoli začelo, preden bi nekdo recimo imel dolgove, da si že tam in rešuješ iz nule. Da sploh v bistvu ne pride do potencialne možnosti za deložacijo.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

In kot pravi strokovna delavka, se skupnostni prostor:

»...vedno vzpostavi v nekem naselju ali pa v večstanovanjskem kompleksu, kjer so stanovanja neprofitna in ljudje, ki bivajo v teh stanovanjih, gre za izredno socialno ogrožene skupine ljudi.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

V okviru skupnostnega prostora se izvaja več aktivnosti:

»Dvakrat na teden imamo te popoldanske aktivnosti za otroke in mladostnike in za ženske. Potem še imamo tudi to neko svetovanje, dvakrat na teden po eno uro

oziroma po potrebi, glede na to, pač, kdaj imajo čas, želje, potrebe. (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Mi v bistvu v skupnostnem prostoru izvajamo različne aktivnosti, ki so primarno namenjene družinam, otrokom in mladostnikom. Ampak to je mogoče samo na videz tako. To je mogoče tak prvi stik, da smo mi sploh v skupnost samo prišli. Ker bistveno je lažje prek otrok prit. Ker ko te enkrat otroci sprejmejo, te tudi starši. Tako pa smo prišli tudi do posameznikov« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Skupnostni prostor se nahaja na lokaciji, kjer je velika koncentracija neprofitnih stanovanj, in je namenjen izvajanju več aktivnosti. V okviru skupnostnega prostora se izvajajo aktivnosti za otroke, ženska skupina, učna pomoč in druge aktivnosti.

Namen teh aktivnosti je, da se razvija in krepi skupnost (in medsosedske odnose), omogoča se vključevanje, saj gre za ranljive skupine, ki so izključene na več področjih, in s tem prav tako širitev socialne mreže za uporabnike, kakor tudi zmanjševanje neenakosti. Ključni namen tega je, da se lahko morebitne težave pričnejo reševati že preden pride do krizne situacije, saj si tako že ustvarijo zaupen odnos in je reševanje situacije lažje (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 19).

Aktivnosti za otroke

Delavnice oziroma aktivnosti za otroke potekajo dvakrat tedensko, in sicer v torek in četrtek od 15:00 do 18:00. V torek so namenjene otrokom, starejšim od 10 let, v četrtek otrokom, mlajšim od 10 let, kamor so tudi vedno vabljeni starši.

»Te aktivnosti želimo čim bolj prilagoditi stanovalcem. Gre se za to, da so te aktivnosti za njih in je prav, da z njimi tudi delamo urnik. Da v bistvu otroke, starše povprašamo, kaj so njihove želje, kaj bi si želeli početi. Naredi se mesečni urnik in potem se za naprej, torej za en mesec, ve, kaj se bo počelo.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Gre za zelo različne delavnice (kuharske, ustvarjalne, športne itn.), ki so oblikovane glede na želje otrok in njihovih staršev in so za vse brezplačne. Vsak mesec se naredi urnik, tako da so vsi stanovalci seznanjeni z aktivnostmi, ki bodo potekale v tistem mesecu.

»Tu se gre za zelo različne delavnice. Velikokrat mamo kuharske delavnice, ustvarjalne delavnice, športne delavnice. Organizirali smo že tudi različne izlete, recimo v Terme Ptuj, Bumbar park, v mesto gremo večkrat na sladoled. Pač vse te aktivnosti so tudi za vse uporabnike oziroma stanovalce brezplačne. Tudi to se nam zdi pomembno, da je za vse, da ... Se pač vsi lahko poslužujejo naših aktivnosti.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Med opazovanjem se je pokazalo, da se teh aktivnosti večkrat, sploh v četrtek, ko se izvajajo aktivnosti za otroke, udeležujejo v veliki meri tudi starši. Povprečno se sedaj udeležuje teh aktivnosti 7 staršev. Kar pa se tiče otrok, se v torek teh aktivnosti udeležuje nekje 10 do 15 otrok, medtem ko se jih v četrtek udeležuje 25 do 30. Kadar so združene delavnice²⁶, se jih udeleži tudi do 100 ali več ljudi (npr. ko so organizirali izlet v Terme Ptuj, Bumbar park ipd.). Kot se je pokazalo med opazovanjem, so otroci in starši zelo navdušeni nad delavnicami. Kljub temu, da včasih kdo nima interesa za aktivnost, ki se v tistem času izvaja v skupnostnem prostoru, še vedno lahko počne druge stvari, saj je na voljo veliko družabnih iger, kart, pobarvank in drugih stvari. Kot zanimivost gre omeniti tudi to, da fantje, sploh ti, ki so starejši od 10 let, zelo uživajo v kuhanju, kljub temu, da doma tega ne počno, saj so zaradi narave romske kulture za to zadolžene ženske. Med opazovanjem se je pokazalo še, da so otroci vedno pripravljeni deliti stvari in da so se v tem času nekateri otroci res zelo navezali na strokovni delavki in prostovoljce.

Ženska skupina

Ta del prav tako spada pod skupnostni prostor. Ker v tem naselju prevladuje romska populacija, so zaradi specifične vloge žensk v tej kulturi zasnovali žensko skupino.

²⁶To pomeni, da se jih udeležijo vsi otroci, ne glede na starost.

»Zaradi velikih potreb, no, pa smo v bistvu naredili tud, nekaj zasnovali žensko skupino. To smo prvič meli v septembru. To bi mogla mogoč tud omenit, da je tu tudi specifika, kjer pač delamo, ker je pač v veliki meri gre tu za romsko populacijo. In smo tud opazili, da ženske so najbolj ... Kak naj rečem ... Ogrožene posameznice, no, zaradi njihove vloge, spola in tako dalje. In one so v bistvu potrebovale ogromno pozornosti, ogromno individualnega dela. V bistvu nismo uspeli pokrivat te četrtke, da bi se jim v celoti posvetili, ker je bilo toliko otrok, da ni šlo, in smo v septembru začeli žensko skupino. Zasnovali smo jo enkrat na teden, po dve uri, v dopoldanskem času, kjer so pač vabljenе mame in ženske, starejše od 15 let. Gre se pač za neko druženje oziroma delavnice, tako ko jih one kličejo. Tak da ja, to poteka zdaj redno, mamо v bistvu tudi zelo dober odziv z njihove strani. Redno se jih udeležuje recimo 10 do 15 žensk. Mislim, toliko jih mamо vključenih. To tudi zelo dobro deluje, no, so žensko zelo vesele.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja).

»Tekom tega sodelovanja smo pač videli veliko potrebo po tem, da se razvije tudi neka aktivnost za ženske. Zato smo začeli z žensko skupino. To izvajamo enkrat na teden.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Ženska skupina se izvaja vsako sredo od 10:00 do 12:00, kamor so vabljenе vse ženske, matere in mladostnice, starejše od 15 let. In kot pravi strokovna delavka:

»Namen ženske skupine je v bistvu povezovanje, informiranje in osveščanje ženske romske populacije. Gre tudi za razvijanje različnih kompetenc ... Komunikacijskih, starševskih in drugih, pa tudi za pomoč in podporo na več področjih ter informiranju o njihovih pravicah. Potem tudi za detabuizacijo, torej za odpiranje tem, ki so v romski kulturi prepovedane. In pa spodbujanje k bolj zdravemu življenjskemu slogu.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Namen teh aktivnosti torej ni usmerjen samo v kakovostno preživljanje prostega časa, temveč tudi v razvijanje različnih kompetenc, odpiranju tem, ki veljajo za tabu v romski kulturi, ter osveščanju in informiranju o pravicah nasploh. Tudi sami sodelujemo pri ženski skupini, kjer opažamo res dober odziv s strani žensk. V tem času jim strokovni delavki velikokrat pomagata izpolniti kakšno vlogo,

prevesti kakšne dokumente ipd. V času teh aktivnosti se pogovarja o vsakdanjih temah, kakor tudi o temah, ki pri njih veljajo za tabu, o njihovih pravicah itd.

Učna pomoč

V okviru skupnostnega prostora se izvaja tudi učna pomoč. Do tega je prišlo:

» [...]ker smo videli, da je velika potreba po učni pomoči. Ker v bistvu, tako kot sem že rekla, kakšna je izobrazbena struktura staršev, se to izredno kaže tudi pri otrocih. Gre za številčne družine, družine, ki imajo več kot 5 otrok, tudi družine z 8 otroki, oba starša brezposelna in pač v bistvu je vključevanje v šolski sistem staršev izredno slab. Starši ne obiskujejo govorilnih ur, ne hodijo na sestanke. In pa redko kdo konča osnovno šolo, no. V bistvu sploh punce tam sedmi, osmi razred, že zaključujejo z izobraževanjem in se že poročijo, veliko je tudi prisilnih porok.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Učno pomoč so pričeli izvajati zaradi velikih potreb po tem v tej skupnosti. Kot je omenila strokovna delavka, ima večina otrok in odraslih zelo pomanjkljivo znanje slovenščine, kar so potrdili tudi naši podatki, zbrani iz opazovanja z udeležbo. Med seboj se večinoma sporazumevajo romsko, medtem ko se v slovenščini pogovarjajo predvsem z nami. Nekateri uporabniki so prav tako popolnoma nepismeni, čeprav so ti redki. Velika večina prav tako nima dokončane niti osnovne šole. Viden pa je napredek tako pri otrocih kot pri odraslih. Znotraj skupnostnega prostora se je v ta namen postavilo pravilo, da se v času aktivnosti pogovarja samo v slovenščini, kar se je sprva pokazalo kot težko dosegljiv cilj, vendar se je do neke mere čez čas izpolnil. Druga stvar, ki jo zaznavamo predvsem prostovoljci, ki nudimo učno pomoč, je to, da otroci večkrat ne znajo narediti domače naloge zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine. Tako sploh ne razumejo, kaj naloga od njih zahteva, in je posledično večkrat sploh ne naredijo. Starši jim prav tako ne morejo pomagati, ker, kot je bilo že omenjeno, večina nima končane niti osnovne šole, izobraževanju pa tudi ne pripisujejo velikega pomena.

Druga problematika, ki jo je izpostavila strokovna delavka in kar se je pokazalo tudi med opazovanjem, je ta, da se dekleta v veliki meri ne vključujejo v nadaljnje

šolanje, ko končajo osnovno šolo. Večkrat so dekleta omenila, da se jim to ne zdi smiselno, saj se bodo morale kmalu poročiti in ne bodo imele časa za šolanje oziroma jim to ne bo koristilo. Velika večina teh deklet že sedaj doma opravlja večino gospodinjskih del in skrbi za svoje mlajše brate in sestre. Izobrazba se jim tako zdi nesmiselna zaradi njihove nadaljnje vloge, ki jo bodo morale kmalu prevzeti.

Na tem mestu gre izpostaviti še to, da kljub temu da je večina res odklonilna do izobraževanja in ga ne vrednoti pozitivno, je v času, odkar se je pričela izvajati učna pomoč, viden miselni premik tako pri starših kot pri otrocih. To se odraža v tem, da se je vse več staršev pričelo obračati na nas, če bi lahko učno pomoč izvajali tudi za njihove otroke, kakor v tem, da so otroci in njihovi starši zelo veseli, kadar dobijo lepo oceno. Vse več otrok pa tudi razmišlja o nadaljnjem izobraževanju, odrasli pa o tem, da bi dokončali osnovno šolo.

Trenutno v programu nudijo učno pomoč 5 družinam. To leto se bo nudilo učno pomoč še dodatnim družinam. Tudi sami nudimo učno pomoč eni družini. Učimo dve deklici, stari 9 in 10 let. Učno pomoč nudimo pol leta in v tem času smo se z družino res zblížali, saj se učna pomoč odvija na domu družine.

Kot pravi strokovna delavka, je namen učne pomoči:

»Tu ni namen samo, da si pridobijo delovne in učne navade, temveč želimo preko tega spodbuditi otroke k izobraževanju, saj so starši zelo odklonilni do šolskega sistema. Veliko jih sploh ne hodi na govorilne ure in včasih otroci sploh ne grejo v šolo. Zato želimo pri otrocih spremeniti navade in mišljenje o pomenu izobraževanja.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Namen učne pomoči torej naj ne bi bilo samo pridobivanje delovnih in učnih navad. Namen je prav tako spodbujanje k rednemu izobraževanju, saj gre za okolje, v katerem so odklonilni do šolskega sistema, zato želijo preko tega spodbuditi drugačno mišljenje o izobraževanju.

Program poleg terenskega dela in skupnostnega prostora obsega tudi druge aktivnosti. Te aktivnosti so (Razpisna dokumentacija, 2018, str.29):

- timski sestanki;
- intervizija;
- supervizija;
- dokumentiranje opravljenega dela, priprava dokumentov;
- dodatno strokovno izobraževanje na področju preventivnih programov za brezdomstvo ter ohranjanje nastanitev;
- priprava prijav in poročil;
- evalvacija;
- administracija in računovodstvo.

»...mi s skladom vsak mesec mam sestanke, kjer v bistvu predebatiramo, si predamo informacije, načrtujemo delo za naprej.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Enkrat na mesec mam sestanek, kjer se poroča individualno delo, delo v skupnostnem prostoru, naše vizije za naprej, katere uporabnike bi obdržali, katere zamenjali in kak je napredek« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja).

V programu imajo tudi mesečne sestanke z JMSS Maribor, kjer si predajo informacije o posameznih primerih in skupnostnem prostoru, vizijo za prihodnost ter kakšen je napredek pri posameznem uporabniku.

4.3 UPORABNIKI PROGRAMA

V letu 2017 je bilo v program vključenih 179 posameznikov in posameznic. Od tega je v drugem delu programa, kjer gre za individualno delo, bilo vključenih 21 posameznikov in posameznic. V skupnostnem prostoru jih je bilo 158, od tega 115 otrok in 43 odraslih (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 24).

Tabela 17: Vključeni uporabniki glede na mesec v letu 2017

Mesec	Preventivno skupnostno delo	Individualno delo	Skupno število vseh uporabnikov
Januar	7	1	8
Februar	86	3	89
Marec	92	3	95
April	77	18	95
Maj	90	18	108
Junij	121	18	139
Julij	134	16	150
Avgust	150	16	166
September	152	20	172
Oktober	152	20	172
November	158	21	179
December	158	21	179

Vir: Razpisna dokumentacija, 2018, str. 24

Pri terenskem delu gre predvsem za starejše samske osebe, ki so brezposelni in prejemniki socialnih transferjev.

»Nimamo nikogar, ki bi bil zaposlen. Vsi, ki so pri nas, so brezposelni. So starejši. Starejši, mislim, v bistvu niso starejši, so stari od 40 gor do 63. Specifika vseh je mogoče res to, da so brezposelni prejemniki denarne socialne pomoči ali pa nekih nizkih pokojnin, veteranske pokojnine ali vdovske pokojnine in invalidske pokojnine. V bistvu jaz bolj mogoče smernice tu vlečem, da so res prejemniki izredno nizkih nekih socialnih transferjev. To, pa vsi imajo neko grozno zgodbo v ozadju.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Ja, to je zdaj kar razlika. S strani sklada mamو večinoma v bistvu nekako samske, bom rekla srednjih let oziroma starejše. Zdaj, bivalna enota ... Je značilno, da imamo tam večinoma moške. V bivalni enoti je res specifika, so res samski starejši moški, ki majo tudi probleme z alkoholizmom. Ostala populacija, torej v neprofitnih stanovanjih, ki jih mamо ... Pa ... Večino ženske, ja, bi lahko

rekla. V bistvu, da bi s strani sklada dobili kakšno družino ... Mislim družino ... Če lahko definiram zdaj v smislu, da so otroci mlajši od 18 let, nekako nimamo, no.» (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

V bivalnih enotah prevladujejo predvsem samski starejši moški (od 40 do 63 let), v neprofitnih stanovanjih, kjer poteka terensko delo, gre prav tako za samske starejše moške ali samske ženske, kar potrjuje tudi naše opazovanje. Pri nekaterih živijo tudi sinovi, ki so vsi starejši od 30 let.

V skupnostnem prostoru pa:

»Imamo recimo s strani, ki so prišli preko skupnostnega prostora, pač družine z otroki, ki majo velike dolgove, ki ne plačujejo redno. Nekak ne zmorejo plačevati. In ti so bili tudi nekateri tik pred deložacijo. Ampak tu se je nekako uspelo najti rešitev za to, ampak to ni strani s sklada ne.» (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Gre za številčne družine, družine, ki imajo več kot 5 otrok, tudi družine z 8 otroci, oba starša brezposelna ...« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

V skupnostnem prostoru gre predvsem za velike družine s pet ali več otroci. Gre predvsem za pripadnike romske skupnosti in priseljence, kjer je večina brezposelnih, brez končane osnovne šole in brez kakršnih delovnih izkušenj, kar potrjujejo tudi naši zbrani podatki iz opazovanja z udeležbo.

Strokovna delavka še doda:

»V primeru Maribora imamo ta skupnostni prostor na Preradovičevi. To ima v bistvu prvine geta. Tukaj so naseljeni pretežno predstavniki romske skupnosti in tudi drugi priseljenci. Gre za ljudi, ki so v veliki meri brezposelni, hkrati pa ne, da gre samo za visoko mero brezposelnosti, gre za ljudi, ki nikoli niso imeli izkušnje, da bi sploh vstopili v trg dela. In pa za ljudi ki imajo ob tem izredno nizko stopnjo izobrazbe. Velika večina, koliko naše izkušnje in pa naši pogovori z ljudmi kaže, da gre za ljudi, ki imajo prvo stopnjo izobrazbe, to pomeni, da nimajo končane osnovne šole. In iz tega pač vemo, kako je trg zasičen in so v bistvu nekonkurenčni na trgu dela. Hkrati gre tukaj še za kulturni vidik, obenem pa za to, da ljudje zelo

težko razumejo, zato jezikovna ovira, ker velika večina ljudi težko razume ali pa težje razume slovenščino. Vsi so imeli neko izkušnjo obiskovanja šolskega izobraževanja, ampak tekom izobraževanja niso pridobili veščin, da bi lahko govorili o funkcionalni pismenosti. To pomeni, da si marsikdo sploh ne zna izpolnit vloge za denarno socialno pomoč, kaj šele kaj drugega.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja).

Prvi stik se vedno opravi v prisotnosti nekoga iz JMSS Maribor na domu uporabnika ali v njihovih prostorih, kjer se obrazloži, kdo sta strokovni delavki in s kakšnim namenom sta tukaj. Potem strokovni delavki delata sami z uporabnikom, pri čemer si redno izmenjujejo informacije tako z JMSS Maribor kot s CSD Maribor.

»...vedno gre na prvi stik z nami referentka iz sklada, nas predstavi, da zasnujemo nek načrt, zakaj smo mi sploh prišli.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»In v bistvu nam predajo primer, prvi stik opravimo z njimi.» (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Strokovna delavka še doda:

»Mi ne pridemo tja, vzamemo ven zvezka in začnemo pisat, koliko ima človek prihodka in odhodka in aha, ne. Ampak gre to s časom oziroma se s časom to pokaže.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Njihov pristop temelji na tem, da si najprej ustvarijo zaupni odnos z uporabnikom, šele nato zasnujejo cilje.

Večino individualnih primerov pridobijo preko JMSS Maribor. Druge uporabnike pa pridobijo:

- po metodi snežne kepe;
- preko medijev ali jih
- napotijo k njim druge institucije.

»Imamo pa tudi nek procent ljudi, ki se obrnejo na nas, ker so o nas izvedli preko tako imenovane metode snežne kepe, da dobro delamo. In da bi radi prišli k nam pač pogledat, rabijo neko pomoč. Lahko tudi, da jih je katera institucija na nas napotila, ali pa kakšen sosed povedal. Tako da ni res, da so to samo uporabniki, ki jih napoti sklad. Mamo bistveno večjo številko.« (Jana Bedrač, odlomek z intervjuja)

»Se pravi, v prvem delu programa mi dobimo večino uporabnikov s strani JMSS Maribor, ali pa se na nas obrnejo, ker so za nas zvedeli nekje v skupnosti ali pa od Centra za socialno delo ali pa recimo iz medijev.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Ker gre za ranljive posameznike, je ključni del programa vzpostavljanje zaupanja z samimi uporabniki.

Kot ilustrirata strokovni delavki:

»Sploh začetek je včasih zelo težek, torej da se vzpostavi dober delovni odnos, ker ljudje ne zaupajo. Težko te v bistvu spustijo blizu, ker imajo negativne izkušnje s socialnimi delavkami in delavci. Ampak potem ko vidijo, da smo prišli tja zaradi njih, da jim želimo pomagat, se odprejo in je v bistvu lahko delo, no.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Z rednimi stiki. Pri enih gre hitreje, pri drugih počasneje. Z rednim prihajanjem. Tudi s pomočjo na različnih področjih. Da človek lahko vidi, da ti lahko zaupa, pa da si ti na njegovi strani. Ključno se mi zdi to, da stanovalci ugotovijo, da mi nismo roka JMSS, da smo vmesni člen. Da to nekako ugotovijo. Ker prvi vtis je vedno, da smo mi JMSS. Da bomo mi zdaj spet nekaj nadzirali, tako da je zelo pomembno, da obrazložiš, kdo smo mi, kaj točno delamo, kaj je naša vloga, kako smo povezani z JMSS-jem. To je vedno nekak ključno pri prvem stiku.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Zaupanje si strokovni delavki pridobita s časom. Kot omenjata, je zelo pomembno, da se uporabniki zavedajo, da niso »roka« JMSS Maribor in da so tukaj, da jim bodo pomagali in ne nadzirali.

V primeru skupnostnega prostora pa:

»Torej, ko ti zgradiš zaupanje pri otrocih, ti tudi starši začnejo zaupat. Spoznajo te in tako se razvije ta nek odnos, da tudi lažje potem prideš do staršev oziroma da starši zaupajo tebi.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Ker bistveno je lažje prek otrok prit. Ker ko te enkrat otroci sprejmejo, te tudi starši. Tako smo prišli tudi do staršev.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

V skupnostnem prostoru si preko otrok pridobijo zaupanje staršev.

»Ja ka naj rečem ... Vesel sm, da obstajajo take dobrovoljke, ko sta tuti dve.«

»Vedno vesel, ko jih vidim.«

»Odštevamo dneve do srede.«

»Če jih ne bi blo več, ne vem, kaj bi pol.«

»Prej mi niso nič hotli dat, zaj ko gre ona zraven, vse zrihtajo.«

»Prej skos razmišljala, kak bom zaj. Zaj se počutim varno, ker so tu.«

»Vesela, da so tu.«

»Zadovolna, kak so prišli.«

»Brez besed, naj jim bog poplača.«

»Hvaležna za vse.«

»Za njih odpiramo srce.«

»Makar nas najdejo v pojstli, tak ko mene, pa to ni problema ...«

»Jaz pa o njima mislim dobri čut, pa vrede obnašanje, pa super dogovorjeno ...«

»Če ne bi blo njih, se ne bi soočila s šolo pa socialno.«

»Vse papire pokažem ... Ni blema.«

Iz podatkov, zbranih s fokusnima skupinama in z opazovanjem z udeležbo, je mogoče zaključiti, da večina uporabnikov popolnoma zaupa strokovnim delavkama, oziroma da se je med večino uporabnikov in strokovnima delavka razvil dober, zaupen odnos.

»Pri večini uporabnikov mammo stik na domu. Pri določenih ne, ker tega niso bili nekak zmožni, pa so raje meli izven svojega doma, ker so čutili tam, da jih tam opazujemo, kak njihov dom zgleda. In to gre predvsem zaradi dolgotrajnih težav v duševnem zdravju. Drugače pa načeloma ja, so ti vsi stiki doma pri uporabniku oziroma stanovalcu. Pač mammo tudi pravilo, da vedno prej najavimo. Vsaj kaki teden prej. Pač odvisno ... Toliko prej, da uporabnik ve, da pridemo. In da nas je pripravljen sprejet. To je tudi ključno, no.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Tako da večina dela poteka v stanovanju teh ljudi, se pa velikokrat dobimo tudi izven stanovanja, sploh kadar je potrebno neko spremstvo na kakšno institucijo, ko je treba kaj uredit. Ali pa tudi gremo z ljudmi na kavo. V bistvu tu se pač kaže ta celostna podpora.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Večina stikov poteka pri uporabniku doma. Z nekaterimi uporabniki se dobijo tudi izven njihovega doma, predvsem kadar gre za spremstvo na kakšno institucijo. Drugi stiki potekajo preko telefona ali drugih medijev. Pred prihodom se tudi vedno predhodno najavijo.

»Pogostost stikov je predvsem vezana na potrebe uporabnika. Načeloma je to nekak enkrat na teden. Zdaj pri določenih se pokaže, da so potrebe tudi večje. Zdaj tisti, ki ... To zdaj predvsem govorimo o stikih v živo, obiski na domu. Drugo pa so tudi telefonski stiki, preko elektronske pošte in tak dalje. Teh pa je seveda več. Ampak to je res čist glede na uporabnika, na njegove potrebe in naše kadrovske zmožnosti, koliko pač lahko, no.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Nekak vizija je, enkrat na teden gremo do te družine ali pa posameznika. včasih tudi večkrat ... Večkrat na dan. Zelo je odvisno, koliko sploh človek rabi ali si želi.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Pogostost stikov je odvisna od posameznega uporabnika. Z nekaterimi se srečajo enkrat na teden, z drugimi tudi večkrat, odvisno od samih potreb posameznikov in situacije v kateri so se znašli. Če gre res za akutno situacijo, se z uporabniki lahko srečujejo tudi večkrat na dan.

»Vsako sredo prieta ... Tu nimaš kaj ... Prej pokličeta, da spucamo malo.«

»Vedno prieta k nam.«

»Včasih tut večkrat če ke rabimo.«

»Vedno na voljo.«

»Vedno pokličeta prej.«

»Ja, prideta dvakrat na teden.«

»Odvisno ... Včasih enkrat, včasih večkrat.«

Podatki, zbrani s fokusnima skupinama in z opazovanjem z udeležbo, potrjujejo prej povedano. Intervjuvanci v bivalni enoti so povedali, da se redno srečujejo ob sredah pri njih (torej v bivalni enoti) že eno leto. Izven bivalne enote se srečujejo, kadar jih strokovni delavki peljeta v javno kuhinjo, k zdravniku, na Karitas in Rdeči križ ali na kakšno institucijo. Intervjuvanci v neprofitnih stanovanjih navajajo isto, čeprav sta pri večini bili v tednu večkrat.

V okviru programa nudijo več oblik podpore (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 23):

- pomoč pri vselitvi oziroma preselitvi;
- pomoč pri opremljanju in vzdrževanju stanovanja (manjša hišniška opravila);
- opozarjanje na redno plačevanje položnic, opozarjanje na možnost subvencionirane najemnine, razvijanje kompetenc za upravljanje z osebnimi financami ter razvijanje s tem povezanih podpornih strategij;
- pomoč pri uveljavljanju pravic do denarne socialne pomoči;

- razvijanje kompetenc za primerno vzdrževanje stanovanja/bivalne enote in skupnih prostorov;
- opozarjanje na spoštovanje hišnega reda;
- posredovanje v konfliktih med sosedi, v konfliktih zaradi souporabe kuhinje, sanitarij in skupnih prostorov;
- fizična pomoč pri odstranjevanju nakopičenih predmetov v stanovanju/bivalni enoti in okolici;
- razvijanje motivacije za osebno urejenost;
- materialna pomoč v obliki pohištva, obleke, otroških igrac, šolskih potrebščin;
- spremstvo na različne institucije, razvijanje komunikacijskih spretnosti;
- razreševanje konfliktnih situacij v družini in v odnosih s tretjimi osebami;
- medinstitucionalno mreženje v zvezi s posameznimi primeri;
- informiranje najemnikov o možnosti za urejanje in izboljšanje socialnega in materialnega položaja.

»V bistvu bom kr naštela, kar dejansko delamo z uporabniki. Recimo spremljanje na inštitucije, na CSD, na Elektro. V tem sklopu tudi mreženje. Da nekomu pomagaš izpolnit prošnjo, vlogo. Spominjanje na redno plačevanje položnic. Opozarjanje, da redno plačuje najemnino. Informiranje uporabnikov o njihovih pravicah, o nekih rokih, do česa vsega so upravičeni, kam se lahko obrnejo. Potem, recimo, prevažava tudi pakete do tistih, ki tega ne zmorejo, ne fizično, niti nimajo nobenega prevoza. Peljeva tud pakete iz Karitasa ali Rdečega križa. Pošiljava tudi čisto banalne stvari ... Se pošiljajo prošnje, plačujejo položnice. To je to, če gremo čist iz tega, kaj točno počneva. Gre se pa tud za neko psihosocialno podporo ... Pri vsakem uporabniku je drugače, no. Nekdo bo potreboval ogromno pomoči pri nekih pravnih zadevah, v nekih starih dolgovih, o rokih pritožbe in tako dalje. Nekdo bo potreboval samo, da ga je treba spomnit,

pač, da plača položnico, da ima neko oporo, da nekdo prihaja redno. V bistvu se mi zdi, tak kot jaz vidim, je tu ključnega pomena to, da si razširijo socialno mrežo, oziroma da pridejo do informacij, do katerih drugače ne bi prišli. Ker to so predvsem ljudje, ki nimajo socialne mreže razprte, ne pridejo do informacij in niso toliko vešči v pisanju, govorjenju, da bi si sami znali recimo toliko zmenit, npr. za neko obročno plačevanje, za nek odpis dolga. Ko se vse načeloma nekaj da oziroma se vsaj lahko poskusiPa kje vse lahko prideš do pomoči in tak dalje ... Tukaj mu nudiš samo neko paleto možnosti, kaj se vse lahko. Da ponudiš, uporabniku pomagaš pri določenih zadevah. Tudi nakup v trgovino in tako dalje ... Je pa tudi ključno za večino ljudi ... Mislim, večino ljudi je tudi zelo osamljenih ... Oziroma tudi nimajo recimo nikogar, ki ga bi prišel obiskat. Zato tudi nudimo neko družabništvo ... Pogovor, spremljanje. Mislim res, čisto odvisno od tega, kaj posameznik potrebuje, da potem pridemo vsi do tega, da obdrži stanovanje. Da te počasi začne spoznavat, ti zaupat. In potem skupaj v bistvu gradita na tem, da pogledata, kaj so nevarnosti, kak lahko to odpraviš. Ampak to seveda lahko delaš takrat, ko imaš nek odnos vzpostavljen s človekom.» (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Da kdaj tudi kaj prevedeš, kaj je rekla inštitucija, kaj zahtevajo oziroma kaj uporabnik zahteva. Včasih je ta prevod oziroma mediacija zelo potrebna in tu, se mi zdi, imamo mi ključno vlogo.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

V programu nudijo več oblik podpor, saj stremijo k celostni podpori. Večina oblik podpore je usmerjena k zadovoljevanju primarne potrebe, tj., da posameznik ali družina ohrani trenutno nastanitev. Druge oblike podpore pa so namenjene temu, da uporabnik razvije kompetence za upravljanje s financami in druge kompetence (npr. za primerno vzdrževanje stanovanja ali bivalne enote), informiranju uporabnikov o njihovih pravicah, reševanju konfliktov znotraj družine ali v odnosu do tretjih oseb ter razvijanju motivacije za osebno urejenost.

»Pa izpolnita vse papirje, za socialno, izredno, pač, ka rabimo.«

»Peleta na socialno.«

»Mene vozita v javno kuhno tja na Karitas, takrat ko je slabo vreme.«

»Pomaga izpolnit vloge, pa prebrat, ka dobim, ker ne razumem vsega.«

»Zrihtala za botrstvo, ka nisem prej vedla za to.«

»Pomagajo z oblačili, pohištvo in takimi stvarmi.«

»Bla bolna, mela raka, infarkt, so pomagali, brali izvide. So me vozili tja v bolnico.«

»Jaz nepisemena, zato mi pomagati brati, razumeti.«

»Svetovali, kaj naredit, kam se lahko vse obrnemo, vedno v oporo.«

»Pripelje pakete s Karitasa, šla z mano na CSD.«

»Peljale k zdravniku, ko sm mel nesrečo, da nism rabu hodit peš, kr je daleč. Pa je tam počakala z mano, pa me peljala domov.«

»Meni je zaj pomagala rešit kazen, ko so me policaji ustavli, ko sm se s peciklom vozu, pa nism hotu pihat.«

»Vse zrihatata.«

»Napišejo nam tute, ka mam vloge, za podaljšat, vse ... Nimam ke rečt.«

Iz podatkov, zbranih s fokusnima skupinama in z opazovanjem z udeležbo, lahko potrdimo, da v okviru programa nudijo celostno podporo.

»Seveda imama nek načrt za vsakega posameznika, neke cilje oziroma usmeritve, kam gremo in kaj je pač potrebno. Pač, pri nekomu je zdaj urgentno, da se poplača dolgove, in se bo to naredilo in je to pač cilj, ki ga bomo dosegli v naslednjih, recimo, treh mescih. Pri drugemu ugotovimo, da gre za močen problem z alkoholom. Ok, bomo se tega lotili. Potem načrtujemo, recimo, kdaj se tega lotit, na kak način pristopit, ali bomo s tem zgubili osebo, ali bomo zgubili njeno zaupanje, ali se bo ustrašila. Pri vsakem primeru so neki načrti in neki cilji, ki jih pač sproti seveda tudi prilagajamo in spreminjamo. Tak da načeloma nimava neke ozke usmeritve ... To pa to moramo doseč do takrat ... Ampak sčasoma, ko se vidi neka nova potreba, pojavi neki nov cilj ali pa nekaj ni

potrebno več delat ... Tak da ... Je to nekak fleksibilno narejeno glede na potrebe in spreminjajoče se življenje.» (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Cilje si zastavljaš glede na uporabnika. Pač sprotne cilje. Čisto odvisno od posameznika. Za nekoga je veliko že to, da bo šel ven v trgovino, in je to uspeh. In je to v bistvu uspešen cilj.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Cilji (dolgoročni in kratkoročni) se zastavijo na prvem skupnem sestanku, ki se opravi s ključnim referentom JMSS Maribor in strokovnima delavkama. V določenih primerih se podpiše tudi poseben dokument – tripartitni dogovor, katerega podpiše stanovalec/uporabnik, referent JMSS Maribor in strokovna delavka društva Kralji ulice, v katerem so navedeni cilji, način doseganja teh ciljev ter časovni okviri (Razpisna dokumentacija, 2018, str. 30). Med samim sodelovanjem se cilji lahko spreminjajo in prilagajajo, kar je odvisno od vsakega posameznega uporabnika.

4.4 OVIRE IN VIZIJE ZA PRIHODNOST

Strokovni delavki sta navedli več ovir:

»Je to nestabilno financiranje še zaenkrat, ker smo enoletni program. Veliko potreb, premalo kadra. Potem je problem ta, da je zelo malo nekih raznolikih služb, programov v skupnosti, kamor lahko vključuješ ljudi. Je res zelo nerazvito, no. Mamo programe za duševno zdravje, pa za brezdomce, ampak zelo toge in skope. Ni dnevnega centra za brezdomce. Pogosto v bivalni enoti rečejo, kaj lahko delaš, pol pa ne, čez dan nič ne. Živiš in piješ v parku. Tak da to. Ovira zame je tudi to, da je sistem, tako ko sem rekla, zelo tog, sploh, ne vem, sistem zaposlovanja, čeprav govorimo o nekih mehkejših vstopih na trg dela, pa o aktivaciji. Ampak, ne vem, če jaz pogledam zdaj enega uporabnika iz bivalne enote, on je danes motiviran, ne jutri in čez tri mesce ... Takrat je prepozno, on je motivacijo izgubil. In to, da ne obstaja neka prednostna lista, da bi stanovanjski sklad par stanovanj ... Ti maš danes družino, ki rabi stanovanje, ali pa osebo samskega tipa. Ne, za pol leta bo za njega prepozno. On se bo za ta čas zapil, na ulici bo pristal, imel bo izkušnjo brezdomstva in bo zelo težko tak proces nazaj v

neko običajno okolje. To. Potem, ovira je sigurno tudi to, da mi kot društvo nimamo nekega budžeta, da bi lahko ljudem posojali denar, zalagali, kot neki mini kredit recimo. Da bi potem oni nam vračali, ker včasih bi rabil samo 500 € al pa 40 € recimo.» (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Mi imamo skupnostni prostor v drugem nadstropju. Zelo malo prostora. Tak da to bi tam nujno rabili večji prostor, pa v nižjih, torej v pritličnih prostorih.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Ja ovira je predvsem kadrovska ovira. Ker nas je premalo že pri samem skupnostnem prostoru, kot tudi pri primerih. Mi smo se, recimo, s skladom smo meli dogovor, da v lanskem letu 10 primerov prevzamemo, glede na naše kadrovske zmožnosti in tudi glede na to, koliko so nas financirali. V tem letu bomo malo povečali, no, ta obseg. Ampak ja, to je vedno ovira. Ker potreb je več, mislim ljudi, ki so pred deložacijo, je še veliko več in s te perspektive jo to velika ovira. Ovira so tudi ti počasni birokratski postopki, ki se dogajajo povsod, no. In s strani sklada in s strani sodišč, CSD-ja. Počasni, ti rigidni postopki. Ovira je tudi, da recimo nimamo službenega avta, da bi lahko večkrat uporabnike same vozile, da bi lahko več stvari vozili. Zdaj nimamo skladišča, da bi skladiščili stvari, ker dostikrat nam je kdo kaj podaril in potem ravno takrat nimamo, ko bi to potrebovali. Ovira je tudi to, da mam skupnostni prostor v drugem nadstropju, da nimamo atrijskega stanovanja, da tudi nimamo ga v pritličju. Ja, tudi s strani financ smo vedno finančno omejeni, in da si ne moreš toliko vsega privoščiti. In ovira je tudi to, da mi ne nudimo nobene finančne pomoči uporabnikom. Mi jo lahko samo skupaj poiščemo z uporabnikom.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Različne ovire so. Zdaj, v smislu, kot sem rekla, najbolj bizarne ovire, majhne ovire, kot so stanovanje, kot so avto, do pač teh nekih sistemskih ovir, kot tudi to, recimo, da določeni ljudje izpadejo v določenih pogledih ... Ne vem ... Če še nisi star 65 let, nisi upravičen do domskega varstva, razen pod ne vem kakimi pogoji ... Kam torej lahko greš ... Greš lahko samo na ulico, če te recimo v bivalni enoti ne želijo. Kot samski moški je pač zlo težko, ker tu je nekak sistemska ovira, ki je pač velika ... Noben jih noče ... Tu je tudi dosti problema z alkoholom ... To je ta

nekak sistemska ovira, ja, ki je težko premostljiva.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

Strokovni delavki sta navedli predvsem finančne in kadrovske ovire. Gre za pomanjkanje strokovnih delavcev, kar je povezano s samim finančnim vidikom, saj si glede na financiranje še ne morejo privoščiti večjega kadra. Druga finančna ovira je ta, da sami ne nudijo finančne pomoči, da bi lahko uporabnikom poplačali dolg. Tretje, kar sta obe omenili, je to, da nimajo službenega avta oz. kombija, kar bi omogočalo, da se npr. podarjeno pohištvo lahko pripelje do uporabnika, ki ga potrebuje, nudenje prevoza uporabnikom na institucije ipd. Kot četrto sta izpostavili to, da nimajo skladišča, kjer bi lahko podarjene stvari shranili. Kot peto sta obe izpostavili lokacijo skupnostnega prostora, saj se ta nahaja v drugem nadstropju, pa tudi prostorsko pomanjkanje.

Navajata tudi sistemske ovire. Gre za to, da npr. starejši samski moški ali ženske ne dosegajo kriterijev za dodelitev neprofitnega stanovanja, kar posledično vodi v to, da ti posamezniki in posameznice živijo v bivalnih enotah predolgo ali pa zaradi nepravilne rabe bivalne enote ali konfliktov s sostanovalci tudi pristanejo na cesti.

»Mi vidimo, da so potrebe v tem kontekstu večje, kot jih mi lahko zaenkrat pokrivamo. Vidimo, pač, da je potrebno zavzet ... Mislim ... Mi so zdaj nekako zgubili ... Mislim, zgubili ... Te najstnike, ki so tam, ki vstopajo v zakone. To so od 17 do 20. Mamo zelo malo vključenih in na daljši rok, pa tudi na krajši rok, bi bilo dobro razviti neke programe tudi zanje. Ampak gre ravno za populacijo, ki je precej odklonilna do vključevanja kamorkoli. Sploh je predvsem prisotno veliko kriminala. Punce pa vstopajo v te neke na videz nove družine, se pravi preko poroke, in nimajo ne časa, ne vem niti, koliko je želja prisotna, da bi mi posegali v družino. Tu se prvič soočajo tudi s prvimi nosečnostmi. Tako kot smo preko ženske skupine videli, so potrebe res velike. Plus da so tu še potem moški, starejši moški, za katere res ne izvajamo nekih specifičnih aktivnosti, pa bi bilo tudi dobro. Veliko več bi bilo potrebe po individualnem delu.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

»Seveda ohranjanje vseh aktivnosti in dela, ki ga izvajamo. V sklopu prevetivnega skupnostnega dela je vizija v prihodnosti predvsem večje vključevanje moških in tudi širše, neromske populacije. V Mariboru vidim nenehno širjenje zaradi velikih potreb, ki jih opažamo, kar pomeni več terenskega dela, morda še kakšen skupnostni prostor. Neka dolgotrajnejša vizija pa je zagotovo tudi mariborski časopis *Kralji ulice* in dnevni center za brezdomce.« (Mojca Bizjak, odlomek iz intervjuja)

»Se pravi, da bi se na novo vzpostavile službe, tako kot sem rekla, v bivalni enoti, da bi tam bil konstantno nek strokovni delavec ali pa celo dva, ki bi konstantno delala z ljudmi. Sej to je lahko klasična ura, od 8 do 4, ljudje bodo vedeli, da bo tam. Ampak da je tam strokovni delavec, ne varnostnik, ne policaj, ampak nekdo, ki ima ta specifična znanja.« (Jana Bedrač, odlomek iz intervjuja)

Kar se tiče skupnostnega prostora sta strokovni delavki omenili, da bi bilo treba vzpostaviti različne aktivnosti predvsem za moško populacijo, tako za mladostnike kot za starejše moške, ki so izrazito odklonilni do vključevanja kamorkoli, marsikdo je tudi vpleten v kriminalna dejanja. Isto je navedla strokovna delavka za dekleta, sploh ta, ki končujejo osnovno šolo, saj ta zelo hitro po tem vstopajo v zakonski stan in se tudi hitro srečujejo s prvimi nosečnostmi. Druga strokovna delavka pa je opozorila na potrebo po večjem vključevanju neromske populacije.

Ena izmed strokovnih delavk je dodala še, da bi se morale vzpostaviti nove službe, predvsem v bivalnih enotah, saj gre za zelo ranljive posameznike, ki potrebujejo veliko več podpore, ki je sami v takšni meri ne moreta nuditi. Druga strokovna delavka pa je izpostavila to, da bi izhajal tudi mariborski časopis *Kralji ulice* in bi se vzpostavil dnevni center za brezdomce. Obe vidita tudi potrebo po večjem obsegu terenskega dela.

4.5 PRIMERI

Za ilustracijo tega, kako antideložacijsko delo poteka, smo prosili strokovni delavki, naj opišeta nekaj primerov. Podani so 4 primeri. Podrobnosti so bile anonimizirane zaradi varstva osebnih podatkov.

PRIMER 1

Ko smo začeli sodelovati, je sklad rekel, da gre za gospo, ki je že upokojena in ima sina, ki že več let ni izstopil iz stanovanja. K nam so jo napotili, ker sta bila tik pred deložacijo, saj gospa naj ne bi plačevala položnic. Ko smo prvič skupaj prišli s skladom h gospe domov, ni želela, da bi delavka iz JMSS vstopila v stanovanje. To naju je s sodelavko presenetilo, saj tega nisva bili vajeni. Ko pa sva midve prišle do gospe, naju je takoj zelo toplo sprejela. Tisto, kar je bilo takoj vidno, je to, da je bilo stanovanje v izredno slabem stanju. Že sam blok bi bil potreben sanacije. V stanovanju je slaba kanalizacija in električna napeljava, parket uničen, žarnice tako slabe, da sploh nič ne vidiš. Poleg tega sploh ni dnevne svetlobe, tako da se počutiš, kot da si v megli. V stanovanju je bilo zelo mrzlo in kot so nama povedali na skladu, gospa ne ogreva, ker nimata dovolj denarja, da bi lahko plačala ogrevanje. Stanovanje je bilo nakopičeno z uporabnimi, neuporabnimi, rabljenimi in nerabljenimi stvarmi. Gospa spi kar v kuhinji, ki je prav tako založena z raznoraznimi stvarmi, tako da se je iz njenega stanovanja širil zelo neprijeten vonj. Hkrati pa tisto, kar je meni bilo že na videz jasno, je to, da onadva nista mogla uničiti tega stanovanja. To pomeni, da sklad v stanovanje ni nič vlagal, in to se je zelo hitro pokazalo. Tudi potem, ko je gospa povedala svojo življenjsko zgodbo, je bilo jasno razvidno, da ne gre za to, da gospa ne plačuje položnic. Njen dolg se je dejansko nabral pred leti. Kot je gospa povedala, je imela prej lastniško stanovanje, ki ga je pred leti izgubila zaradi čudne obravnave dediščine. In so morali tam zelo na hitro iti v neko novo stanovanje. Ko so se preselili, je gospa utrpela več izgub. Najprej ji je umrla mama, nato pa še partner. Izgubila je tudi službo in postala mati samohranilka s tremi sinovi. Takrat se je pri njej začel nabirati dolg, ki je z leti narastel na par tisoč evrov. Vendar je težko oceniti, kakšen dolg je imela na začetku, saj so se v

tem času nabirale tudi obresti. Najprej smo tako z gospo skušale vzpostaviti nek dober odnos, si pridobiti njeno zaupanje. K njej sva prihajali enkrat na teden. Ti obiski so bili sprva kratki, potem pa sva pri njej ostali lahko tudi več kot eno uro. In gospa je dobila čez čas upanje. Se prav spomnim, da prej ta gospa ni skrbela za svoj zunanji videz. In naenkrat sva midve prišle in je imela oblečene kavbojke, bila je sveže oblečena in še postrижena. Do takrat še nisva uspeli kaj dosti rešiti, razen tega, da sva poklicali malo naokoli. Vendar sva ji ves čas ob tem govorile, da ne bo izgubila strehe nad glavo. Da smo zdaj mi tukaj in ji bomo pomagali. Tako sva začeli intenzivno iskati rešitve. Pri njej je bilo zelo enostavno, saj je lahko šla v osebni stečaj. Dogovorili smo se tudi, da redno plačuje vse tekoče položnice. Z izrednimi socialnimi pomočmi smo tako pokrili velik del dolga. Obrnili smo se tudi še na določene humanitarne organizacije, s čimer smo pokrili še en del dolga. Prav zanimivo je to, da včasih gospa ni upala odpreti pošte s sodišča tudi več dni, tednov, ker jo je bilo strah, kaj bo pisalo. Zdaj pošto odpre brez strahu, saj ve, da ne bo pisalo nič groznega, na primer, da bi morala iti iz stanovanja. In pri njej je res sedaj vidno, da je dobila nazaj upanje. Torej, da je vredno živeti in da ji ne grozi več, da bo izgubila streho nad glavo. Kar bi še omenila tu, je to, da je gospa že imela načrt, kje bosta živela zunaj s sinom, pod katerim mostom bosta spala. Najbolj jo je skrbelo za sina, s katerim smo rabili kar nekaj časa, da smo sploh prišli v stik. Pri njej je tako zdaj opazen velik napredek. Dolg smo poplačali. Osebni stečaj bo trajal eno leto. Letos prav tako še ni koristila nobene izredne socialne pomoči, kakor tudi ne sin. Poleg tega bo to leto dopolnila 63 let, tako da je upravičena do varstvenega dodatka. Lani smo že dali vlogo za varstveni dodatek, saj je gospa bila prepričana, da je že stara 63 let. In potem so me klicali iz CSD Maribor, zakaj smo vložili vlogo, če pa gospa še ni stara 63 let. In potem sem si naredila seštevek in ugotovila, da res še ni bila stara 63 let. In to ravno priča o tem, da ona živi med štirimi stenami. Med tem časom smo tudi dali vlogo za zamenjavo stanovanja, katera je bila odobrena. Problem je drugače vedno pri tem, da čeprav je stanovanje dotrajano, pa da ima neka oseba dolg, sklad ne vlaga v to stanovanje, dokler ta oseba tega dolga ne poravnava. To je takšen dvorezen meč. Gospa se res drugače veseli selitve. Smo že načrtovali, kaj vse bo

rabila. Čeprav jo je po drugi strani pa vseeno malo strah, če bo to ona zmogla. Ampak se veseli tega, no, da bosta šla nekam, kjer je boljše, in tako začela znova.

Midve sva tako pri tej gospe prevzeli sodelovanje z organizacijami, opravile res veliko klicev. Kar se mi zdi, da je bilo za njo še zelo pomembno, je to, da je nisva obremenjevale. Vedno sva sami skušali urediti stvari, šele nato, ko sva imeli nek podatek, smo se o tem pogovorili. Je pa nama res 100% zaupala. Tako, da smo pri njej res veliko dosegli. Zdaj se vidimo enkrat do dvakrat na teden, vedno pa sva tudi dosegljivi na telefon. Z obiski vzdržujemo odnos z gospo in čakamo, da se bo preselila, da ji bomo pomagali.

Komentar: Primer 1 kaže na nezaupanje v formalne institucije, na drugi strani pa odraža dober zaupen odnos strokovnih delavk z uporabnico. Ta primer je tipičen primer tega, kako ključnega pomena je sodelovanje z drugimi institucijami in organizacijami.

PRIMER 2

Mogoče en primer, kjer moramo sešteti res male korake. Gre za gospo, staro malo pod 60 let, ki je brezposelna. Sklad nam je predal ta primer, saj naj bi bila izrazito odklonilna do pomoči. Povedali so, da je njena hči v rejniški družini in da ima psihiatrično diagnozo, bila je tudi že večkrat hospitalizirana. Imela je prav tako izkušnjo življenja v materinskem domu in varni hiši. Poklicali so nas, če bi mi lahko tu kaj ukrepali. Tako smo odšli do nje, kjer nas najprej sploh ni želela spustiti v stanovanje. Bila je prepričana, da imamo neke snemalnike in imela je paranojo, da smo zdaj mi prišli njo snemat in ne vem kaj še vse. In sploh ni dovolila gospe iz sklada, da bi obrazložila, kdo sploh smo mi in kaj bomo delali. Je pa sprejela našo pomoč potem vseeno. Z njo smo meli nekaj mesecev kar boje. Ona je bila edina od uporabnikov, s katero smo se vsakodnevno dobivali in kjer smo najprej šli na psihosocialno podporo in smo šele po pol leta uspeli urejati njene finance. Pol leta smo rabili, da smo sploh vzpostavili nek odnos z njo, da se je ustvaril ta zaupen odnos med njo in nami, da je bila pripravljena pokazati vse dokumente, odpreti pošto in da zdaj zmore tudi kdaj slišati neprijetno novico, ki je prej nikakor ni mogla. Vendar je pri njej ta problem, da ima še zdaj zelo popačeno

predstavo o realnosti dolga. Vedno nekako zanika, kje in koliko je res dolga. Tako da res s takšnimi mini, mini koraki skušamo načrtovati porabo denarja. Vedno morava drugje preverjati, če je ona res plačala in koliko je plačala. Ker je imela to logiko, da je v preteklosti nakazovala vsem recimo po 10 €, in tako se je nabralo zelo veliko dolga in ona zelo dolgo časa ni razumela, da je to slabše, kot pa če ti plačaš ta mesec npr. elektriko, drugi mesec plin. Povsod so se tako nabirali dolgovi, in to res ekstremni dolgovi. Midve sva z njo začele delat, ko je imela slabih 600 € dolga, kar se je pač zdelo mala malica. Ta dolg je sedaj 1300 € ali še mogoče malo več. Ona je v bistvu edini primer od vseh, katerih sva jih imele, kjer je dolg bistveno narastel. Pri njej res gre za specifiko, zaradi raznolikosti problemov, torej težave v duševnem zdravju, finance in že njeno samo doživljanje in dožemanje sveta. Ona ima občutek žrtve, kakor je tudi še veliko drugih nerešenih stvari, recimo to s skrbništvom nad njeno hčerko, njen odnos s starši, zlorabe, ki jih je doživljala v svojem otroštvu in tudi v odrasli dobi, njen odnos s partnerji. Tako se mi zdi, da hkrati saniramo veliko stvari, in kar je problem, je to, da se ona ne zmore osredotočiti samo na eno stvar, ki je sedaj primarno to, da se ohrani streha nad glavo. Tako da imam včasih res občutek, kot da nič ne naredimo. Ampak smo naredili že veliko v bistvu, vendar niso ti premiki tako vidni. In za tebe kot strokovnega delavca so to najtežje stvari, ker moraš uporabniku govoriti, da je napredek, da se premikaš, hkrati pa ga ti velikokrat ne vidiš.

Komentar: Primer 2 je eden od bolj kompleksnih primerov, pri katerem se odraža načelo majhnih korakov in kjer je primarno bilo treba iti na psihosocialno podporo, preden so se lahko začeli reševati finančni problemi. Prav tako je razvidno, kako težko si je ustvariti zaupanje pri posameznikih, ki imajo že pred tem veliko nezaupanje v druge formalne institucije in organizacije. Ta primer je odraz tega, kako morajo biti delavke večkrat prilagodljive in potrpežljive.

PRIMER 3 - bivalna enota

Potem pa bi še en primer iz bivalne enote. V bistvu gre za štiri zelo dobre prijatelje, kjer se je to prijateljstvo stkalo v bivalni enoti. Dva od teh sta brata, ki sta pred tem živela več let v izredno slabih pogojih. Živela sta v prikolici na neki

njivi brez tekoče vode in elektrike. Imata zelo grozno življenjsko zgodbo. In pri njih je, pač, to vprašanje eksistence. Kaj in kako, zakaj vstati, zakaj živeti, zakaj ne piti, zakaj plačevati položnice. K njim nas je sklad napotil zaradi napačne rabe prostora. To smo uredili. Ljudje zdaj čistijo, vzdržujejo stanovanje, ne kopičijo stvari. Konflikte, ki jih imajo med seboj, sproti saniramo. Oni nam zelo zaupajo in lahko rečem, da smo vzpostavili zelo dober odnos. Ta mediacija med njimi in skladom super teče. Ustavi pa se tam, pač oni nimajo želje iti naprej. Vsi imajo izkušnjo brezdomstva in so zdaj v tej bivalni enoti res obstali. Ne razmišljajo o selitvi. Vsi razmišljajo o tem, da bodo enkrat dobili neprofitno stanovanje. Ko rečem enkrat, je to lahko čez 10, 15 let. Oni pa ne morejo biti tako dolgo v bivalni enoti. Vsi so brezposelni in vsi imajo težave z alkoholom. In res je vprašanje, kaj bo in kaj je zdaj tu naša vloga. Naš program je res antideložacijski, ampak pri njih bi bilo treba veliko več načrtovanja, individualnega dela, vlivanja motivacije. Ti moraš biti tam vsak dan, da bo človek dobil neko upanje ... Stari, saj se res splača. Vendar je kljub temu opaziti napredek, kar je opazil tudi sklad. Ko smo mi začeli z njimi delati, so oni zelo spoštovali to, da midve prideva. To je bilo razvidno iz tega, da so se začeli tuširati, se kdaj pobrili, si postelje preoblekli. In zelo super se jim je zdelo, da sva midve to opazile in pohvalile. Tudi nismo nikoli skupaj čistili, vedno so želeli sami. In potrudijo se, da so trezni takrat, ko prideva. Zmeraj naju počakajo doma, nama tudi kdaj kavo skuhajo. Ampak, saj pravim, njim je pomembno to, da vedo, da se lahko na koga obrnejo, da je nekdo tam. Midve jim pa pomagava pri uveljavljanju pravic, komunikaciji z drugimi organizacijami in drugimi stvarmi, ki jih potrebujejo. Ko prideva tja, se pogovarjamo in debatiramo o vsakdanjih temah. In to je to, kar oni rabijo. Hkrati pa, ko pogledaš človeka, ki propada pred tvojimi očmi, je to res grozen občutek.

No, pri vseh smo uspeli podaljšati najemno pogodbo za bivalno enoto in še naprej sodelujemo z njimi.

Komentar: Primer 3 kaže na to, kako samo že reden stik lahko da upanje ranljivim posameznikom, ter kako malo je včasih potrebno, da se določena krizna situacija reši. Po drugi strani pa pridejo v ospredje nekatere druge problematike.

PRIMER 4

Tega gospoda smo dobili preko JMSS zaradi nepravilne rabe stanovanja. Živi v bivalni enoti v večstanovanjskem kompleksu. Iz njegovega stanovanja se je širil neprijeten vonj zaradi nakopičenih stvari, sama tla pa so bila prežeta s fekalijami. Stanovanje je bilo res v obupnem stanju. Njega smo dobili v obravnavo jeseni in kar hitro je postalo jasno, da gospod več ni zmožen skrbeti zase, saj mu uhajata urin in blato, kakor tudi že pozablja stvari in slabo sliši. Zaradi tega smo se povezali s CSD Maribor, kjer smo prišli do ugotovitve, da bi bilo najboljša za gospoda, da gre v dom upokoencev, s čemer se je tudi strinjal. Vendar je bilo treba najprej rešiti nepravilno rabo stanovanja. Sprva smo skušali stanovanje sami počistiti, vendar je stanovanje bilo res v tako slabem stanju, da tega sami nismo zmogli. Zaradi tega smo najeli čistilni servis. Vendar pa kljub temu sklad ni podaljšal njegove najemne pogodbe.

Kar je treba tu izpostaviti, je to, da smo njegov primer dobili prepozno, ker je bil gospod že tik pred deložacijo, ko sva se vključili. In kot sem omenila, se kljub temu da smo najeli čistilni servis in rešili nepravilno rabo stanovanja, sklad ni odločil za podaljšanje najemne pogodbe. Vendar pa smo uspeli začasno, za par mesecev, predstaviti to deložacijo. Sklad se zaveda, da gospod ni sposoben živeti sam, tega pa se tudi zaveda CSD Maribor. Kot pravim, smo obrazec za dom izpolnili in gospoda peljali k zdravniku, vendar bo vse skupaj še nekaj časa trajalo. Ta postopek je žal dolgotrajen. V sami bivalni enoti zdaj lahko ostane še kakšne 3 mesece. Smo se pa tudi dogovorili za pomoč na domu. Tako da bo hodila tja ena oseba, ki mu bo enkrat na teden sčistila stanovanje in pomagala pri drugih stvareh.

Pač tak kot sem rekla, smo ta primer dobili veliko prepozno. Če bi mi prej prišli, sploh ne bi prišlo do takšne hude nepravilne rabe stanovanja. Ampak zdaj v vsakem primeru se mora to domsko varstvo do konca urediti, da bo imel varstvo 24 ur na dan. Ker druga alternativa je žal za gospoda samo zavetišče za brezdomce. To je še edina možnost, ki seveda ni najboljša, je pa boljša od tega, da bi živel na ulici.

Komentar: Primer 4 je dokaz tega, kako težko je rešiti primer, ki se prepozno prejme v obravnavo. V tem primeru se ne kaže neuspešnost delavk Kraljev ulice, temveč nemoč pri vplivanju za naprej. Delavki sta uspeli rešiti nepravilno rabo stanovanja, vendar se JMSS Maribor kljub temu ni odločil podaljšati najemne pogodbe, temveč je samo za nekaj mesecev prestavil deložacijo. S tem se odraža, kako strokovne delavke včasih ne morejo več nadzorovati nadaljnjih postopkov, saj jih je prevzel v obravnavo drug subjekt.

4.6 Sklep

Iz vsega povedanega lahko sklenemo, da program prinaša veliko novosti na področju preventivnega delovanja deložacij v Sloveniji. Fokusira se na osebe, ki so se znašle v stanovanjsko tvegani situaciji in jim grozi deložacija, zaradi česar njegovo delovanje uvrščamo v sekundarno preventivno delovanje. Ugotovili smo, da deluje po modelu krepitve moči, ki daje veliko večjo moč posameznikom in se danes vedno bolj uveljavlja v svetu.

Videli smo, da znotraj programa nudijo različne oblike podpore, kar kaže na to, da so se snovalci programa zavedali, da imajo posamezniki ali družine, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji, težave na več področjih in da so se ti ljudje znašli v teh situacijah zaradi določenega spleta okoliščin, ne pa zato, ker bi si to sami želeli. Kot smo tekom naloge ugotovili, je ravno nerazpoznavnost te ranljivosti bil eden izmed glavnih razlogov, zakaj je toliko socialnih program v preteklosti bilo neuspešnih.

Ugotovljeno je bilo, da je program razdeljen na dva dela. En del predstavlja terensko delo z uporabniki. Pri tem delu je zelo pomembno vzpostavljanje zaupanja s posamezniki, saj gre za ranljive posameznike. Preko opazovanja z udeležbo in fokusnih skupin smo ugotovili, da sta strokovni delavki s skoraj vsemi uporabniki razvili zaupen odnos. Uporabnike, ki so vključeni v program, večinoma dobijo s strani JMSS Maribor, drugi pa so se vanj vključili, ker so o njem izvedeli iz medijev ali od znancev ali pa so jih k njim napotile druge institucije. V obravnavo dobijo primere, kjer dolg navadno še ni prevelik ali ni prišlo do prehude nepravilne rabe stanovanja. Večina stikov z uporabniki poteka

na njihovem domu. Kadar potekajo stiki izven uporabnikovega doma, gre predvsem za spremstvo na druge institucije. Obiski na domu so bili identificirani kot eden izmed učinkovitejših sekundarnih preventivnih ukrepov, saj omogočajo hitrejši in lažji dostop do ranljivih posameznikov, ki so drugače težje dostopni. Glede uporabnikov pa je bilo ugotovljeno, da gre predvsem za brezposelne samske starejše osebe, ki prejemajo določene socialne transferje. Večina jih ne pozna svojih pravic in nima potrebnega znanja. To smo videli, da je eden izmed večjih problemov ranljivih skupin. Razvidno je, da so se snovalci programa zavedali tudi tega, saj je v program vključeno tudi informiranje o pravicah in usvajanje različnih znanj.

Drugi del programa predstavlja izvajanje preventivnega dela v skupnostnem prostoru. Ta oblika preventivnega dela je pri nas novost. Pri oblikovanju le-tega so imeli za vzor prakse iz tujine. Vidi se, da so se snovalci programa upoštevali dejstvo, da so najpogosteje deložirani ravno posamezniki in družine, ki bivajo v neprofitnih stanovanjih, saj se skupnostni prostor nahaja na lokaciji, kjer je velika koncentracija neprofitnih stanovanj. Preko aktivnosti, ki jih izvajajo v skupnostnem prostoru, se želijo približati potencialnim uporabnikom. To jim omogoča, da lahko prej zaznajo težave in jih zato lažje rešujejo. V skupnostnem prostoru se izvaja več aktivnosti, in sicer naslednje: aktivnosti za otroke, ženska skupina, učna pomoč in druge aktivnosti. Namen teh aktivnosti je krepitev skupnosti, kvalitetno preživljanje prostega časa, vključevanje in zmanjševanje neenakosti. V tem delu so vključene predvsem velike družine s pet ali več otroki, gre pa predvsem za romsko populacijo in priseljence. Večina posameznikov je brezposelnih prejemnikov socialnih transferjev. Razlika med temi uporabniki in tistimi pri terenskem delu je predvsem ta, da večina teh posameznikov nima dokončane osnovne šole, prav tako pa nima nobenih delovnih izkušenj. Pri tem delu je prisotna tudi jezikovna ovira, saj gre pretežno za romsko populacijo in priseljence, ki mnogokrat ne znajo slovensko ali pa je to znanje pomanjkljivo.

Ugotovili smo, da je pri obeh delih programa bistveno prejemanje zgodnjih informacij o gospodinjstvih, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji oz. jim

že grozi deložacija. To je eden izmed najučinkovitejših sekundarnih preventivnih ukrepov.

Tekom pričujoče naloge smo pokazali, da je pomemben sekundarni preventivni ukrep tudi nudenje finančne pomoči, da se lahko pokrije dolg, ki je nastal. Tudi ta ukrep je vključen v antideložacijski program, saj Kralji ulice v Mariboru sodelujejo z različnimi institucijami in organizacijami ravno z namenom zagotavljanja finančne pomoči, vendar so navadno potrebni še dodatni ukrepi. Opaziti je, da program sledi tej logiki, saj poleg finančne pomoči nudi še druge oblike podpore – zagovorništvo, pomoč uporabnikom pri razpolaganju z denarjem in pri načrtovanju porabe denarja, svetovanje oz. informiranje o pravicah, pishosocialno podporo itd.

Kar se tiče ovir programa, smo ugotovili, da jih obstaja kar nekaj. Gre predvsem za kadrovske ovire, kot je pomanjkanje strokovnih delavcev, in finančne ovire – predvsem to, da ne nudijo finančne pomoči. Strokovni delavki imata tudi kar nekaj vizij za naprej. Predvsem je želja, da bi se vzpostavil dnevni center za brezdomce, različne dejavnosti v bivalni enoti in da bi izhajala mariborska stran v časopisu *Kralji ulice*. To zadnje, naj omenimo, se je že uresničilo, saj od marca naprej izhaja tudi mariborska stran v časopisu.

Nazadnje gre izpostaviti še način antideložacijskega dela. Ugotovili smo, da se v okviru programa stremi k celostni podpori, torej ne le k reševanju izražene težave, temveč tudi neizraženih težav. Tekom naloge smo pokazali, da izražena težava ni nujno osnovna oziroma najbolj pereča težava posameznikov. V okviru programa delujejo tako po načelu majhnih korakov in se pri vsakem uporabniku lotijo vsakega problema posamično, začnši z najbolj perečo težavo. Pri tem uporabljajo različne pristope in metode, saj je vsak primer drugačen.

5 ZAKLJUČEK

Zaključke pričujoče raziskave bomo podali na osnovi izhodiščno zastavljenega vprašanja, ki je bilo podano v poglavju *1. Uvod*. To vprašanje je, ali antideložacijski program društva Kralji ulice v Mariboru pripomore k reševanju problematike deložacij in služi kot primer dobre prakse.

V nalogi smo pokazali, da so deložacije ena izmed perečih problematik tako v Sloveniji kot v drugih evropskih državah. Število ljudi, ki se znajde v stanovanjsko tveganih situacijah, narašča, skladno s tem pa je opaziti tudi porast deložacij. Žal pa problematika deložacij v večini evropskih držav ostaja neprepoznavna, saj je zaslediti le malo raziskav na tem področju. Prav tako so sami podatki o deložacijah zelo okrnjeni, saj se v večini evropskih držav ne vodi državne statistike, to pa še dodatno prispeva k neprepoznavnosti te problematike. Zelo malo znanega je tudi o negativnih posledicah deložacij, vendar pa ti podatki, ki so znani, pričajo o tem, da bi bilo temu potrebno posvetiti več pozornosti, saj so deložacije ene izmed glavnih poti, ki vodijo v brezdomstvo. Zaradi tega je še toliko bolj presenetljivo dejstvo, da so pritegnile tako malo pozornosti v družboslovju in literaturi o brezdomstvu.

Ugotovili smo, da so v večini evropskih držav za porast ljudi, ki se znajdejo v stanovanjsko tvegani situaciji, in števila deložacij krivi predvsem rastoča revščina in brezposelnost ter določene strukturne spremembe, katerim stanovanjska ponudba ni sledila (gre predvsem za pomanjkanje dostopnih in cenovno ugodnih javnih najemnih stanovanj). Zaradi tega vse več ljudi ne zmore redno plačevati najemnine in stroškov nastanitve, kar je najpogostejši vzrok za deložacije.

Da bi razumeli problematiko deložacij v Sloveniji, je treba upoštevati okoliščine, ki so povzročile porast ljudi, ki so se znašli v stanovanjsko tvegani situaciji, in števila deložacij. Ugotovili smo, da je stanovanjsko področje v Sloveniji po letu 1991 doživelo veliko radikalnih sprememb, ki niso imele pozitivnega učinka, še posebej pa so negativno vplivale na stanovanjsko situacijo ranljivih skupin. Stanovanjske reforme so zelo spremenile podobo stanovanjskega trga in odpravile

veliko sistemskih rešitev ter ukrepov za ranljivejše skupine prebivalstva. Ugotovili smo, da danes bistveno primanjkuje cenovno ugodnih najemnih in neprofitnih stanovanj, ki so bistvena za reševanje stanovanjske ranljivosti, zaradi česar je otežen dostop do teh nastanitev. Zaradi tega lahko zaključimo, da ta stanovanja še vedno ne rešujejo stanovanjskega problema večjega števila prebivalcev pri nas. Ugotovili smo, da prav tako primanjkuje bivalnih enot, ki predstavljajo bistven instrument za preprečevanje brezdomstva. Kdaj se namerava te zgraditi, ni znano. Tudi slaba kakovost razpoložljivih stanovanj je problematična, saj to povzroča dodatne stroške gospodinjstvom (npr. večje stroške ogrevanja pozimi) in s tem večje tveganje za deložacije. Problematične so tudi subvencije in kriteriji za dodelitev neprofitnih stanovanj, pri čemer so pri prvem v slabšem položaju predvsem tisti, ki bivajo v tržnih stanovanjih, pri drugem pa predvsem samske starejše osebe. Omeniti gre še višino stroškov stanovanja. Mandičeva je že leta 2006 opozorila na preveliko obremenjenost gospodinjstev s stroški nastanitve. To se do danes ni spremenilo, saj ti stroški še vedno predstavljajo veliko breme za kar 54 % vseh najemnikov. Nazadnje pa je tu še pravica do stanovanja, ki pri nas še vedno ni dovolj prepoznana in uveljavljena. Vse te spremembe so tako povzročile nastanek novih stanovanjskih tveganj in povečale stanovanjsko ranljivost prebivalstva pri nas.

Zaključimo lahko, da je stanovanjsko področje v Sloveniji zelo slabo, kar ima zelo negativen vpliv na stanovanjski položaj ljudi v Sloveniji. Posledično je zaslediti porast ljudi, ki se znajde v stanovanjsko tvegani situaciji oz. pred grožnjo deložacije. O stanovanjski problematiki je sicer veliko znanega, saj je bilo na to temo opravljenih že kar nekaj študij, vendar vidimo, da se od leta 1991 to področje ni dosti spremenilo. Veliko problemov, ki so bili prisotni že v preteklosti, ostaja še danes. To priča o tem, kako slabo zastavljeni so cilji naše stanovanjske politike, slabo pa je zastavljena tudi sama usmerjenost ukrepov na tem področju. Razvidno je, da se najbolj perečim problematikam skozi leta ni posvečalo posebne pozornosti.

Podoben trend lahko opazimo tudi v večini drugih evropskih držav, vendar smo videli, da je v nekaterih državah vseeno opaziti razvoj učinkovitih ukrepov na tem

področju, in sicer na vseh treh ravneh preventivnega ukrepanja. Žal je v Sloveniji zaslediti le malo teh ukrepov. Ugotovili smo, da pri nas, vsaj kar se tiče primarnih preventivnih ukrepov, ni prišlo do vidnega premika na tem področju. Sicer je zaslediti nekaj ukrepov, namenjenih ravnotežju stanovanjske ponudbe in povečanju fonda javnih najemnih stanovanj, vendar ti niso najbolj zastavljeni. Videti je, da gre ponovno bolj za promocijo lastništva, ne pa najemništva. Tudi to, da je gradnja javnih najemnih stanovanj v zadnjih letih zelo upadla, priča o tem, kako slabo se uresničujejo zadani cilji stanovanjske politike. Ugotovili smo, da je zaslediti nekaj več sekundarnih preventivnih ukrepov. V Sloveniji je na voljo brezplačna pravna pomoč, obstaja možnost odložitve deložacije, zaslediti je tudi alternativno reševanje sporov in mediacijo, vendar smo ugotovili, da imajo na tej ravni ukrepanja veliko večjo vlogo nevladne in humanitarne organizacije. Vidno pa je pomanjkanje terciarnih preventivnih ukrepov. Minimalni dohodek se je sicer res dvignil, vendar ne zadošča za normalno življenje, še predvsem ne za tiste posameznike, ki ne dosegajo kriterijev za neprofitna stanovanja in morajo tako zasesti dražja tržna stanovanja. Res je, da se je minimalni dohodek z mesecem junijem zvišal iz 297,53 evra na 385,05 evra, vendar le do konca tega leta. Problematične so tudi bivalne enote. Še kot posebej problematično se je pokazalo dejstvo, da se lahko iz teh nastanitev prav tako deložira. Tu bi bila nujno potrebna sprememba zakonodaje, saj posamezniki in družine, ki bivajo v teh enotah, niso zaščiteni pred izselitvijo in posledično brezdomstvom.

Iz vsega tega lahko zaključimo, da *Nacionalni stanovanjski program za obdobje 2015-2025* ne prinaša bistvenih novosti na tem področju. Nekaj ukrepov sicer lahko zasledimo, a nam zgodovina pokaže, da jih večina ni bila uresničenih. Iz vsega povedanega lahko zato sklenemo, da je preventiven program na področju deložacij v Sloveniji še kako smiseln in potreben.

Po drugi strani pa smo v pričujoči nalogi pokazali, da lahko pritrdilno odgovorimo na našo izhodiščno vprašanje, in sicer, da antideložacijski program društva Kralji ulice pripomore k reševanju problematike deložacij in služi kot primer dobre prakse. Vključuje veliko tistih sekundarnih preventivnih ukrepov, ki so bili identificirani kot učinkoviti, pa tudi nekatere nove. Vseeno pa se moramo

zavedati, da je treba pri prenosu te prakse upoštevati specifične posameznega kraja, kamor se bo ta praksa prenesla.

Na tej točki naj izpostavimo še dve prednosti te naloge. Pričujoča naloga predstavlja eno redkih študij, ki se ukvarja s podrobno analizo problematike deložacij in preventivnega ukrepanja na tem področju v Sloveniji, in ki ponuja primer dobre prakse preventivnega programa na tem področju. Res je, da je v preteklosti bilo opravljenih veliko študij, ki so bile usmerjene v stanovanjsko problematiko in stanovanjsko ranljivost, vendar pa niso bile opravljene v kontekstu deložacij.

Omeniti je treba tudi omejitve pričujoče študije. Poleg že omenjenih omejitev metod gre izpostaviti še nekatere druge. Prva omejitev je ta, da je veliko pomanjkanje podatkov o deložacijah, saj ni na voljo državne statistike. Tako točne slike o tem, v kolikšni meri je ta problematika prisotna v Sloveniji, nismo mogli podati. Tudi podatki o dejavnikih tveganja in individualnih dejavnikih, ki vodijo v deložacije, so zelo okrnjeni. Omeniti je treba še, da v okviru raziskave prav tako nismo mogli izpeljati več fokusnih skupin. Razlog za to je predvsem, da se je raziskovalo ranljivejšo populacijo, ki ima težave na več področjih. Zaradi istega razloga je prišlo do enake omejitve pri terenskem delu, saj ni bilo mogoče izvesti več opazovanj z udeležbo.

Za konec naj še podamo nekaj smernic za nadaljnje raziskave. V prihodnosti bi bilo smiselno in nujno potrebno opraviti obširnejšo raziskavo o deložacijah. To bi prispevalo k prepoznavnosti te problematike, saj pri nas deložacije zaenkrat še vedno ostajajo eden izmed skritih stanovanjskih problemov. Smiselna bi bila tudi analiza učinkovitosti antideložacijskega programa društva Kralji ulice, tako v Mariboru kot v Ljubljani.

6 LITERATURA

1. Boškić, R. (2002): Krepitev moči na stanovanjskem področju: nemoč in tveganja. V Mandič, S. in Filipović, M. (ur.): *Stanovanjske študije* (str. 21–45). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Boškić, R. (2003): »Ljubo doma, kdor ga ima!«. Analiza predloga novega stanovanjskega zakona, skozi leče etike skrbi. V Sevenhuijsen, S. in Švab, A. (ur.): *Labirint skrbi: pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko* (str. 87–103). Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
3. Boškić, R. in Filipović, M. (2002): Ranljivost na stanovanjskem področju – kako jo zaznavajo organizacije in oblikovalci politik v Sloveniji. V Mandič, S. in Filipović, M. (ur.): *Stanovanjske študije* (str. 71–93). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Bryman, A. (2016): *Social Research methods*. Fifth edition. Oxford University Press.
5. Busch-Geertsema, V. in Fitzpatrick, S. (2008): Effective homelessness prevention? Explaining reductions in homelessness in Germany and England. *European Journal of Homelessness* 2, 69–95, iz: SAGEpub database.
6. Cirman, A. (2007): Razvoj stanovanjskega trga v Sloveniji: pogled z vidika stanovanjskega financiranja. V Sendi, R. (ur.): *Stanovanjska reforma: pričakovanj potrebe in realizacija* (str. 53– 83). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
7. *Connors v. The United Kingdom*, 66746/01, Council of Europe: European Court of Human Rights, 27 May 2004. Pridobljeno 16.12.2017, <http://www.refworld.org/cases,ECHR,414d85454.html>
8. Crane, M. A. in Warnes, A. (2000): Evictions and prolonged homelessness. *Housing studies*, 15(5), 757–773, iz SAGEpub database.
9. Dekleva, B., Filipovič Hrast, M., Nagode, M. in Razpotnik, Š. (2010): *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji*. Ljubljana:

Inštitut RS za socialno varstvo, Fakulteta za družbene vede
UL, Pedagoška fakulteta UL.

10. Dekleva, B. (2018): Razvoj in izvajanje »antideložacijskega« program. *Socialno delo*, 57 (1), 5–27. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.
11. Desmond, M. in Gershenson, C. (2017): Who gets evicted? Assessing individual, neighborhood, and network factors. *Social science research*, 62 (2017), 362–377, iz: ScienceDirect database.
12. Desmond, M. in Kimbro, T. R. (2015): Eviction's fallout: Housing, Hardship and Health. *Social Forces* 94(1), 295–324, iz: EBSCO database.
13. Edgar, B. in Meert, H. (2005): *Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe*. FEANTSA.
14. Edgar, B., Doherty, J. in Meert, H. (2002): *Access to housing: Homelessness and vulnerability in Europe*. Bristol: Policy Press.
15. Eurostat 2015. Pridobljeno 19.12.2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics/sl
16. Eurostat 2017. Pridobljeno 12.2.2018. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/gdp-and-beyond/quality-of-life/>
17. Filipovič, M. (2007): Ranljivost na stanovanjskem področju: Slovenija v evropski perspektivi. V Sendi, R. (ur.): *Stanovanjska reforma: pričakovanja, potrebe in realizacija* (str. 33–48). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
18. Flaker, V. (1999): Stanovanjske težave ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami in možne rešitve. V Mandič, S. (ur.): *Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin* (str. 43–71). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
19. Flick, U. (2009): *An introduction to qualitative research*. Fourth edition. London: Sage publications.
20. Kahlmeter, A., Bäckman, O. in Brännström, L. (2018): Housing Evictions and Economic Hardship. *European Sociological Review*, 34

- (1), 106–119. Pridobljeno 12.2.2018,
https://www.researchgate.net/publication/321757338_Evictions_and_economic_hardship_A_prospective_study
21. Kenna, P., Benjaminsen, L., Busch-Geertsema, V. in Nasarre-Aznar, S. (2016): *Pilot project - Promoting protection of the right to housing - Homelessness prevention in the context of evictions*. Final version. Pridobljeno 6.8.2017,
<https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwizgbH16bvYAhVmCcAKHWzlADIQFggoMAA&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBlobServlet%3FdocId%3D15544%26langId%3Den&usg=AOvVaw14FTthVEiUOk-yI7GdC55P>
 22. Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2016 (april, 2017). Pridobljeno 19.9.2017, http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Porocilo_VCP_2016_koncno_za_ww.pdf
 23. Mandič, S. (1996): *Stanovanje in država*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 24. Mandič, S. (1999a): Predgovor. V Mandič, S. (ur.): *Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja* (str. 5–8). Ljubljana: Visoka šola za delo.
 25. Mandič, S. (1999b): Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi. V Mandič, S. (ur.): *Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin* (str. 11–43). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 26. Mandič, S. (1999c): Odgovornost države in novi programi. V Mandič, S. (ur.): *Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin* (str. 147–177). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 27. Mandič, S. (2002): Novi trendi v razvoju socialnih storitev in njihov vpliv na evropske stanovanjske politike. V Mandič, S. in Filipović, M.

- (ur.): *Stanovanjske študije* (str. 5–21). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
28. Mandič, S. (2006): Stanovanje in kakovost življenja. V Mandič, S. in Cirman, A. (2006): *Stanovanje v Sloveniji 2005* (str. 15–55). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Mandič, S. (2007): Učinki tranzicijskih politik na stanovanjsko oskrbo v socialnem neprofitnem sektorju. V Sendi, R. (ur.): *Stanovanjska reforma: pričakovanja, potrebe in realizacija* (str. 15–31). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
30. Mandič, S. in Filipović, M. (2005): Stanovanjski primanjkljaj v Sloveniji: problem, ki ga ni? *Teorija in praksa*, 42 (4-6), 704–718. Pridobljeno 12.12.2017, http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20054-6_Mandic_Filipovic.pdf
31. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (22.2.2016): Skupaj odpisali 1,9 milijona evrov dolgov. Pridobljeno 17.12.2017, http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1939/7865/
32. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2.6.2015): Paket za pomoč socialno najšibkejšim. Pridobljeno 17.12.2017, http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/archive/2015/6/browse/1/select/porocilo_za_javnost/article/1966/7671/
33. Ministrstvo za okolje in prostor (18.2.2015): Stanovanjska problematika v Republiki Sloveniji: Spremljajoče gradivo k Nacionalnem stanovanjskem programu. Pridobljeno 17.12.2017, http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/stanovanja/NSP_spremljajoce_gradivo_2015.pdf
34. Ministrstvo za okolje in prostor (27.2.2015): Nacionalni stanovanjski program 2015–2025. Pridobljeno 17.2.2017, http://www.jss-mok.si/files/nsp_-_javna_objava.pdf

35. Montgomery, E. A., Cusack, M., Szymkowiak, D., Fargo, J. in O'Toole, T. (2016): Factors contributing to eviction from permanent supportive housing: Lessons from HUD-VASH. *Evaluation and Program Planning* 61(2017) 55–63, iz: ScienceDirect database.
36. Petrović, T. (2014): *TENLAW: Tenancy Law and Housing Policy in Multi-level Europe: National report for Slovenia*. Pridobljeno 16.10.2017. http://www.tenlaw.uni-bremen.de/reports/SloveniaReport_09052014.pdf
37. Pirnat, T. (8.4.2016): *Deložacije revnih: nekaterim pomagajo nevladne organizacije, za drugimi se izgubi sled*. Pridobljeno 6.9.2017, <https://podcrto.si/delozacije-revnih-nekaterim-pomagajo-nevladne-organizacije-za-drugimi-se-izgubi-sled/>
38. Predstavitev društva Kralji ulice (2010). V Dekleva, B. (ur.): *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu* (str. 72–75). Ljubljana: Pedagoška fakulteta: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.
39. Predstavitev društva Kralji ulice (2010). V Dekleva, B. (ur.): *Pot do trajne in varne nastanitve za stanovanjsko izključene: gradiva konference* (str. 135–138). Ljubljana: Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.
40. Purser, G. (2016): The Circle of Dispossession: Evicting the Urban Poor in Baltimor. *Critical Sociology*, 42 (3), 393–415, iz Sage Journals database.
41. Razpotnik, Š. in Dekleva, B. (2009): *Brezdomstvo, zdravje in dostopnost zdravstvenih storitev*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
42. Sendi, R.(2002): *Stanovanjska politika kot generator in blažilec socialnih problemov: končno poročilo* (Raziskovalno poročilo). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
43. Sendi, R. (2007a): Povzetek dosežkov stanovanjske reforme. V Sendi, Richard (ur.): *Stanovanjska reforma, pričakovanja, potrebe, realizacija* (str. 149–167). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

44. Sendi, R. (2007b): Predlog modela stanovanjskega sistema. V Sendi, R. (ur.): *Stanovanjska reforma, pričakovanja, potrebe, realizacija* (str. 167–195). Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
45. Stanovanjski sklad Republike Slovenije (2016): Poslovna politika 2017–2020. Pridobljeno 14.1.2018,
[http://84.39.218.201/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/b16cd5f4beb10b78c125802c003139dc/\\$FILE/PP_SSRS%202017-2020.pdf](http://84.39.218.201/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/b16cd5f4beb10b78c125802c003139dc/$FILE/PP_SSRS%202017-2020.pdf)
46. Stanovanjski zakon (SZ–1): (neuradno prečiščeno besedilo) s podzakonskimi predpisi (2013). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
47. Statistični urad Republike Slovenije (2018): Metodološko pojasnilo – življenjski pogoji. Pridobljeno 15.2.2018,
<http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8291>
48. Stenberg, S., Van Doorn, L. in Gerull, S. (2011): Locked out in Europe: A comparative analysis of evictions due to rent arrears in Germany, the Netherlands and Sweden. *European Journal of Homelessness* 5, 39–61. Pridobljeno 6.10.2017,
https://www.researchgate.net/publication/267203599_Locked_out_in_Europe_A_Comparative_Analysis_of_Evictions_Due_to_Rent_Arrears_in_Germany_the_Netherlands_and_Sweden
49. Trbanc, M., Boškić, R., Kobal, B. in Rihter, L. (2003): *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb* (Raziskovalna naloga). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
50. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions, 20 May 1997, E/1998/22. Pridobljeno 16.12.2017, <http://www.refworld.org/docid/47a70799d.html>

51. Van Maanen, J. (1979): Reclaiming qualitative methods for organizational research. *Administrative Science Quarterly*, 24 (4), 520–526, iz: JSTOR database.
52. Varuh človekovih pravic RS (2002): Problematika najemnikov v denacionaliziranih stanovanjih. Pridobljeno 12.10.2017, <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/posebna-porocila/problematika-najemnikov-v-denacionaliziranih-stanovanjih/4-ocena-stanja/41-pravica-do-stanovanja/>
53. Vlada Republike Slovenije (2017): Mnenje o Predlogu priporočila Vladi Republike Slovenije za zagotovitev ustreznega varstva socialno ogroženih posameznikov in družin pred deložacijo. Pridobljeno 3.2.2018, <http://imss.dz-rs.si/imis/b805db983712efa5e251.pdf>
54. Zaviršek, D. (1999): Ranljivost žensk na področju stanovanj. V Mandič, S. (ur.): *Pravica do stanovanja: Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin* (str. 105–147). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
55. Zveza prijateljev mladine (b.d.): Projekt Botrstvo – brezplačna pravna pomoč. Pridobljeno 18.12.2017, <https://sites.google.com/site/zpmljubljanamostepolje/projekti/brezplacna-pravna-pomoc>
56. Železnik, D, Kavaš, E., in Morec, D. (2011): Ali so starejši ranljiva skupina? V Kavaš, E. (ur.): *Medicinske sestre in babice zagotavljajo dostopnost in enakost zdravstvene oskrbe pacientov: zbornik strokovnega seminarja 2011* (Strokovni seminar) (str. 73–78). Murska Sobota: Strokovno društvo medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Pomurja.

7 PRILOGE

Priloga 1 – opazovanje z udeležbo: skupnostni prostor

Opazovanje	Starost	Trajanje (v urah)
2. 3. 2017	-10	3
7. 3. 2017	+10	3
9. 3. 2017	-10	3
14. 3. 2017	+10	3
16. 3. 2017	-10	3
21. 3. 2017	+10	3
23. 3. 2017	-10	3
30. 3. 2017	-10	3
4. 4. 2017	+10	3
6. 4. 2017	+10	3
11. 4. 2017	+10	3
13. 4. 2017	-10	3
18. 4. 2017	-10	3
20. 4. 2017	-10	3
26. 4. 2017	Skupaj	3
4. 5. 2017	-10	3
10.5.2017	+10	3
11. 5. 2017	Skupaj	3
16. 5. 2017	+10	3
17. 5. 2017	-10	3
23. 5. 2017	+10	3
25. 5. 2017	-10	3
30. 5. 2017	+10	3
1. 6. 2017	-10	3
6. 6. 2017	+10	3
13. 6. 2017	+10	3
15. 6. 2017	-10	3

20. 6. 2017	-10	3
22. 6. 2017	-10	3
27. 6. 2017	+10	3
29. 6. 2017	Skupaj	3
4. 7. 2017	+10	3
6. 7. 2017	-10	3
11. 7. 2017	+10	3
14. 7. 2017	-10	3
18. 7. 2017	+10	3
20. 7. 2017	-10	3
25. 7. 2017	+10	3
27. 7. 2017	-10	3
1. 8. 2017	+10	3
3. 8. 2017	-10	3
8. 8. 2017	+10	3
10. 8. 2017	-10	3
17. 8. 2017	-10	3
22. 8. 2017	+10	3
23. 8. 2017	Skupaj	10
24. 8. 2017	-10	3
29. 8. 2017	Skupaj	3
31. 8. 2017	-10	3
5. 9. 2017	+10	3
7. 9. 2017	-10	3
12. 9. 2017	+10	3
14. 9. 2017	-10	3
16. 9. 2017	+10	3
19. 9. 2017	Skupaj	3
21. 9. 2017	-10	3
28. 9. 2017	-10	3
12. 10. 2017	-10	3
17. 10. 2017	+10	3

19. 10. 2017	-10	3
24. 10. 2017	+10	3
26. 10. 2017	+10	3
2. 11. 2017	Skupaj	6,5
7. 11. 2017	+10	3
9. 11. 2017	-10	3
14. 11. 2017	+10	3
15. 11. 2017	+10	3
15. 11. 2017	-10	3
27. 11. 2017	-10	3
28. 11. 2017	+10	3
5. 12. 2017	+10	3
7. 12. 2017	-10	3
12. 12. 2017	+10	3
14. 12. 2017	-10	3
19. 12. 2017	-10	3
21. 12. 2017	Skupaj	5

*-10 – otroci mlajši od 10 let; +10 – otroci starejši od 10 let

Priloga 2 – opazovanje z udeležbo: terensko delo

Opazovanje	Vrsta nastanitve	Trajanje (v urah)
29. 8. 2017	Neprofitno stanovanje	1,5
30. 8. 2017	Bivalna enota	1,5
4. 9. 2017	Neprofitno stanovanje	1
6. 9. 2017	Bivalna enota	1,5
10. 9. 2017	Neprofitno stanovanje	1
13. 9. 2017	Bivalna enota	1,5
19. 9. 2017	Neprofitno stanovanje	1,5
20. 9. 2017	Bivalna enota	1,5
28. 9. 2017	Neprofitno stanovanje	1,5
12. 10. 2017	Neprofitno stanovanje	1
16. 10. 2017	Neprofitno stanovanje	1

18. 10. 2017	Bivalna enota	1,5
25. 10. 2017	Bivalna enota + neprofitno stanovanje	3
8. 11. 2017	Bivalna enota	1,5
15. 11. 2017	Bivalna enota	1
23. 11. 2017	Neprofitno stanovanje	1
29. 11. 2017	Bivalna enota	1
6. 12. 2017	Bivalna enota	1
7. 12. 2017	Neprofitno stanovanje	1,5
13. 12. 2017	Bivalna enota + neprofitno stanovanje	2,5
20. 12. 2017	Bivalna enota + neprofitno stanovanje	2

Priloga 3 – okvirna in dodatna vprašanja za pol-strukturiran intervju

1. Kdaj ste pričeli izvajati program?
2. Kdo financira Vaš program?
3. Kako financiranje vpliva na samo izvedbo programa?
4. Kaj obsega Vaš program?
5. Kdo vse je vključen v program?
6. Kako pridete v stik z uporabniki?
7. Kako pogosti so ti stiki?
8. Se Vam zdi to zadostno glede na njihove potrebe?
9. Kako vzpostavite zaupanje z uporabniki?
10. Koliko uporabnikov ste obravnavali?
11. Kakšna populacija prevladuje med uporabniki?
12. Kateri uporabniki se Vam zdi so najbolj potrebni pomoči?
13. Kaj uporabniki po Vašem mnenju najbolj potrebujejo?
14. Kakšne oblike pomoči vse nudite?
15. Ali sodelujete s kakšnimi drugimi institucijami? Kakšna je sama narava tega sodelovanja?

16. Kaj so cilji programa? Se Vam zdi, da ste jih dosegli?
17. Kaj Vas najbolj ovira pri Vašem delu oziroma na kakšne ovire naletite pri delu?
18. Kaj bi po Vašem mnenju lahko izboljšali?

Priloga 4 – vprašanja za fokusne skupine

1. Kako dolgo že bivate v neprofitnem stanovanju/bivalni enoti?
2. Ste zadovoljni s stanovanjem/bivalno enoto?
3. Kako ste zadovoljni s strokovnima delavkama?
4. Ali jima zaupate?
5. Pri čem vse Vam pomagata?
6. Kako dolgo se že srečujete?
7. Kako pogosti so Vaši stiki?
8. Kje se navadno srečujete?
9. Kako pogosto sta na voljo strokovni delavki?